

СУМСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Кваліфікаційна наукова праця
на правах рукопису

ШЕВЧЕНКО ОЛЕКСАНДР ВОЛОДИМИРОВИЧ

УДК 336.7+351]:004.738.5(477)(043.5)

ДИСЕРТАЦІЯ

ОРГАНІЗАЦІЙНО-ПРАВОВІ АСПЕКТИ НАДАННЯ
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

Спеціальність 081 – Право
(Галузь знань 08 – Право)

Подається на здобуття наукового ступеня доктора філософії

Дисертація містить результати власних досліджень. Використання ідей, результатів і текстів інших авторів мають посилання на відповідне джерело

_____ **О.В. Шевченко**

Науковий керівник: Миргород-Карпова Валерія Валеріївна, кандидат юридичних наук

Суми 2022

АНОТАЦІЯ

Шевченко О. В. Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право. – Сумський державний університет, Суми, 2022.

Дисертаційну роботу присвячено дослідженню організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, визначено теоретико-методологічні засади дослідження адміністративних послуг на фондовому ринку, досліджено суб'єкти відносин щодо адміністративних послуг на фондовому ринку країни та окреслено перспективи розвитку сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку України. У роботі встановлено мету, завдання, методи дослідження, наукову новизну одержаних результатів, практичне значення отриманих результатів.

Установлено, що розвиток сприйняття категорії «ринок» пройшов значний шлях, унаслідок якого було сформовано його сприйняття в територіально-просторовому, соціально-економічному, системному, інституційному, відтворювальному та інфраструктурному розумінні. Застосовуючи інтегративний підхід, загалом нами було визначено категорію «ринок» як середовище, у якому люди мають відносини із приводу купівлі-продажу товарів і послуг, а також капіталу за взаємоузгодженою ціною на основі попиту і пропозиції.

Обґрунтовано, що на сьогодні ринок цінних паперів – це один із головних елементів фінансового ринку будь-якої держави. Він являє собою певне середовище, у межах якого функціонують його учасники, між котрими виникають різні правовідносини, пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів). Велика кількість видів цінних паперів дає

можливість для виникнення досить широкого спектра відносин із різними економічними та правовими наслідками. Водночас такі відносини можуть виникати як між безпосередньо власником цінного папера, так і між особами, які сприяють виникненню, розвитку і припиненню цих відносин. Аналізуючи положення чинного законодавства, зокрема і положення Закону України «Про адміністративні послуги», встановлено, що законодавець, визначаючи адміністративні послуги, частково використав інтегративний підхід і зробив акцент на тому, що адміністративна послуга це, насамперед, результат діяльності, що об'єктивується в забезпеченні реалізації прав і законних інтересів осіб, які звернулися за такою послугою до уповноважених осіб.

Доведено, що відносини адміністративних послуг на ринку цінних паперів – це відносини, урегульовані нормами адміністративного права, у яких відображено діяльність суб'єктів владних повноважень з особливим правовим статусом на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні прав та інтересів осіб, що до них звернулися і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Встановлено, що визначальними ознаками відносин адміністративних послуг на фондовому ринку є те, що: а) це один із видів публічних адміністративних відносин у формі взаємодії зацікавлених суб'єктів з уповноваженими органами; б) ця діяльність передбачена чинним законодавством, а саме діяльність суб'єктів на фондовому ринку; в) основним суб'єктом цієї діяльності є суб'єкти, у компетенцію яких входять владні повноваження, пов'язані з функціонуванням фондового ринку; г) результатом отримання адміністративних послуг є задоволення інтересів суб'єктів звернення.

Обґрунтовано, що суб'єктами, які надають адміністративні послуги на фондовому ринку України, є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку і Національний банк України. НКЦПФР є основним уповноваженим органом держави у сфері регулювання функціонування фондового ринку. Встановлено, що Національний банк України у сфері

функціонування фондового ринку має подвійну правову природу: з одного боку, він може самостійно здійснювати операції з цінними паперами і, відповідно, бути головним надавачем адміністративних послуг на фондовому ринку стосовно своїх операцій, з іншого – Національний банк України здійснює регулювання банківської діяльності як власне банківських установ, основною формою яких є акціонерні товариства, так і унормування їхніх операцій із цінними паперами. Аналізуючи суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку, нами доведено, що на сьогодні на фондовому ринку можна виділити дві основні групи суб'єктів отримання адміністративних послуг, а саме: а) індивідуальних суб'єктів, до яких можна віднести фізичних осіб з одним із таких статусів: громадяни, іноземці, особи без громадянства; б) колективні суб'єкти – юридичні особи різних організаційно-правових форм, колективні суб'єкти без статусу юридичних осіб (громадські об'єднання та організації).

Установлено, що гармонізація вітчизняного законодавства у сфері функціонування фондового ринку має такі вектори діяльності: 1) запровадження регуляторних вимог, передбачених положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з приводу вимог капіталу, ліцензійних вимог, вимог до розкриття інформації, ліквідності; 2) підвищення рівня міжнародного співробітництва щодо сфери регулювання та нагляду за банківськими та небанківськими фінансовими установами; 3) забезпечення приєднання України до Багатостороннього меморандуму про взаєморозуміння щодо консультування та співробітництва й обміну інформацією IOSCO; 4) підвищення вимог і удосконалення порядку ліцензування небанківських фінансових установ на підставі європейських стандартів, зокрема і щодо перевірки прозорості структури власності професійних учасників фондового ринку та ділової репутації службових осіб та акціонерів з істотною участю.

Запропоновано напрямки вдосконалення організаційно-правового регулювання сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку,

зокрема: 1) обґрунтовано доповнення змісту пункту 2 Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положенням щодо принципів надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

2) доведено необхідність чіткої класифікації адміністративних послуг на фондовому ринку України за критерієм способу задоволення інтересів осіб (дозвільні, реєстраційні та інформаційні адміністративні послуги);

3) запропоновано доповнити Порядок надання адміністративних послуг НКЦПФР, затверджений рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положеннями: – щодо якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; – щодо критеріїв для визначення якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; – щодо показників якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; – щодо моніторингу якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

4) доведено, що у сфері надання адміністративних послуг НКЦПФР має працювати за аналогічними принципами формування вартості таких послуг, заснованих на формульному підході. Прозорість визначення розміру адміністративних платежів дозволить забезпечити реалізацію принципів законності та верховенства права, які є основоположними як для сфери функціонування адміністративних послуг, так і для всієї юриспруденції загалом. Для розв’язання проблематики визначення статусу адміністративної послуги НКЦПФР та врегулювання питання щодо обґрунтування розміру цієї послуги запропоновано таке: затвердити Методику визначення розміру адміністративної послуги, що надає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; посилити громадський контроль у сфері надання адміністративних послуг на фондовому ринку та законодавчо визначити державну політику щодо реалізації прав юридичних та фізичних осіб,

об'єднань громадян на здійснення ними громадського контролю за діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування, службових і посадових осіб в Україні.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших спроб удосконалення та оптимізації організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України. Унаслідок дослідження сформульовано й обґрунтовано низку нових положень, які мають важливе теоретичне та практичне значення для подальшого сталого розвитку України як правової держави.

Дисертаційне дослідження має теоретичне та практичне значення, більшість сформульованих теоретичних положень, висновків і пропозицій використано в різних сферах діяльності, зокрема:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальшого розроблення організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України (*акт впровадження Сумського державного університету*);

– навчальному процесі – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі студентами з дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право» (*акт впровадження Сумського державного університету*);

– практичній діяльності – під час захисту та представництва прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб в адміністративних судах, органах державної влади та органах місцевого самоврядування (*довідка про впровадження Сумської адвокатської компанії «Лекс»*) та під час надання консультацій у межах законодавства щодо надання адміністративних послуг на фондовому ринку України; взаємодії та здійснення обміну інформацією з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, банківськими установами України; під час

здійснення розгляду звернень громадян і юридичних осіб (*довідка про впровадження Сумського відділення № 51 АТ «ТАСКОМБАНК»*).

Ключові слова: адміністративна послуга, фондовий ринок, адміністративна процедура, легалізація доходів, електронні кошти, гроші, фінансові послуги, фінансові відносини, фінансовий інструмент, безготівкові розрахунки, органи державної влади, правове регулювання, органи виконавчої влади, неплатоспроможність.

ANNOTATION

Shevchenko O. V. Organizational and legal aspects of the provision of administrative services on the Ukrainian stock market – Qualifying scientific work. On the rights of manuscript.

Dissertation for obtaining a PhD degree in the specialty 081 Law. – Sumy State University, Sumy, 2022.

The dissertation is devoted to the study of the organizational and legal aspects of the provision of administrative services on the Ukrainian stock market, the theoretical and methodological principles of the study of administrative services on the stock market are determined, the subjects of relations regarding administrative services on the background market of the country are investigated, and the prospects for the development of the field of administrative services on the stock market are outlined market of Ukraine. The purpose, tasks, research methods, scientific novelty and practical significance of the obtained results are established in the work.

It is established that the development of the perception of the category “market” has gone a long way, as a result of which its perception was formed in the territorial-spatial, socio-economic, systemic, institutional, reproductive and infrastructural sense. Applying an integrative approach, in the most generalized form we have defined the category “market” as an environment in which people enter into mutual relations regarding the purchase and sale of goods and services, as well as capital at a mutually agreed price based on supply and demand.

It is substantiated that today the securities market is one of the main elements of the financial market of any state. It represents a certain environment within which its participants function, between which various kinds of legal relations arise related to the emission (issuance), circulation, fulfilment of obligations, redemption and accounting of securities (including derivative securities).

A large number of types of securities provides an opportunity for the emergence of a fairly wide range of relationships with various economic and legal consequences. At the same time, such relations can arise both between the direct

owner of the security and between persons who contribute to the emergence, development and termination of these relations. Analysing the provisions of the current legislation, including the provisions of the Law of Ukraine “On Administrative Services”, it was established that the legislator, when defining administrative services, partially used an integrative approach and emphasized that an administrative service is, first of all, the result of activities that is aimed at ensuring the realization of the rights and legitimate interests of persons who have applied for such a service to authorized persons.

It has been proven that the relations of administrative services in the securities market are relations regulated by the norms of administrative law, which reflect the activity of subjects of authority with a special legal status in the securities market, which results in an effect that is objective in the satisfaction of the law and the interests of the persons who addressed them and who are participants in relations related to the circulation of securities. It was established that the defining features of administrative services relations on the stock market are that: a) it is one of the types of public administrative relations in the form of interaction between interested subjects and authorized bodies; b) this activity is provided for by the current legislation, namely the activity of entities on the stock market; c) the main subjects of this activity are subjects whose competence includes the powers related to the functioning of the stock market; d) the result of receiving administrative services is the satisfaction of the interests of the subjects of the appeal.

It is substantiated that the entities that provide administrative services on the stock market of Ukraine are the National Securities and Stock Market Commission (NSSMC) and the National Bank of Ukraine. NSSMC is the main authorized body of the state in the sphere of regulating the functioning of the stock market. It was established that the National Bank of Ukraine has a dual legal nature in the field of stock market functioning: on the one hand, it can independently carry out transactions with securities and, accordingly, act as the main provider of administrative services on the stock market in relation to its operations, on the other

hand, the National Bank of Ukraine regulates the banking activities of both the banking institutions themselves, the main form of which are joint-stock companies, as well as the regulation of their transactions with securities. Analysing subjects receiving administrative services on the stock market, we have proven that two main groups of subjects receiving administrative services can be distinguished on the stock market today, namely: a) individual subjects, which include natural persons with one of the following statuses – citizens, foreigners, stateless persons; b) collective entities – legal entities of various organizational and legal forms, collective entities without the status of legal entities (public associations and organizations).

It has been established that the harmonization of domestic legislation in the sphere of the functioning of the stock market has the following vectors of activity: 1) introduction of regulatory requirements provided for by the provisions of the Association Agreement between Ukraine and the EU regarding capital requirements, licensing requirements, information disclosure requirements, liquidity; 2) increasing the level of international cooperation in the field of regulation and supervision of banking and non-banking financial institutions; 3) securing Ukraine's accession to the IOSCO Multilateral Memorandum of Understanding on cooperation, information exchange and consultation; 4) raising the requirements and improving the procedure for licensing non-banking financial institutions on the basis of European standards, including the verification of the transparency of the ownership structure of professional stock market participants and the business reputation of officials and shareholders with significant participation.

Directions for improving the organizational and legal regulation of the provision of administrative services on the stock market are proposed, in particular: 1) the addition of the content of paragraph 2 of the Procedure for the Provision of Administrative Services of the NSSMC, approved by the Decision of the NSSMC No. 1124 dated 17.11.2021, is justified; 2) the need for a clear classification of administrative services on the stock market of Ukraine according to

the criterion of the method of meeting the interests of individuals (licensing, registration and informational administrative services) has been proven; 3) it is proposed to supplement the Procedure for the provision of administrative services of the NSSMC approved by the Decision of the NSSMC No. 1124 dated 17.11.2021 with the following provisions: – regarding the quality of the provision of administrative services by the NSSMC; – regarding the criteria for determining the quality of the provision of administrative services by the NSSMC; – regarding quality indicators of the provision of administrative services by the NSSMC; – regarding the monitoring of the quality of the provision of administrative services by the NSSMC; 4) it has been proven that in the field of providing administrative services, the NSSMC should work according to similar principles of the formation of the cost of such services, based on a formulaic approach. The transparency of determining the size of administrative payments will ensure the implementation of the principles of legality and the rule of law, which are fundamental both to the sphere of functioning of administrative services and to the entire jurisprudence in general. In order to solve the problem of determining the status of the administrative service of the NSSMC and to settle the issue of justifying the size of such service, it is proposed to: approve the Methodology for determining the size of the administrative service provided by the NSSMC; strengthen the public control in the field of providing administrative services on the stock market and legislatively define state policy regarding the exercise of the rights of legal entities and individuals, associations of citizens to exercise public control over the activities of state bodies, local self-government bodies, civil servants and officials in Ukraine.

The scientific novelty of the obtained results lies in the fact that the dissertation is one of the first attempts to improve and optimize the organizational and legal aspects of the provision of administrative services on the stock market of Ukraine. As a result of the study, a number of new provisions were formulated and substantiated, which have important theoretical and practical significance for the further sustainable development of Ukraine as a legal state.

The dissertation research has theoretical and practical significance, most of the formulated theoretical propositions, conclusions and proposals are used in various spheres of activity, in particular, in:

– scientific and research sphere – as a basis for further development of organizational and legal aspects of the provision of administrative services on the stock market of Ukraine (*implementation act of Sumy State University*);

– the educational process – during the preparation and conducting of lectures, seminars and practical classes with students on the disciplines “Administrative Law”, “Financial Law” (*implementation act of Sumy State University*);

– practical activity – during the protection and representation of the rights, freedoms and interests of natural persons, the rights and interests of legal entities in administrative courts, state authorities and local self-government bodies (*implementation certificate of the Sumy Law Firm “Lex”*) and during the provision of consultations within the framework of the legislation on the provision of administrative services on the Ukrainian stock market; while interacting and exchanging information with state authorities, local self-government bodies, banking institutions of Ukraine; when considering appeals from citizens and legal entities (*implementation certificate of the Sumy bank branch No. 51 of “TASKOMBANK” JSC*).

Keywords: administrative service, stock market, administrative procedure, legalization of income, electronic funds, money, financial services, financial relations, financial instrument, non-cash payments, state authorities, legal regulation, executive authorities, insolvency.

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Список в наукових фахових виданнях:

1. Шевченко О.В. Історико-правовий аспект становлення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, як центрального органу виконавчої влади, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів в Україні. Правові горизонти. 2019. Випуск 17 (30). С. 64-68.

2. Шевченко О. В. Особливості адміністративних послуг на ринку цінних паперів в Україні. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2021. Випуск 31. С. 102-110.

3. Шевченко О. В. Елементи змісту державної реєстрації у відносинах адміністративних послуг на ринку цінних паперів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 7. С. 292-295.

4. Шевченко О.В. Місце Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку в системі органів надання адміністративних послуг. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 32. С. 249-257.

Список в зарубіжних фахових виданнях:

5. Shevchenko O. V. Object of Information Administrative Services in the Ukrainian Stock Market. Law, Business and Sustainability Herald (Czech Republic). 2022. Volume 2. Issue 2. P. 11-19.

Тези наукових доповідей:

6. Шевченко О. В. Ринок цінних паперів як сфера надання послуг. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: тези доповіді*. Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 363-365.

7. Шевченко О. В. Інформаційні адміністративні послуги як елемент державної інформаційної політики. *Modern research in world science: тези доповіді*. Lviv: SPC “Sci-conf.com.ua”, 2022. P.1155-1161.

8. Шевченко О. В. Сутність державної реєстрації як адміністративної послуги на ринку цінних паперів. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: тези доповіді*. Берлін: MDPC Publishing, 2022. С. 43-46.

9. Шевченко О. В. Сутність адміністративних правовідносин як базис відносин адміністративних послуг: підходи до розуміння. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика: тези доповіді*. Одеса: Інститут інноваційної освіти, 2022. С. 132-134.

10. Шевченко О. В. Особливості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. *Реформування законодавства в контексті проведення державних реформ: тези доповіді*. Запоріжжя: Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 147-150.

ЗМІСТ

ВСТУП.....	17
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ	
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ.....	
26	
1.1. Поняття та характеристика ринку	
як форми соціально-економічних відносин.....	26
1.2. Ринок цінних паперів як сфера надання послуг.....	42
1.3. Загальна характеристика адміністративних послуг	
на фондовому ринку.....	63
Висновки до розділу 1.....	79
РОЗДІЛ 2. СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН	
ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	
НА ФОНДОВОМУ РИНКУ КРАЇНИ.....	
82	
2.1. Загальна характеристика відносин адміністративних послуг	
і їхніх суб'єктів на фондовому ринку.....	82
2.2. Суб'єкти надання адміністративних послуг	
на фондовому ринку України.....	99
2.3. Суб'єкти отримання адміністративних послуг на фондовому ринку....	119
Висновки до розділу 2.....	136
РОЗДІЛ 3. ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ НАДАННЯ	
АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ	
НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ.....	
139	
3.1. Європейські стандарти функціонування фондового ринку	
та особливості гармонізації вітчизняного законодавства	
щодо законодавства Європейського Союзу.....	139

3.2. Напрямки вдосконалення організаційно-правового регулювання сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку.....	158
Висновки до розділу 3.....	186
ВИСНОВКИ.....	190
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	195
ДОДАТКИ.....	222

ВСТУП

Актуальність теми. Фондовий ринок є одним із основних елементів фінансового сектору та базисом у забезпеченні ефективного функціонування вітчизняної економіки. Євроінтеграційний вектор розвитку України ставить перед науковцями та практиками нові завдання щодо впровадження міжнародних стандартів і гармонізації законодавства. Підписана у 2014 році Угода про асоціацію України з ЄС окреслила чіткі вектори реформування та подальшого розвитку вітчизняного законодавства у сфері функціонування ринку цінних паперів. Однак до сьогодні для України залишається характерним відсутність чіткої та узгодженої нормативно-правової бази, відсутність ефективних механізмів співпраці і координації роботи органів державної влади, зокрема і на фондовому ринку. Усе це прямо впливає на забезпечення державою конституційних прав громадян.

Концепція адміністративної реформи в Україні заклала основи реалізації принципу «служіння» держави законним інтересам людини. На жаль, цей принцип не знайшов свого належного відображення в сучасній практичній діяльності органів державної влади. Навіть поява нових категорій та інститутів, зокрема інституту адміністративних послуг, не дає можливості з впевненістю констатувати факт неухильного дотримання демократичних основ побудови державності в Україні. Водночас сфера надання адміністративних послуг саме на фондовому ринку й досі залишається малодослідженою та дискусійною в правовій доктрині та адміністративному праві, що і зумовлює актуальність обраної тематики дисертаційного дослідження.

Науково-теоретичне підґрунтя роботи становлять наукові праці провідних учених у галузі адміністративного і фінансового права та інших наук, таких як В. Б. Авер'янова, М. Ю. Ананьєв, М. О. Бурмака, Т. Г. Бусарева, О. М. Буханевич, Л. П. Валенкевич, І. П. Голосніченко,

В. В. Гутафель, Е. Ф. Демський, І. В. Дроздова, Ж. В. Завальна, О. В. Загороднюк, Ю. М. Ільницька, С. П. Кандзюба, О. О. Кахович, Ю. М. Коваленко, О. В. Кологайда, О. А. Костюченко, Є. О. Легеза, Р. С. Мельник, В. В. Миргород-Карпова, Я. Б. Михайлюк, І. А. Мордвін, С. В. Мочерний, К. В. Ніколаєнко, В. М. Опарін, Г. М. Остапович, М. Б. Острах, Г. М. Писаренко, В. І. Сіверін, М. В. Старинський, К. А. Фуглевич, О. Г. Циганов, І. І. Чуницька, М. М. Шапоренко, І. О. Школьник, С. І. Юрій та ін.

Однак чимало теоретичних і практичних питань, які стосуються організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, науковці розглядають фрагментарно, комплексного вивчення проблеми не було.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертаційне дослідження відповідає завданням і основним напрямам Стратегії сталого розвитку «Україна – 2020», схваленої Указом Президента України від 12 січня 2015 року № 5/1215, Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2023 роки, затвердженої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 23 лютого 2022 року № 286-р, Національної стратегії у сфері прав людини, затвердженої Указом Президента України від 24 березня 2021 року № 119/2021, Стратегії розвитку наукових досліджень Національної академії правових наук України на 2016–2020 роки, затвердженої постановою загальних зборів Національної академії правових наук України від 3 березня 2016 року. Дисертація є складовою науково-дослідних робіт Сумського державного університету «Організаційно-правові засади функціонування правоохоронної, судової та фінансової системи України» (номер державної реєстрації – 0118U001317) та «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (реєстраційний номер – 55.15.02-22/24.3Ф-01).

Мета і завдання дослідження. Мета дисертаційного дослідження полягає в тому, щоб на основі узагальнення наявних теоретичних досягнень науки адміністративного та фінансового права визначити організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України.

Для досягнення цієї мети визначено такі *завдання*:

- дослідити поняття та характеристику ринку як форми соціально-економічних відносин;
- охарактеризувати ринок цінних паперів як сферу надання послуг;
- розкрити загальну характеристику адміністративних послуг на фондовому ринку;
- дослідити загальну характеристику відносин адміністративних послуг і їхніх суб'єктів на фондовому ринку;
- установити суб'єктів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України;
- визначити суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку;
- узагальнити європейські стандарти функціонування фондового ринку та особливості гармонізації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС;
- запропонувати напрямки вдосконалення організаційно-правового регулювання сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, що виникають у сфері надання адміністративних послуг на фондовому ринку України.

Предметом дослідження є організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України.

Методи дослідження обрано з урахуванням мети та завдань дослідження, його об'єкта і предмета. У процесі дослідження було використано загальнонаукові та спеціальні методи юридичної науки. Базовим методом здійснення дослідження є діалектичний, який обґрунтовує

взаємозв'язок і взаємообумовленість усіх адміністративно-правових процесів і явищ (підрозділи 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Загальні методи узагальнення, синтезу, порівняння, аналізу, індукції, дедукції, аналогії було застосовано під час з'ясування та уточнення термінологічного апарату щодо надання адміністративних послуг на фондовому ринку України (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.1, 2.2, 2.3). Також методологічними засадами дисертаційного дослідження стали такі наукові методи: формально-догматичний, за допомогою якого визначено поняття та ознаки ринку як форми соціально-економічних відносин, особливості функціонування ринку цінних паперів, особливості правового забезпечення надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, особливості адміністративно-правового статусу суб'єктів надання та отримання адміністративних послуг на фондовому ринку (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3, 2.2, 2.3); системно-структурний метод застосовано для аналізу особливостей методологічних і концептуальних підходів до дослідження проблематики надання адміністративних послуг на фондовому ринку України та аналізу європейських стандартів функціонування фондового ринку, гармонізації вітчизняного законодавства щодо законодавства ЄС (підрозділи 2.1, 3.1); історико-порівняльний метод є в основі дослідження розвитку та становлення ринку як соціально-економічного явища, функціонування ринку цінних паперів як сфери надання послуг, розвитку адміністративних послуг на фондовому ринку (підрозділи 1.1, 1.2, 1.3); порівняльно-правовий метод – використовували у процесі з'ясування європейських стандартів функціонування фондового ринку, окреслення особливостей гармонізації вітчизняного законодавства щодо законодавства ЄС (підрозділ 3.1); логічний метод було використано для формулювання таких понять, як «ринок», «ринок цінних паперів», «відносини на ринку цінних паперів», «інтерес, «адміністративна послуга», «адміністративна послуга на ринку цінних паперів» тощо (підрозділи 1.2, 1.3, 2.1, 2.3), визначення періодизації становлення та розвитку ринку цінних паперів (підрозділ 1.2).

Нормативною основою дослідження є Конституція України, акти вітчизняного та зарубіжного законодавства з питань надання адміністративних послуг на фондовому ринку України. Інформаційну та емпіричну бази подано узагальненням статистичних даних роботи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку тощо.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в тому, що дисертація є однією з перших спроб удосконалення та оптимізації організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України. Унаслідок дослідження сформульовано й обґрунтовано низку нових положень, які мають важливе теоретичне та практичне значення для подальшого сталого розвитку України як правової держави, зокрема:

уперше:

– надано авторське визначення поняття «організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» як визначених закономірностей організації надання адміністративних послуг на фондовому ринку, що ґрунтуються на правових положеннях чинного законодавства, і побудова на їхній основі ефективно функціонуючої сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку;

– запропоновано доповнення Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положенням щодо принципів надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; щодо якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; щодо критеріїв для визначення якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; щодо показників якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; щодо

моніторингу якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

– обґрунтовано необхідність ухвалення Методики визначення розміру адміністративної послуги, що надає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку;

– доведено необхідність посилення громадського контролю у сфері надання адміністративних послуг на фондовому ринку та законодавчого визначення державної політики щодо реалізації прав юридичних і фізичних осіб, об'єднань громадян та здійснення ними громадського контролю за діяльністю відповідних державних органів;

удосконалено:

– розуміння категорії «ринок цінних паперів» на підставі узагальнення підходів до тлумачення та встановлено, що ринок цінних паперів в Україні є одним із головних елементів фінансового ринку нашої держави та являє собою певне середовище, у межах якого функціонують його учасники, між котрими виникають різні правовідносини, пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів);

– теоретичні аспекти юридичної природи адміністративних послуг на ринку цінних паперів та обґрунтування основних відмінностей;

– обґрунтування відносин адміністративних послуг на ринку цінних паперів як відносин, урегульованих нормами адміністративного права, у яких відображено діяльність суб'єктів владних повноважень із особливим правовим статусом на ринку цінних паперів, що має своїм результатом ефект, який об'єктивується в задоволенні прав та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів;

– визначення напрямків гармонізації основних напрямків регулювання і модернізації сфери функціонування фондового ринку в Україні на підставі європейських стандартів;

набули подальшого розвитку:

– розуміння категорій «фінансовий ринок» як системи відносин, що виникають із приводу обігу фінансових ресурсів, і «фінансові ресурси» як різні фонди грошових коштів, які формуються для задоволення потреб суб'єктів фінансового ринку;

– розуміння категорії «адміністративна послуга» як передбаченої чинним законодавством діяльності суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні прав та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів;

– теоретико-правовий аспект класифікації суб'єктів владних повноважень на фондовому ринку України;

– адміністративно-правовий статус Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку з розподілом повноважень на цільовий, організаційно-структурний, компетенційний блоки;

– юридична природа суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку з розподілом на індивідуальних і колективних суб'єктів;

– обґрунтування класифікації адміністративних послуг на фондовому ринку України залежно від способу задоволення інтересів осіб та аналізу дозвільних, реєстраційних, інформаційних адміністративних послуг.

Практичне значення отриманих результатів. Дисертаційне дослідження має теоретичне та практичне значення, більшість сформульованих теоретичних положень, висновків і пропозицій використано в різних сферах діяльності, зокрема:

– у науково-дослідній сфері – як основа для подальшого розроблення організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України (*акт впровадження Сумського державного університету*);

– навчальному процесі – під час підготовки та проведення лекцій, семінарських і практичних занять зі студентами з дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право» (*акт впровадження Сумського державного університету*);

– практичній діяльності – під час захисту та представництва прав, свобод та інтересів фізичних осіб, прав та інтересів юридичних осіб в адміністративних судах, органах державної влади та органах місцевого самоврядування (*довідка про впровадження Сумської адвокатської компанії «Лекс»*) та під час надання консультацій у межах законодавства щодо надання адміністративних послуг на фондовому ринку України; взаємодії та здійснення обміну інформацією з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, банківськими установами України; під час здійснення розгляду звернень громадян і юридичних осіб (*довідка про впровадження Сумського відділення АТ «ТАСКОМБАНК»*).

Апробація результатів дисертаційного дослідження. Основні положення і висновки дисертаційного дослідження оприлюднено на таких всеукраїнських і міжнародних науково-практичних конференціях: «Реформація правової системи в контексті євроінтеграційних процесів» (Суми, 2022); «Сучасні дослідження в світовій науці» (Львів, 2022); «Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects» (Берлін, 2022); «Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика» (Одеса, 2022); «Реформування законодавства в контексті проведення державних реформ» (Запоріжжя, 2022).

Публікації. Основні результати дисертаційного дослідження викладено в п'яти статтях, опублікованих у наукових фахових виданнях України та наукових періодичних виданнях інших держав (Чеська Республіка) та п'яти тезах доповідей у матеріалах науково-практичних конференцій і круглих столів.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається із вступу, трьох розділів, поділених на вісім підрозділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел і додатків. Повний обсяг дисертації становить 227 сторінок. Список використаних джерел містить 270 найменувань і розміщений на 27 сторінках, додатки розташовано на шести сторінках.

РОЗДІЛ 1

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ЗАСАДИ ДОСЛІДЖЕННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ

1.1. Поняття та характеристика ринку як форми соціально-економічних відносин

Розвиток будь-якого суспільства залежить від ефективного функціонування його інституційних утворень. Як свідчить історія розвитку нашої цивілізації, таких інституційних утворень є значна кількість, проте основними є ті, за допомогою яких функціонує і суспільство загалом, і його окремі елементи. Одним із таких інституційних утворень є ринок.

Ринок – один із найбільш значущих цивілізаційних інститутів, що утворились еволюційно. Його роль для будь-якого суспільства складно переоцінити. На сьогодні саме завдяки ринку будь-яка спільнота має можливість отримати сучасні блага цивілізації. Саме за допомогою ринку держави конкурують на світових майданчиках і мають можливість удосконалювати власні виробництва, здійснюючи в такий спосіб свій вклад у розвиток світового товаровиробництва і взаємного обміну.

Питання функціонування ринку як інституційного утворення є досить складним, оскільки в його основі лежить велика кількість механізмів, які мають різну природу. Водночас їхнє дослідження є досить важливим для будь-якої держави чи суспільства, оскільки дає можливість удосконалити чинний у державі ринковий механізм. Зважаючи на це, у межах цього дослідження ми спробуємо окреслити основні механізми утворення ринку як соціального інституту і прослідкувати особливості становлення правового регулювання відносин, що на ньому виникають.

Дослідження становлення ринку як соціального утворення потребує його лінгвістичного окреслення у формі з'ясування терміна «ринок», оскільки

саме це дасть нам можливість визначитися з необхідним для цього дослідження понятійно-категоріальним апаратом.

Дослідження та аналіз наукової літератури, у якій розкрито питання становлення ринку як соціального інституту, дає можливість стверджувати, що ринок як соціальний інститут розвивався еволюційно практично в усіх суспільствах. Водночас якщо торкнутися питання змістовного навантаження цього терміна, можна виділити декілька етапів його трансформації.

Зважаючи на те, що ринок як явище – це соціальний інститут, який розвивався разом із суспільством, його першими формами були звичайні обміни товарами, які люди здійснювали в процесі своєї життєдіяльності [1]. У зв'язку з цим ми можемо підтримати думку, що формування ринку є тривалим історичним процесом, який органічно пов'язаний із розвитком суспільства і поглибленням суспільного поділу праці та економічної самостійності виробників товарів, робіт і послуг. В історичному плані на перших етапах товарного виробництва та обміну, за часів первісногромадського ладу, ринкові зв'язки мали випадковий характер. Водночас наслідком поступової еволюції форм вартості та переходу від випадкових, епізодичних мінових операцій до регулярного виробництва з метою продажу товарів стало формування ринків у певних місцевостях [2, с. 280]. Зважаючи на це, на першому етапі розвитку змістового навантаження категорії «ринок» він сприймався як певне місце чи територія, на якій здійснювався обмін товарами, – «площа в містах і селах для торгівлі запасами харчування на волі (на повітрі)» [3, с. 14], «певна ринкова площа, на якій велась роздрібна торгівля» [4, с. 121]. Таке сприйняття ринку є досить спрощеним, побутовим [5, с. 35], водночас воно дає можливість усвідомити його основні, глибинні механізми виникнення.

Подальший розвиток суспільних відносин, що виникали на ринку, призвів до поступового зміщення акценту в категорії «ринок» з місця здійснення обміну товарами на суб'єктів і відносини, які виникають між ними в процесі цього обміну. На це зміщення, посилаючись на Дж. Джевонса,

указував у своїй класичній праці з економічної теорії А. Маршал. Зокрема він зазначав, що спочатку ринок був публічним місцем у місті, де продукти харчування та інші предмети виставляли на продаж, але потім це слово було узагальнено і почало означати групу людей, котрі мають тісні ділові відносини та укладають великі угоди із приводу будь-якого товару. Така ситуація була характерна до середини ХХ століття. Також варто вказати, що в енциклопедичній літературі того часу трапляються випадки поєднання цих позицій.

Подальша трансформація категорії «ринок» відбувалася на основі економічних ідей неокласиків, унаслідок чого акцент змістився на те, що на ринку виникають не лише відносини, а відносини, головним проявом яких є ціноутворення. Як приклад можна навести одне з перших наданих у науковій літературі визначення поняття ринку, що було сформоване французьким економістом Антуаном Огюстеном Курно, який зазначав, що «ринок – це будь-який район, де взаємовідносини покупців і продавців настільки вільні, що ціни на одні й ті ж самі товари мають тенденцію легко і швидко вирівнюватися» [6, с. 135].

Наступним етапом трансформації сприйняття категорії «ринок» було його сприйняття як механізму узгодження інтересів його учасників. Розвиваючи зазначену позицію, П. Самуельсон трактував ринок як механізм, за допомогою якого «...покупці і продавці взаємодіють, щоб визначити ціну і кількість товару [7, с. 49]», і відзначав, що саме «механізм цін, який, діючи через пропозицію і попит на конкурентних ринках, має на меті вирішення трьох основних проблем економічної організації – що, як і для кого виробляти» [7, с. 50]. Як механізм ринок сприймав також і нобелівський лауреат Ф. Хайек. Він характеризував ринок як «складний передавальний пристрій (механізм), що дає змогу з найбільшою повнотою й ефективністю використовувати інформацію, розсіяну серед незліченної безлічі індивідуальних агентів» [5, с. 138]. Разом із зазначеним варто вказати, що в

наступні періоди розвитку вчення про ринок дослідники здебільшого були схильні розмежовувати поняття ринку та ринкового механізму, розглядаючи ринок як середовище, а механізм – як сукупність необхідних для обміну елементів.

На наступному етапі розвитку змістового навантаження поняття «ринок» дослідники розглядають як сферу обміну товарів, робіт і послуг. Водночас практично кожен дослідник намагається надати специфічних рис цій дефініції, акцентуючи увагу або на відносинах, що виникають і існують на ринку, або на процесах чи меті функціонування ринку. Як приклад можна навести такі позиції. Так, на думку Ю. Є. Власьєвич, ринок є «сферою обміну всередині країни і між країнами, що пов'язує між собою виробників і споживачів продукції» [8, с. 73]. І. А. Рабинович вважає, що ринок – «це сукупність соціально-економічних процесів, що відбуваються у сфері обміну, завдяки яким реалізується вартість товарів і узгоджуються інтереси їх виробників і споживачів» [9, с. 83].

Сучасний етап розвитку змістового навантаження категорії «ринок» характеризується його сприйняттям із позиції посередника, що формує, визначає й обумовлює спосіб взаємодії учасників у відносинах, які виникають. Водночас результатом такого сприйняття є наділення ринку рисами системи, структури, сфери діяльності, процесу, етапу чи інституту. Зокрема ринок розглядався як соціально-економічний інститут, що забезпечує продавцям і покупцям можливість мати контакт для здійснення взаємовигідних угод. Як «спосіб взаємодії економічних суб'єктів, що ґрунтується на ціновій системі і конкуренції» сприймають ринок А. Задоя і Ю. Петруня [4, с. 122]. Г. П. Семілетка розглядає ринок як процес узгодження, «у якому оферент і покупець спільно визначають ціну і кількість товару. Водночас вони вирішують економічні проблеми (що, як і для кого), хоча це не стоїть на передньому плані їхніх міркувань» [10, с. 9]. Звертаючи увагу на посередницький зміст ринку, В. О. Білик відзначає його як «особливу соціально-економічну структуру,

основними функціями якої є обмін продуктами між відособленими товаровиробниками і реалізація зворотного зв'язку між виробництвом і споживанням» [11, с. 139].

Отже, як можна бачити, розвиток сприйняття категорії «ринок» пройшов значний шлях, унаслідок якого було сформовано його сприйняття в територіально-просторовому, соціально-економічному, системному, інституційному, відтворювальному та інфраструктурному розумінні. Застосовуючи інтегративний підхід, загалом категорію «ринок» можна визначити як середовище, у якому люди мають відносини із приводу купівлі-продажу товарів і послуг, а також капіталу за взаємоузгодженою ціною на основі попиту і пропозиції.

Формування змістового сприйняття досліджуваної нами категорії було прямо пов'язане з формуванням і розвитком інституту ринку як соціального явища. Потрібно проаналізувати еволюцію форм існування ринку в різних соціокультурних і економічних формаціях, оскільки це дасть нам можливість проілюструвати еволюцію відносин, які виникали на ринку.

Як відомо, першим типом економічної формації суспільства є доіндустріальний тип економіки. У межах цієї формації, існування якої тривало від періоду розпаду первісногромадського ладу до виникнення капіталізму, здійснювалося формування ринкових відносин і товарного виробництва, ймовірно, підпорядковано, у межах натурального господарства. На перших етапах товарного виробництва та обміну ринкові зв'язки у формі товарообмінних відносин мали випадковий характер. Еволюція форм вартості, перехід від випадкових, епізодичних мінових операцій до регулярного виробництва з метою продажу товарів (рабовласницький і феодалний лад) спричинили формування місцевих ринків. Однак, як стверджують дослідники, розширення структури та місткості ринку в умовах докапіталістичних суспільно-економічних формацій обмежувалося пануванням натурального господарства [2, с. 280].

У межах існування індустріального типу економіки від початку «промислової революції», що відбулася в XVII столітті в державах Західної Європи, розпочалися процеси трансформації і переходу виробництва товарів від ручної праці до машинної, від мануфактури до фабрики, використання нових видів енергії та ін. Саме тоді індустріальна економіка почала ґрунтуватися на нових технологіях, що сприяли масовому і стандартизованому виробництву товарів, які були орієнтовані на ринок. У цей період основним видом капіталу стає грошовий, який використовували для закупівлі знарядь праці. Водночас почали формуватись і нові способи його акумуляції, наприклад акції та інші цінні папери. У межах товарного виробництва знаряддя праці ставали більш складними, а праця перетворювалася на більш спеціалізовану з необхідністю постійно підвищувати рівень підготовки працівників. У цих умовах поряд із ринком сировини і готової продукції з'являється ринок праці. З товарного виробництва відбувається поступове витіснення кваліфікованого ремісника спеціалізованим робітником, який виконує за допомогою машин набір стандартних операцій.

Якщо ж поглянути на економічні відносини, що виникали в цей період, то можна відмітити наявність зародження інституту їхнього державного регулювання. Це було пов'язано з тим, що капіталізм періоду так званої вільної конкуренції характеризувався розвитком ринкових відносин, їхнім глибоким проникненням у всі сфери і функції суспільного господарства. Водночас ринок існував у своїй класичній територіально-просторовій формі, де товар був основним елементом капіталістичного господарства. Також варто зазначити, що саме в цей період, після зняття всіх неекономічних обмежень, почали формуватись елементи вільного руху товарів, капіталу і робочої сили, що призвели до формування єдиного національного, а згодом і світового ринків. Цьому процесу також сприяло те, що головними важелями саморегульованої ринкової економіки стали вільні ціни та конкуренція, які в процесі свого розвитку переросли з капіталізму вільної конкуренції в

монополістичний капіталізм, а потім у державно-монополістичний. З огляду на зазначені процеси саме в цей період за допомогою державного регулювання починають активно впроваджувати ринкові впливи. Вони ґрунтувалися на розробках Дж. Кейнса та його послідовників, що, на противагу представникам економічної науки XIX століття, довели необхідність державного регулювання, у межах якого державу розглядали як головний стимулятор попиту і чинник активізації підприємництва. Проте в подальші історичні періоди внаслідок економічних криз і потрясінь першої половини XX століття почала зароджуватись і розвиватись австрійська економічна школа з її критикою необґрунтованого втручання держави в економіку. Основний тягар регулювання відносин, які виникали на ринку, представники цієї школи залишали на вільне регулювання самого ринку, проте з окремими, необхідними для підтримання виконання головних функцій держави, елементами державного втручання. Один із найбільш відомих засновників австрійської школи економіки Мюррей Родбард у своїй роботі досить чітко описав усі можливі типи втручання держави в ринок і обґрунтував необхідність такого втручання.

Наступний етап розвитку форм ринку розпочався у зв'язку із крахом соціалістичної економічної системи, яка існувала в Радянському Союзі, що розпався і який вважали головною державою, котра сповідує протилежний капіталістичному спосіб ведення господарства. З розпадом СРСР у світі почався етап переходу до ринкових відносин, результатом чого на тлі існування міжнародного ринку стало формування постіндустріального типу економіки і постіндустріального ринку.

Постіндустріальний тип економіки є глобальною і національною реальністю, що складається з економіки послуг і економіки знань, інформації, контролю, управління, і визначають її як економіку, що заснована на знаннях [12, с. 7]. Сам термін «постіндустріальна економіка» був запропонований у 50–60 роках XX століття. На початкових етапах свого розвитку постіндустріальне

суспільство розглядалось у межах лише сталого розвитку, лінійного прогресу, економічного зростання та підвищення добробуту. З кінця 60-х років ХХ ст. цей термін у своєму змістовому навантаженні починає характеризувати суспільство, у якому є масово розповсюджена творча, інтелектуальна праця з обсягом, що якісно зростає, і значенням наукового знання та інформації, розвитком засобів комунікації, переважанням у структурі національного господарства сфер послуг науки, освіти, культури, охорони здоров'я над промисловістю та сільським господарством [13, с. 17]. У 70–80-х роках ХХ ст. активно починають застосовувати термін «інформаційне суспільство», який використовували для визначення цивілізації, заснованої на все більшому значенні процесу активного використання інформаційних ресурсів у перетворювальній діяльності суспільства.

Саме з розвитком технології знання перетворюються в безпосередню виробничу силу відносин економічного відтворення, що зумовлює формування наступного етапу розвитку ринку. Економічні відносини перестають бути індустріальними, пов'язаними з видобуванням і переробленням сировини. Переважна більшість зайнятого населення переходить у сферу обслуговування. Починають активно розвиватися як виробничі (фінансові, банківські, страхові, торговельні, науково-консультаційні, програмні), так і невиробничі послуги (наука, освіта, охорона здоров'я, культура, туризм). Водночас усе менша кількість продуктивної праці дає змогу існувати все більшій кількості непродуктивної і менша частина людей, що безпосередньо зайнята на виробництві, може задовольнити потреби більшої частини членів суспільства, які не пов'язані з виробництвом загалом. Як результат, сучасне суспільство перетворюється з продуктивного на споживацьке [12, с. 8].

У зв'язку із зазначеним як узагальнювальний опис постіндустріальної економіки, що існує на сучасному етапі нашого розвитку, можна навести думку Т. Стоун'ера, який зазначав, що «постіндустріальна економіка є

економікою, в якій промисловість за показниками зайнятості і своєї частки в національному продукті поступається першим місцем сфері послуг, а сфера послуг складається переважно із обробки інформації». Характерною особливістю сучасного ринку є те, що частка індивідуальних активів у власності на ресурси постійно зменшується, звужуються реальні права працівників щодо управління цією власністю. На передній план виходять організації, які не можна ототожнювати з колективами працівників, оскільки персональний склад організацій може повністю змінитися, а організація і далі житиме [12, с. 9]. Водночас головну роль в постіндустріальному суспільстві починає відігравати фінансова сфера, що як один із провідних секторів постіндустріальної економіки найбільш повно об'єднує в собі характеристики, особливості, переваги та недоліки постіндустріальної економіки. Крім того, як правильно зазначив Б. С. Стеценко, саме на постіндустріальному етапі розвитку глобальні фінанси досягли таких масштабів, які були неможливими в індустріальну епоху; фактично відбулося тотальне «витіснення» промислового капіталу капіталом фінансовим в усіх без винятку економічно розвинутих державах [14, с. 151].

Отже, як можна бачити, ринок у своїй основі пройшов досить складний шлях розвитку. Бувши на початковому етапі свого розвитку інститутом простого товарообміну, він перетворився на основний інститут суспільного розвитку, за допомогою якого здійснюється обмін новими технологіями, що ґрунтуються на нових знаннях. Водночас головними продуктами, що обертаються на ринку, є послуги та знання.

Дослідивши розвиток форм ринку, для досягнення поставлених нами завдань потрібно звернути увагу на його функції і структуру.

Беручи за основу узагальнене визначення категорії «ринку», наведене вище, погоджуємось із думкою С. В. Мочерного, який зазначав, що сутність ринку системно розкривається у виконуваних ним функціях. Як доводить аналіз наукової та навчальної літератури, у якій досліджують функції ринку,

на сьогодні немає усталеного переліку їхніх функцій. Зважаючи на це і використовуючи інтегративний підхід, можна підтримати виділення таких функцій.

На думку С. В. Мочерного, ринок виконує такі функції:

- вартісноутворювальна та ціноутворювальна – здійснює остаточне визначення вартості товарів і послуг та їхню реалізацію, перетворення продукту праці на товар;

- відтворювальна – забезпечує безперервність процесу суспільного відтворення (зокрема зв'язок між виробництвом і споживанням), формує цілісність національної системи та її зв'язок з іншими національними економіками в масштабі світового ринку;

- стимулювальна – спонукає виробників товарів і послуг знижувати індивідуальні затрати нижче від суспільно необхідних, підвищувати суспільну корисність товарів і послуг, їхню якість і споживчі властивості;

- регулювальна – здійснює регулювальний вплив на економіку загалом, на пропорції між різними сферами та галузями економіки, приводить у відповідність платоспроможний попит і пропозицію, нагромадження і споживання та інші пропорції;

- контролювальна – сприяє контролю споживачів над виробництвом, вирівнюванню цін;

- конкурентостимулювальна – посилює конкуренцію між виробниками товарів і послуг як у масштабі окремої країни, так і в межах світового господарства, а отже, стимулює рушійні сили економічної системи;

- санувальна – сприяє збанкрутінню окремих нежиттєздатних підприємств, завдяки чому оздоровлює економічну систему загалом [15, с. 72].

Поряд із зазначеними функціями академік А. А. Чухно також виділяє інтегрувальну функцію ринку, указуючи на те, що «ринок робить економіку єдиним цілим, розвиваючи систему горизонтальних і вертикальних зв'язків (підприємств, галузей, регіонів), зокрема зовнішньоекономічних» [16, с. 149].

Розвиваючи вчення про функції ринку, професор В. Д. Базилевич додатково до вже зазначених виділяє такі функції ринку:

– розподільна – доходи виробників і споживачів у ринковій економіці диференціюються через ціни, зумовлюючи соціальне розшарування суспільства за доходами;

– алокаційна – ринок забезпечує виробництво оптимальної комбінації товарів і послуг за допомогою найефективнішої комбінації ресурсів. Водночас ефективною вважають таку комбінацію ресурсів, за якої товари та послуги виробляються з мінімальними альтернативними витратами;

– інформативна – ринок через ціни інформує виробника, торговця, споживача про те, що вигідно виробляти й купувати, а що – ні, скільки чого треба запропонувати, на які верстви населення варто орієнтуватися у своїй господарській діяльності тощо [17, с. 195].

Отже, як можна бачити, представники економічної науки виділяють одинадцять основних функцій ринку. Ми цілком підтримуємо їхні позиції і в подальшому будемо використовувати її як базові.

Щодо структурних елементів ринку та його видів існує велика кількість класифікацій залежно від того чи іншого критерію. Водночас для нашого дослідження найбільш важливим критерієм виділення ринків є об'єкт обміну. Залежно від цього критерію можна виділити: а) ринок ресурсів, який, зі свого боку, складається з ринку праці, ринку природних ресурсів і нерухомості, ринку засобів виробництва; б) товарний ринок, який складається з ринку виробництва, ринку послуг, ринку науково-технічних розробок та інформації; в) фінансовий ринок, який складається із грошового ринку, валютного ринку, ринку цінних паперів.

З огляду на тему нашого дослідження варто звернути увагу на фінансовий ринок і його особливості.

У сучасних умовах розвитку нашої цивілізації існування фінансового ринку в державі є необхідною умовою її розвитку, оскільки саме за його

допомогою відбувається її інтеграція у світову економіку. Дослідженню фінансового ринку вчені приділяли увагу практично постійно. Водночас, незважаючи на таку значну роль фінансового ринку для розвитку держави, навіть сьогодні в науковій літературі немає усталеного його сприйняття.

Як свідчить аналіз досліджень, що присвячені фінансовому ринку, для пояснення його сутності використовують різні категорії та критерії. Водночас у деяких випадках розкриття сутності фінансового ринку є досить суперечливим. Це можна пояснити тим, що практично кожен дослідник розкриває сутність фінансового ринку на підставі мети свого дослідження і його завдання, що в кінцевому підсумку впливає на відсутність усталеної наукової позиції. Також варто звернути увагу на те, що наявна неоднозначність, а інколи й суперечливість у трактуванні фінансового ринку у своїй основі має і складність самого явища. Це призводить до того, що під час пізнання окремих аспектів останнього виникає низка їхніх різних тлумачень, обумовлених необхідністю акцентувати увагу саме на тих чи інших аспектах. Як наслідок, і в цьому варто погодитися з І. І. Чуницькою, з одного боку, це призводить до розширення меж пізнання, які здатні надати пояснення нововиявленим характеристикам і тенденціям, а з іншого – пізнавальне поле вимагає ущільнення, зважаючи, що у зв'язку з розпорошеністю поглядів і підходів дослідників може виникати загроза втрати глибинних ознак об'єктивної дійсності [18, с. 52]. З огляду на це є об'єктивна необхідність узгодження чинних підходів, оскільки кожен із них окремо не здатний відобразити усю складність такого системного явища, як фінансовий ринок, і пов'язаних із ним похідних явищ і понять [19]. В аспекті зазначеного можна навести такі найбільш розповсюджені підходи до сприйняття фінансового ринку.

Розкриваючи сутність фінансів, О. Д. Василик доходить висновку, що фінансовий ринок – це механізм перерозподілу фінансових ресурсів між суб'єктами. Водночас фінансовими ресурсами автор вважає фонди грошових

засобів, які формують суб'єкти господарювання, держава і населення та використовують для розширеного виробництва, матеріального стимулювання працівників, задоволення соціальних потреб, як витрати на оборону й державне управління тощо [20, с. 399].

Значна частина дослідників сприймає фінансовий ринок як сукупність економічних відносин, де відбувається купівля-продаж фінансових ресурсів [21, с. 32; 22, с. 13]. Водночас змістовна сутність цих відносин розкривається через такі їхні характеристики, як обмінно-перерозподільні [23, с. 26] та тимчасово-перерозподільні [24, с. 82; 25, с. 15].

Не менш значущим є сприйняття фінансового ринку як структурної частини підсистеми систем вищого рівня, зокрема фінансової. Так, на думку В. І. Оспіщева, фінансовий ринок – це особлива сфера фінансової системи, складова її інфраструктури, де здійснюється рух тимчасово вільного капіталу, формуються і функціонують обмінно-перерозподільні відносини, пов'язані з процесами купівлі-продажу вільних фінансових ресурсів, їхня трансформація в позиковий та інвестиційний капітал через фінансово-кредитні інститути на основі попиту та пропозиції, формується ціна на різноманітні фінансові інструменти [26]. Як підсистему ринкової економіки, яка становить сукупність економічних відносин, які виникають між його учасниками під час формування попиту і пропозиції на специфічні фінансові послуги, пов'язані з купівлею-продажем фінансових активів, що є у власності економічних суб'єктів національної, регіональної та світової економіки, сприймають фінансовий ринок С. І. Юрій і В. М. Федосов [27, с. 18].

Ще одним напрямком сприйняття фінансового ринку є інституційний. Так, на думку А. Г. Загороднього, фінансовий ринок – це сукупність фінансових інститутів [28, с. 15]. Як мережу спеціальних банківсько-фінансових інститутів, що забезпечують взаємодію попиту і пропозиції на гроші як специфічний товар і їхнє взаємне урівноваження, характеризує фінансовий ринок О. М. Іваницька [29, с. 96].

Інші дослідники, не вдаючись до детальної характеристики у своїй роботі, просто наводять перелік наявних визначень фінансового ринку. Зокрема С. О. Маслова та О. А. Опалов, узагальнивши чинні підходи, констатують, що на сьогодні категорія «фінансовий ринок» сприймається так:

а) як ринок, на якому визначаються попит і пропозиція на різноманітні фінансові інструменти (останні, на думку авторів, являють собою різноманітні види ринкових продуктів фінансової природи, цінні папери, грошові зобов'язання, валюту, ф'ючерси, опціони та ін.);

б) сукупність економічних відносин, які пов'язані з купівлею-продажем фінансових інструментів;

в) ринкові інститути, які є каналами «переливу», перерозподілу коштів;

г) механізм перерозподілу капіталу між кредиторами та позичальниками за допомогою посередників на основі попиту і пропозиції;

д) ринок грошей;

е) грошові відносини, які виникають у процесі купівлі-продажу фінансових активів під впливом попиту і пропозиції на позиковий капітал;

ж) сукупність соціально-економічних відносин, де проявляються попит і пропозиція на різні платіжні засоби [30, с. 3].

Безумовно, можна і далі наводити приклади визначень фінансового ринку, проте, зважаючи на те, що нашим завданням є лише загальна характеристика фінансового ринку, застосовуючи інтегративний підхід, виділимо його суттєву ознаку.

Аналіз визначень дає можливість зазначити про те, що основною видовою ознакою, яка дає можливість виділити фінансовий ринок, є такий вид об'єктів, що на ньому обертаються як фінансові ресурси. Переважна більшість дослідників фінансові ресурси розглядає як фонди грошових засобів для подальшого витрачання. Водночас потрібно звернути увагу на те, що самі гроші можна вважати фінансовими ресурсами лише за умови їхньої

концентрації у відповідних фондах і встановлення порядку використання цих фондів [31, с. 75; 32].

Також надзвичайно важливою характеристикою фінансового ринку є його характеристика через категорію «відносини». Це можна пояснити тим, що сприйняття фінансового ринку як окремого торговельного майданчика або певного місця проведення торгів, що, відповідаючи побутовому розумінню терміна, не розкриває його глибинної сутності та не охоплює більшої частини змісту цього явища. А сприйняття фінансового ринку як мережі спеціалізованих інститутів або сукупності фінансових посередників так само необ'єктивне, оскільки це лише одна із сторін його функціонування (суб'єктно-організаційна), яка, до того ж, неповна, оскільки не містить покупців і продавців.

Розуміння фінансового ринку як системи відносин, що виникають із приводу обігу фінансових ресурсів, є найбільш доцільним, оскільки охоплює такі явища, як попит і пропозицію на них, через які розкривається змістовна сутність ринку як такого.

Отже, застосовуючи узагальнений підхід до фінансового ринку, можна погодитися з його сприйняттям як системи відносин, що виникають із приводу обігу фінансових ресурсів. Водночас фінансовими ресурсами є різні фонди грошових коштів, які формуються для задоволення потреб суб'єктів фінансового ринку.

У межах подальшого нашого дослідження потрібно звернути увагу на структуру фінансового ринку. Переважна більшість дослідників структуру фінансового ринку сприймає як його будову.

Як було вказано вище, у структурному плані фінансовий ринок складається із грошового ринку, валютного ринку, ринку цінних паперів.

Грошовий ринок – це частина фінансового ринку, де здійснюються переважно короткострокові (від одного дня до одного року) депозитно-позикові та валютні операції, що обслуговують переважно рух оборотного

капіталу фірм, короткострокових коштів банків, установ, населення і держави [33].

Валютним ринком є частина фінансового ринку як сукупність суспільних відносин між уповноваженими суб'єктами, яка виникає у фінансовій сфері держави і пов'язана із здійсненням діяльності, що спрямована на володіння, користування і розпорядження фінансовими інструментами в іноземній валюті чи валютних цінностях [34, с. 67].

Ринком цінних паперів є сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (зокрема деривативних цінних паперів) [35].

Отже, підбиваючи підсумок усьому вищевикладеному, можна зазначити таке.

У своїй основі ринок як явище пройшов досить складний шлях розвитку. Бувши на початковому етапі свого розвитку інститутом простого товарообміну, у подальшому він перетворився на основний інститут суспільного розвитку, за допомогою якого здійснюється обмін новими технологіями, що ґрунтуються на нових знаннях. Водночас у сучасних умовах головним продуктом, що обертається на ринку, є послуги та знання. Також із розвитком форм ринку розвивалось і вчення про нього. Розвиток категорії «ринок» також пройшов значний шлях, унаслідок якого було сформовано його сприйняття в територіально-просторовому, соціально-економічному, системному, інституційному, відтворювальному та інфраструктурному розумінні. Застосування інтегративного підходу загалом до категорії «ринок» дало можливість визначити її середовище, у якому люди мають відносини із приводу купівлі-продажу товарів і послуг, а також капіталу за взаємоузгодженою ціною на основі попиту і пропозиції.

На сучасному етапі розвитку нашого суспільства залежно від об'єкта, що здійснює обіг на ринку, його структурними частинами є такі: а) ринок ресурсів, який, зі свого боку, складається з ринку праці, ринку природних

ресурсів і нерухомості, ринку засобів виробництва; б) товарного ринку, який складається з ринку виробництва, ринку послуг, ринку науково-технічних розробок та інформації; в) фінансовий ринок, який складається із грошового ринку, валютного ринку, ринку цінних паперів.

1.2. Ринок цінних паперів як сфера надання послуг

Сьогодні практично не можливо уявити собі економічне функціонування держави без ринку цінних паперів. Ринок цінних паперів є однією з основних частин фінансового ринку та головним інститутом ефективного перерозподілу фінансових ресурсів. Як результат, держава отримує найбільш ідеальне співвідношення в задоволенні фінансових потреб суб'єктів економічної активності – підприємств, установ і організацій, які займаються матеріальним і нематеріальним виробництвом і потребують додаткових коштів для свого розвитку, також для власників фінансових ресурсів, які, бажаючи примножити свої капітали, здійснюють інвестиційну діяльність.

У межах теми нашого дослідження для досягнення його цілей потрібно окреслити сутність ринку цінних паперів, прослідкувати його розвиток та охарактеризувати особливості його функціонування через призму фінансових послуг, які надають на ньому.

Розкриття сутності ринку цінних паперів є досить складним завданням, оскільки він, з одного боку, є частиною фінансової системи держави, а з іншого – самостійним елементом економіки. Це призводить до того, що дослідники, які у своїх роботах приділяють увагу сутності ринку цінних паперів, до цього часу не мають усталеного визначення як того, що таке «ринок цінних паперів», так і того, що він має своєю сутністю. Для досягнення поставлених нами цілей спробуємо визначитися з поняттям «ринок цінних паперів».

Як доводить аналіз наукової літератури, характеризуючи ринок цінних паперів, поряд із терміном «ринок цінних паперів» використовують поняття «фондовий ринок» і їх застосовують як синоніми. У цьому аспекті варто зазначити, що найбільш вірогідно сам термін «фондовий ринок» походить від французького слова «fonds» або англійського «funds», яке означає «грошовий капітал». У XVIII столітті в англійській мові слово «stock» також використовували для позначення грошового капіталу. Як стверджують дослідники, найбільш імовірно саме звідси з'явилося словосполучення «stock exchange», тобто біржа грошового капіталу, яке традиційно перекладають як «фондова біржа». У спеціалізованій науковій літературі слово «фонд» широко використовують для позначення різних економічних понять, проте, якщо це стосується фінансових відносин, то під ним здебільшого йдеться про сукупність різних грошових або матеріальних цінностей, які мають цільове призначення. Так само цей термін використовують щодо певної сукупності цінних паперів, а отже, і ринок, на якому вони здійснюють обіг, називають фондовим [36, с. 10].

Зважаючи на зазначене, переважна більшість дослідників використовує поняття «ринок цінних паперів» і «фондовий ринок» як тотожні. Також варто звернути увагу на те, що вітчизняний законодавець також дотримується цієї позиції. Це дає нам можливість у подальшому дослідженні також ототожнювати ці поняття.

Дослідження наукових праць, у яких висвітлено питання функціонування ринку цінних паперів, дає можливість стверджувати, що на сьогодні вчені не мають усталеного сприйняття цього терміна. Це можна пояснити як складністю самого явища, так і постійним розвитком відносин, що виникають, змінюються і припиняються між його учасниками. Результатом цього є використання визначень, які відображають ту чи іншу сторону функціонування ринку цінних паперів чи особливості тих чи інших відносин. Наприклад, можна навести такі визначення.

Ринок цінних паперів О. М. Мозговий сприймає як сферу обігу інвестиційних цінних паперів або капіталів, тобто ринок, на якому продають і купують цінні папери з метою вкладення капіталу [36, с. 12].

Як механізм для укладення угод між тими, хто пропонує цінні папери, і тими, хто пропонує гроші, розглядають фондовий ринок автори навчального посібника «Міжнародна економіка». Водночас в операції купівлі-продажу на фондовому ринку продавцем вважають того, хто продає цінні папери, а покупцем – власника грошей [37, с. 178].

Як частину ринку позичкових капіталів, де здійснюється емісія, купівля-продаж цінних паперів і їхній перепродаж, сприймає ринок цінних паперів О. А. Костюченко. Також він зазначає, що через ринок цінних паперів (банки, спеціальні кредитно-фінансові установи, фондову біржу) акумулюються кошти підприємств, банків, держави і населення, які спрямовуються на виробниче і невиробниче вкладення капіталів [38, с. 254].

Також як частину ринку капіталів, на якому об'єктом фінансових операцій є цінні папери, сприймає ринок цінних паперів В. І. Оспіщев. Характеризуючи його, автор вказує, що на ньому відбувається емісія, купівля-продаж цінних паперів, формується ціна на них, урівноважується попит і пропозиція. Саме через ринок цінних паперів акумулюються грошові нагромадження підприємств, держави, банків, небанківських фінансових установ, заощадження приватних осіб і спрямовуються на виробниче та невиробниче вкладення капіталів [39, с. 390].

Як складний механізм, за допомогою якого встановлюються відповідні правові та економічні відносини між підприємцями, корпораціями та іншими структурами, яким необхідні фінансові кошти для свого розвитку, та організаціями й громадянами, які їх можуть позичити (надати) на певних умовах, сприймає ринок цінних паперів Т. В. Майорова [40, с. 103].

Як механізм, який сприяє укладенню угод між суб'єктами економічних відносин за посередництва цінних паперів, він містить певні сектори

фінансового ринку, ринок деривативів, а також частину товарного ринку, на яких здійснюється обіг цінних паперів, сприймають ринок цінних паперів Р. І. Тиркало та І. С. Кравчук [41, с. 19].

Як зазначають автори навчального посібника «Фондовий ринок», ринок цінних паперів, з одного боку, є реально наявним ринком капіталу (з усіма його функціонально відокремленими формами: промисловою, торговою, позичковою), а з іншого – ринком грошей та інших матеріальних цінностей, за допомогою якого забезпечується доступ до «фондових цінностей» від одного суб'єкта підприємницької діяльності до іншого [42, с. 104].

Через призму відносин ринок цінних паперів розглядають В. В. Васильєва та О. Р. Васильченко. Вони вказують, що ринок цінних паперів охоплює досить широку сукупність суспільних відносин, які виникають і існують щодо цінних паперів, зокрема державне та інституційно-правове їхнє регулювання [43, с. 11].

Досліджуючи державний контроль на ринку цінних паперів, Г. М. Остапович доходить висновку, що ринок цінних паперів можна визначити як сукупність цивільно-правових, господарських і фінансових правовідносин, що опосередковують рух капіталу у формі цінних паперів [44, с. 22].

Дещо по-іншому розглядають ринок цінних паперів представники іноземної науки. У своїй переважній більшості вони не надають конкретного визначення, а намагаються його описати, додавши в опис усі найбільш суттєві, на їхню думку, ознаки.

Так, досить розмите визначення ринку цінних паперів надає Рональд Міші. На його думку, сучасний ринок цінних паперів – амальгама різних елементів з усього світу, які містять ознаки англосаксонської традиції та континентальної Європи, також є продуктом сил глобалізації, що трансформували світову економіку в другій половині ХХ століття [45, с. 340].

На думку Людвіга фон Мізеса, фондовий ринок має вирішальне значення для існування капіталізму та приватної власності. Його наявність означає, що існує функціонуючий ринок обміну приватними титулами на засоби виробництва. Водночас він наголошує, що справжня приватна власність капіталу не може існувати без фондового ринку, а також не може бути справжнього соціалізму, якщо існує такий ринок [46, с. 140].

На думку Артура О'Салівана та Стівена Шефріна, ринок цінних паперів є складовою більш широкого фінансового ринку, де купуються та продаються цінні папери між суб'єктами економіки на основі попиту та пропозиції. Надаючи йому характеристику, дослідники зазначають, що ринки цінних паперів містять ринки акцій, облігацій і деривативів, де відбувається ринкове ціноутворення та зустріч професійних і непрофесійних учасників ринку [47].

Кембриджський словник досить спрощено визначає ринок цінних паперів (фондовий ринок) як фінансовий ринок, де облігації, акції та інші фінансові інструменти випускають та торгують ними [48]. Натомість словник фінансових термінів трактує ринок цінних паперів через призму цінного папера як головного об'єкта, що обертається на ньому. Водночас автори словника досить детально описують особливості обігу та підтвердження права власності на цінні папери, а також їхню фіксацію. «Просте визначення цінного паперу – це будь-яке підтвердження права власності або боргу, яке має цінність та може бути продане. Сьогодні свідоцтво про право власності є електронним файлом на комп'ютері, тоді як раніше – це був письмовий папір. Для держателя цінний папір відображає інвестицію як власника, кредитора чи право власності, за яким особа сподівається отримати прибуток, продавши його на ринку. Прикладами є акції, облігації та опціони» [49].

Отже, як можна бачити, на сьогодні є досить широке тлумачення досліджуваного нами явища. Водночас, провівши аналіз наведених позицій, можна констатувати наявність як мінімум трьох основних підходів до сприйняття категорії «ринок цінних паперів».

Представники першого підходу визначають ринок цінних паперів на підставі характеристики його сутнісних ознак (сутнісний підхід) і сприймають ринок цінних паперів як сферу торгівлі, що забезпечує опосередкування та організацію руху заощаджень через угоди з фінансовими активами. Водночас основним фінансовим активом є цінні папери та їхні різні форми.

Представники другого підходу сприймають ринок цінних паперів через сукупність його інституційних елементів (інституційний підхід) і як сукупність інституцій та інститутів, які забезпечують функціонування ринку цінних паперів і взаємодії його учасників у процесі торгівлі фінансових активів.

Представники третього підходу характеризують ринок цінних паперів через категорію «послуги» (функціональний підхід) і визначають ринок цінних паперів як сферу надання фінансових послуг для можливості здійснення торгівлі з фінансовими активами.

Узагальнюючи наведені підходи, варто зазначити, що, на нашу думку, є недоцільним зосереджуватися лише на одному підході, оскільки кожен із них відображає одну з найбільш суттєвих характеристик ринку цінних паперів. І лише врахування всіх наведених підходів, характеризуючи ринок цінних паперів, дасть найбільш повне уявлення про це явище.

Також для більш повного розуміння сутності та змісту досліджуваного нами явища варто звернути увагу на чинне законодавство України, яке унормовує відносини на ринку цінних паперів. На сьогодні основним нормативним актом, який регулює відносини на ринку цінних паперів, є Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» від 23 лютого 2006 року № 3480-IV [35]. Відповідно до цього Закону ринок цінних паперів – це сукупність учасників фондового ринку та правовідносин між ними щодо емісії (видачі), обігу, виконання зобов'язань, викупу та обліку цінних паперів (зокрема деривативних цінних паперів). Водночас у цьому законодавчому акті термін «ринок цінних паперів» і «фондовий ринок» вживають як синоніми.

Також потрібно акцентувати увагу на тому, що в наведеному визначення є дві головні ознаки ринку цінних паперів, а саме: 1) учасники ринку цінних паперів; 2) цінні папери, які обертаються на ньому. Також, аналізуючи наведене законодавче визначення, можна констатувати, що законодавцем під час його конструювання було використано всі три основні підходи, які є в науковій літературі, оскільки в ньому є вказівка на те, що ринок є середовищем, де концентруються його учасники, між якими виникають відносини із приводу цінних паперів.

Водночас у зазначеному Законі міститься перелік учасників фондового ринку. Так, відповідно до ст. 4 Закону «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» учасниками фондового ринку є емітенти, зокрема іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, об'єднання професійних учасників ринків капіталу. Емітентами можуть бути юридичні особи, територіальні громади в особі представницького органу місцевого самоврядування, держава в особі уповноважених нею органів державної влади, міжнародні фінансові організації, які від свого імені розміщують емісійні цінні папери та беруть на себе зобов'язання за такими цінними паперами перед їхніми власниками. Інвесторами вважають фізичних і юридичних осіб, зокрема фізичних осіб – іноземців та іноземних юридичних осіб, які набули права власності на фінансові інструменти з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або збереження вартості вкладених активів, та/або набуття відповідних прав, що надаються власнику фінансових інструментів відповідно до законодавства або в межах виконання повноважень щодо державного управління у відповідній сфері, або які є сторонами деривативних контрактів. Професійними учасниками ринків капіталу визнають юридичних осіб, які функціонують в організаційно-правовій формі

акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю, що провадять на ринках капіталу професійну діяльність, види якої визначені законом.

Іншою визначальною ознакою ринку цінних паперів є його об'єкт, а саме цінні папери. Відповідно до ст. 8 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» цінним папером є документ установленої форми з відповідними реквізитами, що посвідчує грошове або інше майнове право, визначає взаємини емітента цінного папера (особи, яка видала цінний папір) та особи, яка має права на цінний папір, і передбачає виконання зобов'язань за таким цінним папером, а також можливість передання прав на цінний папір і прав за цінним папером іншим особам. Водночас чинне законодавство закріплює досить широкий перелік видів і груп цінних паперів, які можуть бути об'єктом на ринку цінних паперів.

Так, усі цінні папери, які на законних підставах можуть здійснювати обіг, законодавець поділяє на емісійні, тобто ті, що посвідчують однакові права їхніх власників у межах одного випуску цінних паперів стосовно особи, яка бере на себе відповідні зобов'язання (емітента) та неемісійні. Водночас до емісійних цінних паперів належать акції, акції корпоративних інвестиційних фондів, корпоративні облігації, облігації місцевих позик, державні облігації України, облігації міжнародних фінансових організацій, депозитні сертифікати банків, іпотечні облігації, сертифікати фондів операцій із нерухомістю, інвестиційні сертифікати, казначейські зобов'язання України, державні деривативи, опціонні сертифікати, фондові варанти, кредитні ноти, депозитарні розписки. Також у Законі України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» зазначено, що цінні папери існують в електронній (електронні цінні папери) та паперовій (паперові цінні папери) формах.

Підбиваючи проміжний підсумок, варто акцентувати увагу на тому, що на сьогодні ринок цінних паперів – це один із головних елементів фінансового ринку будь-якої держави. Він являє собою певне середовище, у межах якого

функціонують його учасники, між якими виникають різні правовідносини, пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів). Велика кількість видів цінних паперів дає можливість для виникнення досить широкого спектра відносин із різними економічними та правовими наслідками. Водночас такі відносини можуть виникати як між безпосередньо власником цінного папера, так і між особами, які сприяють виникненню, розвитку і припиненню цих відносин.

Продовжуючи розкриття сутності ринку цінних паперів як сфери надання послуг, потрібно звернути увагу на функції, які він виконує. Так, на ринку цінних паперів суб'єкти відносин виконують певні дії, які відповідають їхнім інтересам, правам, зобов'язанням, можливостям у ринковому середовищі. Водночас саме реалізація відносин об'єктивується у функціях, які виконує фондовий ринок. Сам термін функція (від лат. Function – звершення, виконання) у його сучасному розумінні означає зовнішнє виявлення властивостей будь-якого об'єкта в певній системі відносин, а також роль, яку виконує соціальний інститут або процес загалом. Функціями ж ринку цінних паперів є рольове значення процесів обігу цінних паперів, зокрема їхній випуск, торгівлю й анулювання в господарському механізмі держави [50, с. 86].

Дослідження наукової літератури, у якій розкрито питання, пов'язані з функціями ринку цінних паперів, дає можливість констатувати факт відсутності консолідованої позиції із приводу як кількості функцій, які виконує ринок цінних паперів, так і їхньої якості. Так, дослідники виділяють від двох [51, с. 201] до семи [52, с. 8]. Водночас, не починаючи наукових дискусій із представниками науки і застосовуючи інтегративний підхід, ми можемо підтримати думку про те, що в сучасних умовах ринок цінних паперів виконує чотири основні функції, а саме: інформаційну, регулятивну, правовстановлювальну та контрольну.

Аналіз наведених функцій свідчить, що всі вони тісно пов'язані з реалізацією того чи іншого інтересу учасників ринку цінних паперів. Так, унаслідок реалізації інформаційної функції всі учасники фондового ринку, і насамперед інвестори, отримують конкретну інформацію про економічну кон'юнктуру, загалом про ринок і про окремі сектори та інструменти і, відповідно, мають можливість ухвалювати рішення про розміщення капіталу. Реалізація регулятивної функції пов'язана з етапом конкретної реалізації управлінського рішення і сприяє його оптимальному виконанню в таких формах, як корекція процесу розміщення (випуску) цінних паперів, установлення тарифів, внутрішнього порядку функціонування учасника угоди, зміна вже сформованих умов угоди, складання актів контрольно-ревізійної роботи, накладання санкцій. За реалізації правостановлювальної функції ринку цінних паперів відбувається закріплення прав, передбачених чинним законодавством, і на його основі – за учасниками ринку цінних паперів, що здійснюють вкладення капіталів у цінні папери. Контрольна функція ринку цінних паперів завершує цикл обігу цінних паперів, підсумовує операції з ними в таких формах, як облік результатів підписки на цінні папери (викуп або анулювання); розрахунок ефективності надання професійних послуг; проведення аналізу фінансового результату операцій із цінними паперами [50, с. 88].

Отже, як можна бачити, під час реалізації кожної з наведених функцій ринку цінних паперів кожен із його учасників задовольняє той чи інший інтерес, отримуючи певну послугу. У цьому аспекті послугу варто сприймати як вид діяльності, яка створює цінність і забезпечує визначення переваг для споживача в конкретний час і в конкретному місці внаслідок відсутніх або невідсутніх дій, спрямованих на отримання послуги чи товару.

Безумовно, зазначене має певну умовність, оскільки отримання всього спектра послуг за посередництва функціонування ринку цінних паперів стало можливим тільки на сучасному етапі його розвитку в сучасних його формах.

Для того щоб проілюструвати це твердження, потрібно звернути увагу на виникнення та розвиток інституту цінних паперів і ринку цінних паперів в історичній ретроспективі.

Дослідження історичної ретроспективи ринку цінних паперів зазвичай починається з періодизації як раціонального способу впорядкування масиву емпіричної та теоретичної інформації за часовою протяжністю з метою поглиблення пізнання й розуміння змінних станів об'єктів навколишнього світу протягом певного історичного відрізка.

Дослідження наукової літератури, у якій надано характеристику виникнення цінних паперів як об'єктів права та розвитку ринку цінних паперів, дає можливість зазначити про те, що науковці виділяють глобальну періодизацію, у межах якої розглядають загальноцивілізаційні тенденції розвитку ринку цінних паперів [53, с. 43] і національну періодизацію становлення та розвитку ринку цінних паперів, що відбувалась у межах розвитку конкретної держави [54, с. 20]. Зважаючи на те, що нашим завданням є з'ясування особливостей ринку цінних паперів як сфери надання послуг у глобальному масштабі, зупинимось на характеристиці його основних аспектів загальноцивілізаційного розвитку.

У загальноцивілізаційному плані дослідники виділяють шість основних етапів. Зокрема М. Ю. Ананьєв вважає доцільним виділення таких етапів еволюції ринків цінних паперів:

- 1) античний фондовий ринок (до V ст. н. е.);
- 2) середньовічний ринок цінних паперів (період із XI до XV ст.);
- 3) формування елементів сучасного фондового ринку (XVI – кінець XVIII ст.);
- 4) глобалізація фондових ринків (перша половина XIX ст. – 1914 р.);
- 5) етап становлення державного контролю та регулювання (1914–1970 рр.); етап світових фондових ринків (1970 р. – початок XXI ст.) [53, с. 44].

Ми підтримуємо таку позицію і будемо використовувати її для дослідження. Згадуючи про античний період, потрібно зазначити, що тоді такого об'єкта, як цінні папери, у сучасному їхньому розумінні не існувало. Проте до нас дійшли відомості, які свідчать про використання в соціально-економічних відносинах речей, які дослідники вважають прототипом цінних паперів і першими їхніми формами. За свідченнями Н. О. Нерсесова, який досліджував історію походження паперів на пред'явника, в Афінах за часів Перікла існував звичай наділяти суддів на кожному засіданні особливими дерев'яними марками, подавши які, вони могли одержати з державної казни зазначену в номіналі марок грошову суму. Також у Римі широко використовували так звані «*congiaria*», що були, по суті, подарунками на великі свята. Вони також мали форму дерев'яних чи свинцевих марок, пред'явивши які, можна було отримати подарунки в натурі. Також у цій ролі використовували так звані «*tesserare*», що залежно від подарунка були таких видів, як «*frumentariae*» чи «*annonariae*». Такі таблички римські імператори кидали в натовп на публічних видовищах, у театрах, цирках, вони посвідчували наказ видати пред'явникові гроші, харчі тощо.

Дещо схоже існувало в цей період і в Індії. Проте для об'єктивації вже використовували папір. Такі папери були написані санскритом і мали назву «*oundkat goundi*», що в перекладі означало «папір, призначений для обігу» [55, с. 11]. За свідченням дослідників їх видавали за бажання подорожувати, адже брати із собою гроші було незручно та небезпечно. Сплачуючи певну суму грошей, мандрівник одержував у банкіра розписку, яку використовували як гроші, поки вона не поверталася до нього для погашення [56, с. 41].

Аналізуючи наведені історичні приклади, можна зауважити про те, що на початковому етапі свого розвитку цінні папери виникли, з одного боку, для нарощування соціальної підтримки населення, а з іншого – для спрощення господарського обігу. В аспекті послуг із збільшенням підтримки імператора власники первинних форм цінних паперів отримували послуги, які були

пов'язані із забезпеченням їх певними матеріальними ресурсами. У разі спрощення господарського обігу завдяки використанню цінних паперів кожна із сторін отримувала певну вигоду. Банкір, що видавав розписку, отримував грошові кошти, які міг використати для розвитку власної справи, отримував послугу кредитування в її сучасному розумінні. А купець чи мандрівник отримував послугу збереження грошей і їхнє отримання в призначеному місці.

Наступний етап розвитку ринку цінних паперів був пов'язаний із виникненням такого цінного папера, як вексель, поява якого була обумовлена потребою полегшення платіжних операцій [56, с. 43]. Як стверджують вітчизняні дослідники, великі торговельні фірми в Італії вже у XII ст. мали своїх представників у важливих торговельних центрах. Перевезення грошей було не тільки ризикованим, але й незручним, оскільки металеві монети були важкими. Крамарі і торговці стали звертатися до послуг осіб, що займалися обміном монет, з якими вони укладали договори про переказ грошей в інші міста. На підтвердження факту укладання угоди видавали розписку, яка, як вважають вчені, стала прототипом переказного векселя [57, с. 193]. Також дослідники зазначають, що у своєму розвитку вексель як цінний папір спочатку гарантував одержання готівки в іншому місці, а пізніше він став юридичним фактом обміну товару на гроші, які продавець одержував пізніше з урахуванням або без урахування затримки (прототипи сучасних безвідсоткових і відсоткових векселів) [58, с. 13].

Наступні періоди розвитку ринку цінних паперів були пов'язані також із векселем та епохою ярмарків у Шампані (XIII ст.), Бургундії (Ліон) та Безансоні (XIV–XVI ст.). Як свідчать дослідники [59, с. 26], будучи засобом переказу грошей, вексель починає виконувати й інші функції: засіб кредитування, отримання суми боргової вимоги (з дисконтом). Тобто спектр послуг, які могли отримувати суб'єкти господарювання, використовуючи векселі, значно розширився. Також потрібно зазначити, що саме в цей період починає вдосконалюватися форма самого векселя. До кінця італійського

періоду розвитку векселя (кінець XVI – початок XVII ст.) він повністю сформувався, виникли вексельні звичаї, з'явився вексельний статут Болоньї (1569), було розроблено форму векселя. Важливим кроком в історії вексельного обігу стала поява в 1600 р. індосаменту як особливого передавального напису, що значно покращував обіг цінного папера. Саме завдяки йому вексель уперше набув повною мірою значення платіжного засобу.

На початку наступного історичного етапу, хоча й існує інша позиція з указівкою на існування боргових зобов'язань у стародавніх держав Близького Сходу, Греції та Риму у формі воєнних дистрибуцій та економічних угод, починають з'являтися державні цінні папери, що виникли як засіб мобілізації коштів урядами держав. За твердженнями дослідників уперше торги цінних паперів урядів Голландії, Франції, Англії, Бельгії, Іспанії відбулися в Антверпені в XVI ст. [60, с. 45].

Початок епохи великих географічних відкриттів став поштовхом для формування організованої торгівлі цінними паперами та появи їхнього класичного виду – акції. Відрядження морських експедицій і торговельних караванів до країн Нового Світу потребувало значних капіталовкладень. Це призвело до об'єднання купців, судновласників, банкірів, промисловців у товариства для створення спільного капіталу. Внесення паю оформлювали спеціальним документом, що засвідчував право власності на частку в спільному капіталі і право на одержання частини прибутку в разі вдалого спільного підприємства. Цей документ дістав назву «акція», а товариства почали іменуватись акціонерними товариствами, або компаніями. В економічній історії нашої цивілізації першими товариствами і, відповідно, великими емітентами цінних паперів стали Ост-Індська (1602) та Вест-Індська (1622) компанії [61, с. 227]. Отже, як можна бачити, на цьому етапі свого розвитку ринки цінних паперів почали оформлюватися в певні фінансові центри і

надавати його учасникам цілу низку послуг, які сприяли як успішному функціонуванню суб'єктів господарювання, так і держав.

До 1500 р. центр фінансових інновацій у Європі змістився на північ, відображаючи все більше значення морських шляхів через Атлантичний океан, які надавали дешевший доступ не лише до Сходу через Мис Доброї Надії, але й також до Нового Світу (Америку). На території нижніх держав, до яких належали історичні землі в дельтах Рейну, Шельди та Маасу, що охоплювали територію сучасних Нідерландів, Бельгії, Люксембургу і, частково Франції та Німеччини, виникли основні координувальні ланки міжнародної торгівлі між Середземномор'ям і Балтійським морем. Це були саме ті міста, куди транспортувався італійський досвід у фінансовій сфері. Саме там, на території сучасної Бельгії, у XV ст. була заснована перша біржа [62, с. 40].

Протягом деякого часу на початку XVI ст. м. Брюгге і Антверпен розглядали як провідні фінансові центри Європи, поряд із французьким містом Ліон та італійським полісом Генуя. Однак уже до 1520-х рр. Антверпен став панівним фінансовим центром атлантичної торгівлі. Тут стали залучати кошти іноземних урядів, зокрема Англії, Франції, Португалії та Іспанії [63, с. 54].

На наступному етапі розвитку ринку цінних паперів – етапі глобалізації фондових ринків, поряд із концентрацією фінансових коштів у великих фінансових і виробничих інститутах та розвитком державно-монополістичної системи управління економікою, змінюється фондовий ринок. Кількісні зміни вплинули на якість процесу обігу цінних паперів [36, с. 47]. Швидке зростання великої промисловості й транспорту підштовхнуло розвиток акціонерних форм концентрації капіталу. Водночас із трансформацією цінних паперів, які з інструментів платежу перетворилися на інвестиційні засоби, збільшилася кількість послуг, які учасники ринку цінних паперів могли отримати. Саме в цей період особливої популярності в широких верствах дрібних і середніх інвесторів, кількість яких постійно збільшувалась, набула така форма

акціонерних підприємств, як товариства з обмеженою відповідальністю. Така форма дала можливість залучати величезні фінансові капітали, які потрапляли в обіг у вигляді цінних паперів. Водночас саме цінні папери дали можливість долучатися до фінансових операцій практично всім охочим отримати прибутки. Економічна глобалізація цього періоду призвела до того, що фінансові капітали почали активно циркулювати між континентами.

Величезний вплив на глобалізацію фондових ринків мали винайдення телеграфу в 40-х роках ХІХ ст. та телефону у 80-х роках цього самого століття. Телеграф відділив комунікації від транспорту та сприяв інтенсивній інтеграції національних ринків цінних паперів. До 1870-го року всі фінансові центри були з'єднані через систему наземних і підводних кабелів, створивши інтегровані національні ринки, де ціни та накази могли постійно передаватися між різними біржами в межах однієї хвилини [63, с. 55].

Найшвидшими темпами фондовий ринок розвивався в США. Це можна пояснити декількома причинами. Тоді як європейські підприємці для отримання послуги збереження своїх коштів користувалися банківськими установами, у США потік фінансових ресурсів спрямовувався не в банки, а на фондові біржі. Підприємці Америки почали надавати перевагу інвестуванню капіталів у фінансові активи з підвищеним ризиком, але з надією на великий прибуток. Такими активами стали різні цінні папери, переважно акції. Це призвело до того, що фондовий ринок США випередив у своєму розвитку ринки інших країн і саме тут почав складатися сучасний механізм фондових операцій.

З початку ХХ ст. у світовій економіці тривав процес кількісних змін. Великі банки і спеціалізовані фондові біржі з конкурентів перетворювалися на партнерів. Зокрема банки широко користувалися послугами бірж, де відбувалося систематичне порівнювання цінностей і котирування цінних паперів. Особливо зросла роль фондових бірж із розвитком вторинного ринку, тобто перепродажу раніше випущених цінних паперів [36, с. 52].

У проміжок часу між 1850–1900 рр. ринки цінних паперів (фондові біржі) стали центральним інститутом капіталістичного світу, забезпечуючи тісний зв'язок між ринком грошей і капіталу як на національному, так і міжнародному рівнях. Фондові біржі були утворені на кожному континенті світу, зокрема в Західній та Східній Європі, Північній і Латинській Америці, Австралії і Новій Зеландії, Азії, Африці, а також у районі Середземного моря. У процесі своєї діяльності вони змогли мобілізувати великі суми коштів, необхідних для фінансування світової залізничної системи, та сприяти стабільності світової монетарної системи [64, с. 3]. У цьому аспекті варто погодитися з думкою, що глобальний ринок цінних паперів у 1900 р. був фундаментально іншим від того, що був у минулому. Водночас розвиток ринків цінних паперів був революційним [45, с. 399].

Отже, характеризуючи цей етап через призму надання-отримання послуг, варто вказати, що саме ринки цінних паперів значно розширили кількість потенційних його учасників. Ці ринки надавали доступ до таких послуг, які в попередні етапи не могли бути отримані. Зокрема навіть відносно небагаті люди отримали можливість здійснювати вкладення своїх коштів через купівлю різних видів цінних паперів у діяльність широкого спектра підприємств. Також учасники ринків цінних паперів за допомогою отримання інформації про різні економічні процеси отримали можливість прогнозувати свої фінансові витрати і робити більш виважені вкладення. Натомість держави отримали можливість концентрувати великі фінансові ресурси для реалізації значних інфраструктурних проєктів.

Наступний етап розвитку ринків цінних паперів був пов'язаний із такими епохальними подіями, як Перша світова війна. Сама вона знищила міжнародні цінні папери як основні елементи міжнародної мережі економічних відносин і стала початком нової ери посилення державного контролю та нестабільності. Найбільшою жертвою Першої світової війни став міжнародний ринок цінних паперів. Британські, французькі та німецькі

інвестори з метою підтримання своїх держав через купівлю їхніх цінних паперів почали масово продавати свої міжнародні активи. Уряд Німеччини в «добровільно-примусовому» порядку змусив своїх інвесторів позбутись іноземних цінних паперів за допомогою обміну їх на державні боргові деноміновані в марках папери. До кінця війни всі іноземні цінні папери зникли з лістингового списку німецьких фондових бірж. Схоже було здійснене в Британії в 1916 р. і у Франції. Росія та Туреччина взагалі відмовилися від своїх зобов'язань. Оскільки французькі інвестори були основними тримачами їхніх цінних паперів, то вони зазнали колосальних збитків [45, с. 399]. Отже, міжнародні зв'язки між національними ринками, що слугували фундаментом інтернаціонального ринку цінних паперів, були підірвані. Крах на Вол Стріт у 1929 р. зруйнував фінансову систему провідної країни світу США та призвів до посилення урядового втручання з метою стабілізації кризи.

Другою важливою і водночас впливовою на міжнародній арені подією була відмова Британії від золотого стандарту в 1931 р. Це знищило всі післявоєнні намагання щодо відновлення стабільної міжнародної монетарної системи. Разом з іншими кризами, що охопили світ до, під час і після цих подій, результат був один – покласти кінець ліберальній економічній ері, що панувала до 1914 р., і змінити середовище, що підтримувало функціонування інтернаціонального ринку цінних паперів [64, с. 7].

Друга світова війна також не принесла покращання в розвиток ринків цінних паперів. Її результатом стало ще більше втручання держави в операції, що здійснювалися на ринках цінних паперів. Але поряд із цим почали відбуватися процеси, які стали рушійними в подальшому розвитку. Післявоєнна відбудова світу призвела до необхідності концентрації капіталів. Інвестори почали шукати держави, які надавали більші фінансові можливості і не занадто втручались у приватні справи. Саме в цей період набула популярності група держав із меншим державним контролем і втручанням,

зокрема Швейцарія. Фондову біржу Цюріху розглядали іноземні інвестори як надійне місце, позбавлене надмірного втручання з боку її уряду.

Унаслідок трансформації архітектури світових фінансів на міжнародному рівні в 1944 році була підписана Бреттон-Вудська угода, якою був створений Міжнародний валютний фонд і Міжнародний банк реконструкції та розвитку. Ці установи засновники розглядали як замітники міжнародних фінансових ринків, які, як вважалось, втратили своє значення. Післявоєнним завданням було не відновлення інтернаціонального ринку цінних паперів, а створення нової бази для міжнародних фінансових відносин, які б мінімізували використання ринків і максимізували роль національних урядів, міжурядових організацій і державно-регульованих центральних банків. Після цих подій Нью-Йорк став найбільш важливим фінансовим центром світу, замінивши Лондон після Другої світової війни, а Нью-Йоркська фондова біржа стала провідним інститутом глобального ринку цінних паперів. Як стверджують дослідники [45, с. 399], комбінація з податків і державного регулювання після 1945 р. стимулювала інституціоналізацію інвестицій, що характеризувалася появою великої кількості пенсійних фондів. Інституційні інвестори США стали активними учасниками американського ринку цінних паперів.

Подальший розвиток ринків цінних паперів був пов'язаний зі збільшенням потреб інвесторів у фінансових ресурсах, що призвело до світової глобалізації фінансових ринків загалом і ринків цінних паперів зокрема. Глобалізація ж ринків цінних паперів відбулася завдяки двом подіям, а саме – скасуванню фіксованих ставок комісійних платежів на Нью-Йоркській фондовій біржі в травні 1975 р. та «Великому вибуху» («Big Bang») у Лондоні в жовтні 1986 р. – це умовна назва, що вживається щодо різкої дерегуляції фінансових ринків та імплементації нової технології торгівлі цінними паперами на Лондонській фондовій біржі [64, с. 10]. Унаслідок цього глобалізація ринку цінних паперів проявилася через створення глобальної

фінансової архітектури якісно іншого рівня розвитку, ніж та, що була на попередньому етапі його еволюції. На сьогодні створені глобальні інститути, які відіграють роль координаторів міжнародних відносин (МВФ, група Світового банку тощо), здійснена повна комп'ютеризація господарських операцій, розвиваються нові засоби комунікації і під їхнім впливом сучасне індустріальне суспільство трансформується в постіндустріальне [63, с. 114].

Отже, як можна бачити, трансформація ринків цінних паперів призвела до розширення можливостей задоволення широкого спектра фінансових потреб. Якщо на початковому етапі учасники ринків цінних паперів мали можливість лише замінити певні об'єкти матеріального світу або гроші, то на сучасному етапі ринок цінних паперів дає можливість задовольнити цілу низку потреб, зокрема інформаційних, фінансових, контрольних і правовстановчих.

Отже, підбиваючи підсумок, можемо зробити такі висновки.

Проведений аналіз історичного розвитку ринків цінних паперів доводить, що ринок цінних паперів, виникши з обмінних операцій матеріальними благами, перетворився на один із головних елементів фінансового ринку, який дає можливість отримати його учасникам досить широкий спектр послуг різного характеру і якості.

На сьогодні він являє собою певне середовище, у межах якого функціонують його учасники, між якими виникають різні правовідносини, що пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів). Велика кількість видів цінних паперів дає можливість для виникнення досить широкого спектра відносин із різними економічними та правовими наслідками. Водночас такі відносини можуть виникати як між безпосередньо власником цінного папера, так і між особами, які сприяють виникненню, розвитку і припиненню цих відносин.

У своїй основі ринок цінних паперів виконує чотири основні функції: інформаційну, регулятивну, правовстановчу та контрольну. Унаслідок реалізації інформаційної функції всі учасники фондового ринку, і насамперед інвестори, отримують конкретну інформацію про економічну кон'юнктуру, загалом про ринок і про окремі сектори та інструменти і, відповідно, мають можливість ухвалювати рішення про розміщення капіталу. Як результат, реалізація інформаційної функції ринку цінних паперів об'єктивується в інформаційних послугах.

Реалізація регулятивної функції пов'язана з етапом конкретної реалізації управлінського рішення і сприяє його оптимальному виконанню в таких формах, як корекція процесу розміщення (випуску) цінних паперів, установлення тарифів, внутрішнього порядку функціонування учасника угоди, зміна вже сформованих умов угоди, складання актів контрольно-ревізійної роботи, накладання санкцій. Під час реалізації правовстановчої функції ринку цінних паперів відбувається закріплення прав, передбачених чинним законодавством, і на його основі за учасниками ринку цінних паперів, що здійснюють вкладення капіталів у цінні папери. Як результат, реалізація регулятивної та правовстановчої функції ринку цінних паперів об'єктивується в правовстановчих і дозвільних послугах.

Контрольна функція ринку цінних паперів завершує цикл обігу цінних паперів, підсумовує операції з ними в таких формах, як облік результатів підписки на цінні папери (викуп або анулювання), розрахунок ефективності надання професійних послуг, проведення аналізу фінансового результату операцій із цінними паперами. Як результат, реалізація контрольної функції ринку цінних паперів об'єктивується в правозабезпечувальних послугах.

1.3. Загальна характеристика адміністративних послуг на фондовому ринку

У сучасних умовах розвитку світового фінансового ринку ринок цінних паперів являє собою певне середовище, у межах якого функціонують його учасники, між якими виникають різні правовідносини, пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів). Велика кількість видів цінних паперів зумовлює виникнення досить широкого спектра відносин із різними економічними та правовими наслідками. Водночас такі відносини можуть виникати як між безпосередньо власником цінного папера, так і між особами, які сприяють виникненню, розвитку і припиненню цих відносин.

Як було зазначено в попередньому підрозділі, головною причиною того, що спонукає учасників ринку цінних паперів взаємодіяти, є задоволення їхніх інтересів через отримання великого спектра послуг. Зважаючи на те, що в сучасних умовах провідну роль у всіх сферах життєдіяльності нашого суспільства відіграє держава, основними послугами, які можуть бути спожиті учасниками ринку цінних паперів і задовольнити їхні інтереси, є послуги, що надають уповноважені державою органи, які в науковій літературі називаються адміністративними послугами.

Зважаючи на поставлені нами завдання, зосередимося на загальній характеристиці адміністративних послуг, які надаються на ринку цінних паперів. Для логічності і послідовності викладу матеріалу та для найбільш повного викладу нашої позиції щодо досліджуваної проблематики спочатку потрібно зосередитися на характеристиці адміністративних послуг, а потім на основі цього скласти загальну характеристику адміністративних послуг, які надаються на ринку цінних паперів.

Дослідження як наукової літератури, у якій висвітлено питання функціонування ринку цінних паперів, так і нормативно-правових актів, що

регулюють його функціонування, дає можливість відзначити про те, що на сьогодні питання надання адміністративних послуг є надзвичайно актуальним. Це пов'язано із становленням і впровадженням у практику функціонування державних органів людиноцентристської концепції діяльності держави, яку сформулював професор В. Б. Авер'янов. Відповідно до його наукової концепції будь-яка діяльність держави має бути спрямована на задоволення інтересів її громадян і характеризується як сервісна [65, с. 26]. Він зазначав, що внаслідок трансформації адміністративного права на засадах «людиноцентристської» ідеології ця галузь має стати основним засобом гармонізації відносин між публічною владою і людиною» [65, с. 26]. Розвиваючи цю концепцію, Р. Мельник указував, що «ідеологія людиноцентризму, або «людино-орієнтована» ідеологія, відповідно до якої держава має «служувати» інтересам громадян, тобто діяти заради і в ім'я приватних осіб через усебічне забезпечення пріоритету їх прав, свобод та інтересів у публічній сфері, останнім часом набула поширення в науковій літературі та визнання на рівні влади» [66, с. 21]. Результатом поступового розвитку цієї концепції починаючи із середини 10-х років ХХІ століття в науковій адміністративно-правовій літературі почали з'являтися роботи, що присвячені адміністративним послугам. На початковому етапі це були наукові статті (наприклад, статті Л. П. Валенкевич та В. М. Краснощоківа [67, с. 5], І. П. Голосніченка [68, с. 43], С. П. Кандзюби [69, с. 116], Е. Ф. Демського [70, с. 79], О. М. Ілюшика [71, с. 178], О. О. Кахович та Л. М. Тимченко [72, с. 83], О. В. Кузьменко [73, с. 15], К. В. Ніколаєнко [74, с. 269], І. А. Мордвін [75, с. 48], О. Ю. Тімарцева [76, с. 436], О. Г. Циганова [77, с. 126] та ін.), але поступово питання адміністративних послуг стало висвітлюватися не лише в наукових роботах (наприклад дисертаційні роботи Г. М. Писаренко [78, с. 20], В. І. Сіверін [79, с. 19], С. Л. Дембіцької [80, с. 16], О. О. Сосновика [81, с. 45], Є. О. Легези [82, с. 10], І. В. Дроздової [83, с. 96], Ю. М. Ільницької [84, с. 10], О. Ю. Костіна [85, с.

11], М. О. Колесникова [86, с. 9], М. М. Шапоренка [87, с. 49], Я. І. Скоромного [88, с. 13], О. В. Гринцова [89, с. 10], К. А. Фуглевич [90, с. 23] та ін.; монографічні роботи Є. О. Легеза [91, с. 451], В. П. Тимошук [92, с. 495], В. В. Петьовки [93, с. 213], Н. В. Васильєвої [94, с. 379], О. М. Буханевича [95, с. 385], Я. Б. Михайлюк та А. А. Пухтецької [96, с. 223], С. В. Ківалова та К. А. Фуглевич [97, с. 233], М. Б. Острах [98, с. 158], Ж. В. Завальної та О. О. Ільницької [99, с. 188] тощо), а й міцно увійшли в навчальну літературу [100, с. 175; 101, с. 115; 102, с. 207].

Як свідчить аналіз згаданих робіт, на сьогодні існує значний науковий масив, дослідження якого дає можливість скласти досить цілісне уявлення про підходи, які є найбільш розповсюджені щодо характеристики адміністративних послуг. Водночас у літературі існує декілька позицій щодо самого поняття адміністративних послуг і їхнього змістового навантаження. Як приклад можемо навести такі підходи.

Засновник «людиноцентристської» концепції діяльності держави В. Б. Авер'янов визначав адміністративну послугу як самостійний вид публічних (тобто як державних, так і муніципальних) послуг, який виокремлюється на тій підставі, що їхнє надання обов'язково пов'язане з реалізацією владних повноважень державних органів або органів місцевого самоврядування [103, с. 455].

На думку В. Тимошука, адміністративні послуги – це спрямована на забезпечення умов для реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи публічно-владної діяльності адміністративного органу, яка здійснюється за заявою особи [104, с. 18]. Водночас варто вказати, що цей дослідник досить не послідовний у поняттєвому апараті своїх досліджень, оскільки під час розкриття сутності адміністративних послуг у своїх подальших роботах як рівнозначні використовує поняття «державні послуги» і «муніципальні послуги». Зокрема, уточнюючи свою позицію, автор зазначає, що адміністративні послуги – це ті публічні (тобто державні та муніципальні)

послуги, що надають органи виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування та інші уповноважені суб'єкти, і надання їх пов'язано з реалізацією владних повноважень [105, с. 247].

Зі свого боку, М. Гурковський сприймає адміністративні послуги як діяльність публічної адміністрації, спрямовану на юридичне оформлення умов, які визначені законодавством як необхідні для забезпечення належної реалізації суб'єктивних прав і обов'язків, охоронюваних законом інтересів і виконання обов'язків фізичних і юридичних осіб, що здійснюється за зверненням цих осіб і офіційним результатом якої є адміністративний (індивідуальний) акт відповідного органу [106, с. 16].

Досліджуючи адміністративні послуги, які надаються населенню, С. Л. Дембіцька обстоює думку про те, що адміністративна послуга – це правовідносини, що виникають під час реалізації суб'єктивних прав фізичної або юридичної особи (за їхньою заявою) у процесі публічно-владної діяльності адміністративного органу для отримання певного результату [107, с. 58].

Е. Ф. Демський сприймає адміністративну послугу як визначену на законодавчому рівні діяльність органів (посадових осіб) владних повноважень щодо створення умов для реалізації і захисту прав і законних інтересів або виконання обов'язків фізичними чи юридичними особами за їхнім зверненням із метою отримання визначеного законом корисного ефекту [108, с. 79].

На думку Н. М. Мариняк, «адміністративні послуги» варто розуміти як «публічні послуги, що надаються органами виконавчої влади, виконавчими органами місцевого самоврядування та іншими уповноваженими суб'єктами, і надання яких пов'язане з реалізацією владних повноважень щодо ухвалення згідно з нормативно-правовими актами на звернення юридичної або фізичної особи адміністративного акта, спрямованого на реалізацію та захист її прав і законних інтересів та/або на виконання особою визначених законом обов'язків

отримання дозволу (ліцензії), сертифіката, посвідчення та інших документів, реєстрації тощо» [109, с. 60].

Досліджуючи безконтактні адміністративні послуги, О. Ю. Дрозд та О. В. Левченко доводять, що адміністративну послугу потрібно сприймати як «таку форму сервісної діяльності публічної адміністрації, здійснювану у визначеному законодавством порядку, мета якої полягає у забезпеченні необхідних умов для належної реалізації суб'єктивних прав та інтересів, які охороняються законом, виконання обов'язків особи, що здійснюється за заявою такої особи, результатом якої є прийняття адміністративного акту» [110, с. 104].

На думку Л. М. Тимченко, адміністративна послуга – це «виконавчо-дозвільна і розпорядча діяльність, здійснювана органами державної влади, яка спрямована на реалізацію прав, свобод та законних інтересів фізичних і юридичних осіб та досягнення суспільної користі» [111, с. 4].

Як «...функцію публічного управління та як обов'язок держави перед приватними особами із створення необхідних умов для того, щоб фізична особа могла в повному обсязі реалізувати свої права чи законні інтереси» [112, с. 168] сприймають адміністративні послуги І. Л. Бородін і Р. А. Калюжний.

На думку К. К. Афанасьєва, адміністративні послуги – це публічні (тобто державні та муніципальні) послуги, що надають органи виконавчої влади, виконавчі органи місцевого самоврядування й інші уповноважені суб'єкти і надання яких пов'язано з реалізацією владних повноважень [100, с. 124].

Б. М. Гук визначає адміністративні послуги як публічні послуги органів виконавчої влади та органів місцевого самоврядування, надання яких пов'язано з реалізацією владних повноважень, і здійснюються вони на вимогу підвладного суб'єкта [113, с. 117].

Також варто зазначити, що окремі науковці під час дослідження адміністративних послуг у своїх роботах не надають їхнє поняття, а акцентують свою увагу на їхніх ознаках. Такий підхід продемонстрований у роботах Ю. Винникова [114, с. 10], Ю. Куц [115, с. 56], І. Литвиненко [116, с. 6], К. Ніколаєнко [117, с. 269].

Детальний аналіз зазначених підходів дає можливість констатувати, що в сучасній науковій літературі існує як мінімум чотири основних підходи до сприйняття та розкриття сутності адміністративних послуг.

Представники першого підходу розкривають сутність адміністративних послуг через їхню характеристику як дії чи діяльності держави, що вона має досягти. Цей підхід дає можливість сконцентрувати увагу на динаміці виконання державою покладених на неї функцій. Такий підхід можна пояснити насамперед тим, що і державні органи, і органи місцевого самоврядування своїм основним завданням мають здійснення функцій організації, охорони, захисту прав та інтересів населення, яке проживає на території держави чи певного населеного пункту, адміністративно-територіальної одиниці [118, с. 32]. Якщо концентровано сформулювати таке сприйняття адміністративних послуг, то його можна виразити формулою: «Немає діяльності – немає органу».

На думку представників другого підходу адміністративні послуги потрібно сприймати як результат діяльності держави в особі уповноважених нею органів. Цей підхід дає можливість дослідити особливості напрямків діяльності держави та ефективність виконання нею її функцій. Обстоюючи таку позицію, дослідники наголошують на обов'язковості позитивного результату для громадянина чи окремого індивідуалізованого суб'єкта. Ці поняття об'єднують абстрактне розуміння, сприйняття корисного результату, отриманого як ефект від публічно-владної діяльності під час виконання державними органами та/чи органами місцевого самоврядування.

Представники третього підходу, надаючи характеристики адміністративних послуг, концентрують свою увагу на їхній меті, тобто вони звертають увагу не на характер самої діяльності чи процесу надання послуг, а на те, заради чого це здійснюється, і в такий спосіб концентрують увагу на кінцевій меті існування самої держави.

Науковці, які обстоюють четвертий підхід, розглядають адміністративні послуги через їхню характеристику як відносин, у яких об'єктивується зв'язок обов'язків держави та прав і свобод громадян. Цей підхід дає можливість продемонструвати нерозривну єдність функціонування держави та суспільства.

Безумовно, кожен із зазначених підходів має певні переваги, проте також має і певні недоліки. У зв'язку з цим вважаємо, що лише застосування інтегративного, комплексного підходу з максимальним урахуванням наявних позицій дає можливість створити всебічне уявлення про адміністративні послуги.

Розкриваючи далі сутність адміністративних послуг, потрібно звернути увагу на ознаки, що виділяють дослідники, і на основі їхнього аналізу сформулювати визначення.

Звернення до наукової літератури свідчить, що дослідники не мають усталеного переліку ознак адміністративних послуг. Так Ю. Винникова вважає, що адміністративні послуги потрібно визначати за наявності таких ознак: а) повноваження адміністративного органу щодо надання певного виду послуг визначено законом; б) владні повноваження щодо надання адміністративних послуг реалізують органи місцевого самоврядування; в) послуги надаються за зверненнями фізичних і юридичних осіб; г) результатом розгляду є адміністративний акт, що має індивідуальний характер (паспорт, свідоцтво, ліцензія, дозвіл тощо); д) надання послуг пов'язане із забезпеченням створення умов для реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів [114, с. 12].

На думку Ю. Куц, до загальних ознак адміністративних послуг потрібно віднести: а) повноваження щодо надання послуг закріплено законом за органами виконавчої влади та органами місцевого самоврядування; б) послуги надаються заради забезпечення умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної особи; в) звернення (заява) фізичної або юридичної особи до органу місцевого самоврядування про надання адміністративної послуги; г) право на отримання особою конкретної адміністративної послуги та відповідні повноваження адміністративного органу мають бути безпосередньо передбачені законом [115, с. 144].

Е. Ф. Демський до ознак (критеріїв, особливостей) відносить таке: а) адміністративні послуги надають виключно органи владних повноважень – органи державної влади; уповноважені на те державні підприємства, установи, організації; органи місцевого самоврядування – у порядку здійснення ними завдань і функцій у межах, визначених законом; б) надання адміністративних послуг пов'язано із забезпеченням створення умов для реалізації фізичними чи юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за допомогою вирішення відповідних процедурних питань; в) надання адміністративних послуг презюмується (вбачається) за коштів державного чи місцевого бюджетів, тобто має бути безоплатним; г) компетенція органів владних повноважень щодо надання певного виду послуг визначає законодавство і відповідно до затверджених стандартів [108, с. 81].

Зі свого боку, О. Берназюк констатує, що адміністративна послуга характеризується таким: а) така послуга завжди є результатом публічно-владної діяльності відповідних суб'єктів; б) її цільовою спрямованістю є створення умов (юридичне оформлення) для реалізації прав фізичної або юридичної особи; в) така послуга завжди надається за заявою особи, яка потребує (виявила намір) реалізації відповідного права [119, с. 196].

Окремі дослідники вважають, що ознаками адміністративних послуг також є такі обставини: а) адміністративна послуга надається за заявою особи;

б) надання адміністративних послуг пов'язано із забезпеченням умов для реалізації суб'єктивних прав конкретної особи; 3) адміністративні послуги надають адміністративні органи (насамперед органи виконавчої влади та місцевого самоврядування) і обов'язково за допомогою реалізації владних повноважень. Тобто отримати конкретну адміністративну послугу можна лише у відповідному (зазвичай тільки одному) адміністративному органі [107, с. 60]. Також деякі автори надають розгорнутий перелік ознак адміністративних послуг, називаючи їх особливостями [120, с. 143].

Безумовно, можна б було і далі надавати переліки ознак, оскільки браку наукових робіт із проблематики адміністративних послуг на сьогодні немає, проте вважаємо, що вже наведені позиції дають можливість зробити такі висновки.

У своїй переважній більшості дослідники погоджуються з тим, що для адміністративних послуг є характерними як мінімум три основні ознаки:

1) адміністративні послуги надають виключно органи владних повноважень;

2) результатом надання адміністративних послуг є забезпечення умов для реалізації прав, свобод і законних інтересів фізичними чи юридичними особами;

3) компетенція органів владних повноважень щодо надання визначає законодавство. Виведення інших ознак адміністративних послуг указує на те, що кожен із дослідників підтримує той чи інший концептуальний напрямок.

Також для більш повного розкриття сутності адміністративних послуг потрібно звернути увагу на позицію вітчизняного законодавця, що була об'єктивована в нормативно-правових актах, які унормовують діяльність, пов'язану з наданням адміністративних послуг.

На сьогодні основним нормативно-правовим актом, що врегульовує питання надання адміністративних послуг, є Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI [121]. Водночас одним

перших нормативних актів, де з'явилося законодавчо закріплене поняття адміністративної послуги, було розпорядження Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р., яким була затверджена Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади [122].

Відповідно до Концепції розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень уповноваженим суб'єктом, що, відповідно до закону, забезпечує юридичне оформлення умов реалізації фізичними та юридичними особами прав, свобод і законних інтересів за їхньою заявою (видача дозволів (ліцензій), сертифікатів, посвідчень, проведення реєстрації тощо). Водночас уповноваженим суб'єктом у таких правовідносинах є орган виконавчої влади, орган місцевого самоврядування, державне підприємство, установа, організація, що на виконання закону надає адміністративну послугу.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про адміністративні послуги» адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону.

Отже, як можна бачити, законодавець, визначаючи адміністративні послуги, частково використав інтегративний підхід і зробив акцент на тому, що адміністративна послуга – це насамперед результат діяльності, що об'єктивується в забезпеченні реалізації прав і законних інтересів осіб, які звернулися за такою послугою до уповноважених осіб.

Отже, підсумовуючи вищевикладене, застосовуючи інтегративний підхід, у подальшому дослідженні адміністративними послугами ми будемо вважати передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень, яка своїм результатом має ефект, що об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись.

Досліджуючи і далі адміністративні послуги, варто звернути увагу на їхні види, тобто здійснити класифікацію, якою вважатиметься поділ предмета на групи та інші класифікаційні множинності на основі чітко визначеної загальної ознаки, критерію, здійснений у такий спосіб, що кожен клас посідає певне чітко визначене місце щодо інших класів [123, с. 39]. Водночас класифікація має бути завершена описом специфіки тих видів предметів, що виділені в окремі класи. Як стверджують науковці, наукова цінність класифікації полягає саме в тому, щоб розкрити та обґрунтувати специфіку та особливості кожного виділеного класу. Тільки в цьому разі є можливість поглибити знання про певний предмет.

Як свідчить аналіз наукової літератури, зважаючи на значний масив робіт, присвячених дослідженню адміністративних послуг, на сьогодні вчені виділили значну кількість критеріїв класифікації адміністративних послуг та, відповідно до цих критеріїв, велику кількість видів адміністративних послуг.

Сьогодні практично всі дослідники як один з основних критеріїв виділяють сферу, у якій здійснюється їхня реалізація, і відповідно до цього критерію виділяють інформаційні, освітні, медичні, комунальні, побутові, фінансові та інші види адміністративних послуг. Ця класифікація є найбільш розповсюдженою. Водночас вона порушує один з основних принципів класифікації, відповідно до якого класифікація має бути вичерпна, завершена. А цей критерій не дає можливості здійснити повну класифікацію оскільки суспільство постійно розвивається і постійно вникають нові сфери його активності.

С. Л. Дембіцька у своїй роботі поділяє всі адміністративні послуги залежно від їхньої природи і пропонує виділити дві групи: а) адміністративні послуги обов'язкового характеру, обов'язковість отримання яких визначена на законодавчому рівні і які за своєю природою мають бути безкоштовними, оскільки за їхнє отримання громадяни вже заплатили своїми податками і зборами; б) адміністративні послуги факультативного характеру, що є

необов'язковими для отримання і належать до сфери додаткових суспільно-корисних адміністративних послуг держави, які, як свідчить світовий досвід, можуть мати платний характер у розмірі їхньої собівартості, а кошти за їхнє надання можуть спрямовуватися або в бюджет у формі державного збору, або на утримання органів, що їх надають [107, с. 38].

Зазначені приклади доводять, що дослідники у своїх роботах не надавали значної ваги чітким класифікаціям, що значно знижувало наукову цінність їхніх робіт, оскільки, як було зазначено вище, наукова цінність класифікації полягає саме в тому, щоб розкрити та обґрунтувати специфіку та особливості кожного виділеного класу.

Досліджуючи роботи [92; 124, с. 286; 125, с. 340; 126, с. 209; 127, с. 94; 78, с. 20; 128, с. 5; 69, с. 118; 100, с. 175; 99, с. 188], у яких містяться критерії класифікації, виділені види адміністративних послуг і надана їхня характеристика, можна зазначити таке. Зважаючи на тему та мету нашої роботи, а саме дослідження адміністративних послуг на ринку цінних паперів, наведемо найбільш повний, на наш погляд, перелік класифікацій, які відображає всі види адміністративних послуг, які можуть надаватися відповідно до чинного законодавства України.

У своїй роботі, яка безпосередньо присвячена класифікації адміністративних послуг, О. М. Ілюшик виділяє такі критерії та види адміністративних послуг:

1) залежно від змісту адміністративної діяльності щодо надання адміністративних послуг виокремлюють: а) видачу дозволів; б) реєстрацію з веденням реєстрів; в) легалізацію, нострифікацію та верифікацію актів; г) соціальні послуги;

2) залежно від рівня встановлення повноважень щодо надання адміністративних послуг і правового регулювання процедури їхнього надання, зокрема: а) адміністративні послуги з централізованим регулюванням;

б) адміністративні послуги з локальним регулюванням; в) адміністративні послуги зі «змішаним» регулюванням;

3) залежно від форми їхньої реалізації поділяють на такі групи:

а) послуги, пов'язані з реальним здійсненням конституційних прав і свобод громадян; б) власне адміністративні послуги, пов'язані з юридичним оформленням умов, необхідних для реалізації прав і свобод громадян;

4) залежно від предмета (характеру) питань, за вирішенням яких звертаються особи до адміністративних органів: а) підприємницькі (або господарські); б) соціальні; в) земельні; г) будівельно-комунальні; д) житлові та інші види адміністративних послуг;

5) за критерієм платності адміністративні послуги можна поділяти на платні й безоплатні;

б) залежно від суб'єкта, який надає адміністративні послуги, їх можна поділити на державні та муніципальні послуги [71, с. 180].

Зазначений вище перелік видів адміністративних послуг наведено в більшості наукових робіт із певними варіантами інтерпретації, проте саме він дає можливість скласти цілісне уявлення про досліджуване нами явище. Водночас вважаємо за доцільне підтримати позицію Ж. В. Завальної та О. О. Ільницької, які у своїй роботі акцентували увагу на тому, що особливістю адміністративних послуг є те, що, здійснюючи їх, з одного боку, владні суб'єкти виконують свої функції, а з іншого – у процесі виконання задовольняють інтереси окремих осіб, що пов'язані з тією адміністративно-правовою одиницею, на яку поширюється юрисдикція цих органів. Водночас авторки виділяють такий критерій, як спосіб задоволення інтересів осіб, які звертаються за наданням адміністративних послуг і, відповідно до нього, виділяють такі адміністративні послуги: 1) дозвільні адміністративні послуги; 2) реєстраційні адміністративні послуги; 3) інформаційні адміністративні послуги [99, с. 110].

Вважаємо, що цей критерій класифікації дає можливість усвідомити не лише предметну особливість адміністративних послуг, а і їхню природу та результат. Зважаючи на це, у подальшій нашій роботі як основну класифікацію будемо використовувати саме її.

На підставі вищезазначеного перейдемо до загальної характеристики адміністративних послуг на ринку цінних паперів.

Беручи за основу визначення адміністративних послуг, що було виведене вище, загальні ознаки адміністративних послуг, адміністративні послуги на ринку цінних паперів, можна визначити як передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Аналізуючи надане визначення, можна виділити такі ознаки адміністративних послуг на ринку цінних паперів: а) їх надають суб'єкти владних повноважень; б) вони передбачені чинним законодавством; в) їхнім результатом є задоволення права та законних інтересів осіб, що звернулися до уповноважених суб'єктів; г) вони пов'язані з випуском та обігом цінних паперів. Зважаючи на те, що ми більш детально будемо розглядати конкретні адміністративні послуги на ринку цінних паперів, на цьому етапі лише коротко охарактеризуємо зазначені ознаки.

Аналіз чинного законодавства України дає можливість зауважити про те, що суб'єктами владних повноважень, які можуть надавати адміністративні послуги, є орган державної влади (зокрема без статусу юридичної особи), орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень, або надання адміністративних послуг [129]. Відповідно, якщо ми проаналізуємо чинне законодавство України у сфері регулювання відносин на ринку цінних

паперів, можна зауважити, що головним суб'єктом владних повноважень є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, серед головних завдань якої є здійснення державного регулювання та контролю за емісією та обігом цінних паперів і похідних (деривативів) на території України [130]. Також в окремих випадках суб'єктами владних повноважень на ринку цінних паперів можуть бути визнані Національний банк України (у разі здійснення регулювання діяльності банків, пов'язаної з обігом цінних паперів) та Антимонопольний комітет України (у разі вирішення ситуації монопольного становища суб'єктів господарювання, яка може бути пов'язана з обігом цінних паперів).

Україна є правовою державою, що функціонує на основі Конституції та законів. Відповідно до ст. 19 Конституції України органи державної влади та органи місцевого самоврядування, їхні посадові особи зобов'язані діяти лише на підставі, у межах повноважень і в спосіб, що передбачені Конституцією та законами України. На підставі цього положення суб'єкти владних повноважень можуть надавати їх зацікавленим особам лише в разі передбачення такої можливості нормами чинного законодавства. На сьогодні правове регулювання відносин на ринку цінних паперів, зокрема і тих, що пов'язані з адміністративними послугами, урегульовуються законами України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [35], «Про депозитарну систему України» [131], «Про інститути спільного інвестування» [132], «Про Національний банк України» [133], «Про банки і банківську діяльність» [134]. Положення цих законів знайшли свій розвиток загалом у низці підзаконних нормативно-правових актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України. Щодо безпосередньо надання адміністративних послуг на ринку цінних паперів, Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку своїм рішенням затвердила Порядок надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, яким унормувала

процедуру надання [135]. Аналіз зазначених нормативних актів дає можливість стверджувати, що повноваження на надання адміністративних послуг чітко закріплені в чинних нормативних актах і визначена процедура їхнього надання.

Будь-яка соціальна активність, зокрема і відносини, пов'язані з адміністративними послугами, має певну мету. Зважаючи на сутність адміністративних послуг та особливості їхнього надання, можна зазначити, що основною метою звернення до уповноважених органів за отриманням адміністративної послуги є задоволення прав і законних інтересів суб'єктів звернення, що пов'язані з обігом цінних паперів. Законним інтересом (інтерес, охоронюваний законом інтерес) може бути визнаний простий юридичний дозвіл, що закріплений у законі або випливає з його змісту та виражається в можливостях суб'єкта права користуватися конкретним соціальним благом, а іноді звертатися по захист до компетентних державних органів або громадських організацій – з метою задоволення своїх потреб, які не суперечать суспільним [136, с. 216]. Водночас це юридично значущі та юридично виправдані прагнення особи на соціальні та інші блага, які не опосередковані безпосередньо змістом прав і свобод громадян [137, с. 167].

Головною відмінністю адміністративних послуг на ринку цінних паперів є те, що вони пов'язані з випуском та обігом цінних паперів. Аналіз наукової літератури та чинних нормативно-правових актів дає можливість зазначити, що випуск цінних паперів – це сукупність певного виду емісійних цінних паперів одного емітента однієї номінальної вартості, які мають однакову форму випуску і міжнародний ідентифікаційний номер і забезпечують їхнім власникам однакові права незалежно від часу їхнього придбання, а обіг цінних паперів – це вчинення правочинів, пов'язаних із переходом прав на цінні папери і прав за цінними паперами, крім тих правочинів, однією із сторін яких є емітент або особа, яка видала неемісійний цінний папір. Отже, адміністративні послуги на ринку цінних паперів

пов'язані з діями, результатом яких є виникнення цінних паперів як об'єктів прав, а також із вчиненням правочинів, результатом яких є перехід прав на них.

Висновки до розділу 1

Отже, проаналізувавши теоретико-методологічні засади дослідження адміністративних послуг на фондовому ринку, а також вивчивши поняття ринку як форми соціально-економічних відносин, окресливши ринок цінних паперів як сферу надання послуг та здійснивши загальну характеристику адміністративних послуг на фондовому ринку, можна дійти таких висновків:

1. Установлено, що розвиток сприйняття категорії «ринок» пройшов значний шлях, унаслідок якого було сформовано його сприйняття в територіально-просторовому, соціально-економічному, системному, інституційному, відтворювальному та інфраструктурному розумінні. Застосовуючи інтегративний підхід, загалом ми визначили категорію «ринок» як середовище, у якому люди мають відносини із приводу купівлі-продажу товарів і послуг, а також капіталу за взаємоузгодженою ціною на основі попиту і пропозиції.

2. Доведено, що перевагою розуміння фінансового ринку як системи відносин, що виникають із приводу обігу фінансових ресурсів, є найбільш доцільним, оскільки охоплює такі явища, як попит і пропозицію на них, через які розкривається змістовна сутність ринку як такого. Отже, застосовуючи узагальнений підхід до фінансового ринку, можна погодитися з його сприйняттям як системи відносин, що виникають із приводу обігу фінансових ресурсів. Водночас фінансовими ресурсами є різні фонди грошових коштів, які формуються для задоволення потреб суб'єктів фінансового ринку.

3. Обґрунтовано, що на сьогодні ринок цінних паперів – це один із головних елементів фінансового ринку будь-якої держави. Він являє собою певне середовище, у межах якого функціонують його учасники, між якими

виникають різні правовідносини, що пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів). Велика кількість видів цінних паперів дає можливість для виникнення досить широкого спектра відносин із різними економічними та правовими наслідками. Водночас такі відносини можуть виникати як між безпосередньо власником цінного папера, так і між особами, які сприяють виникненню, розвитку і припиненню цих відносин.

4. Установлено, що дослідження історичної ретроспективи ринку цінних паперів зазвичай починається з періодизації як раціонального способу впорядкування масиву емпіричної та теоретичної інформації за часовою протяжністю з метою поглиблення пізнання й розуміння змінних станів об'єктів навколишнього світу протягом певного історичного відрізка. У межах нашого дослідження було запропоновано таку періодизацію розвитку ринку цінних паперів: античний фондовий ринок (до V ст. н. е.); середньовічний ринок цінних паперів (період із XI до XV ст.); формування елементів сучасного фондового ринку (XVI – кінець XVIII ст.); глобалізація фондових ринків (перша половина XIX ст. – 1914 р.); етап становлення державного контролю та регулювання (1914–1970 рр.); етап світових фондових ринків (1970 р. – початок XXI ст.).

5. Аналізуючи положення чинного законодавства, зокрема положення Закону України «Про адміністративні послуги», установлено, що законодавець під час визначення адміністративних послуг частково використав інтегративний підхід і зробив акцент на тому, що адміністративна послуга це, насамперед, результат діяльності, що об'єктивується в забезпеченні реалізації прав і законних інтересів осіб, які звернулися за такою послугою до уповноважених осіб. Отже, підсумовуючи вищевикладене, застосовуючи інтегративний підхід у подальшому дослідженні адміністративними послугами на ринку цінних паперів ми пропонуємо вважати передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних

повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується у задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись, і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Доведено, що ознаки адміністративних послуг на ринку цінних паперів: а) такі послуги надаються суб'єктами владних повноважень; б) такі послуги передбачені чинним законодавством; в) їхнім результатом є задоволення права та законних інтересів осіб, що звернулися до уповноважених суб'єктів; г) такі послуги пов'язані з випуском та обігом цінних паперів.

РОЗДІЛ II

СУБ'ЄКТИ ВІДНОСИН ЩОДО АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

2.1. Загальна характеристика відносин адміністративних послуг і їхніх суб'єктів на фондовому ринку

Будь-яка діяльність, що відбувається на території держави, має відповідати тим стандартам і нормам, які на ній діють. У всьому цивілізованому світі такими стандартами і нормами є право як основний соціальний регулятор суспільних відносин. Урегульовуючи суспільні відносини, право перетворює їх на правові відносини, що виникають, змінюються і припиняються відповідно до тих приписів, які закріплені і діють у законодавстві держави. Наслідком урегулювання практично всіх відносин, які є важливими для держави і можуть за своєю природою бути унормованими правовими нормами, є встановлення правового порядку. Це твердження є справедливим для всіх сфер суспільного життя, зокрема і тих, які стосуються відносин адміністративних послуг на фондовому ринку.

У попередньому розділі ми дійшли висновку, що адміністративні послуги на ринку цінних паперів – це передбачена чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні прав та інтересів осіб, котрі до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Сприймаючи це визначення за основу подальших наших пошуків, спробуємо з'ясувати особливості відносин адміністративних послуг на фондовому ринку.

Аналіз наведеного визначення адміністративних послуг дає можливість виділити як мінімум три концептуальних аспекти, які є важливими для досягнення нашої мети, зокрема це те, що: а) адміністративні послуги на ринку цінних паперів – це різновид правовідносин, а якщо точніше – публічних

правовідносин; б) в обов'язковому порядку одним із суб'єктів цих відносин є суб'єкт владних повноважень; в) владні повноваження стосуються обігу цінних паперів. Коротко потрібно зупинитися на змістовому розкритті сутності цих аспектів.

Характеристика відносин адміністративних послуг на ринку цінних паперів вимагає звернути увагу на їхні особливості як одного з різновидів публічних правових відносин. Водночас розкриття цих особливостей є неможливим без загальної характеристики правових відносин загалом.

Розкриваючи сутність правових відносин, потрібно вказати, що проблема розуміння їхньої сутності досить тривалий час була предметом наукових дискусій як у теоретико-правовій юридичній науці, так і в галузевих юридичних науках. Як свідчить аналіз чинних наукових позицій, наявне різноманіття підходів до визначення поняття правовідносин є результатом різного оцінювання сутності цього явища, а також сформований концепт праворозуміння. На нашу думку, саме ці обставини лежать в основі усвідомлення сутності цього явища.

Українська держава, набувши незалежності, також отримала і соціальний, інтелектуальний і науковий спадок. Результатом цього стало те, що практично всі концептуальні підходи, які панували в радянській юридичній науці, стали фундаментом для юридичної науки незалежної України. У зв'язку з цим у межах нашого дослідження варто зазначити, що як дореволюційна, так і радянська й українська юридична наука сформували три основних підходи до розуміння права і сутності правовідносин, а саме – природно-правовий, соціологічний і нормативістський (легістський).

Сьогодні в Україні панівною є концепція правовідносин як урегульованого правом суспільних відносин. Так, класик української теорії права П. М. Рабінович визначав правові відносини як передбачені гіпотезою юридичної норми ідеологічні суспільні відносини, що виражаються у взаємних юридичних правах і обов'язках суб'єктів права, завдання

соціального призначення правовідносин – створювати суб'єктам права конкретні соціальні можливості для задоволення певних їхніх потреб або власними діями, або діями інших суб'єктів [138, с. 127]. На думку професора В. В. Копейчикова, правовідносинами є специфічні вольові суспільні відносини, що виникають на основі відповідних норм права, учасники яких взаємопов'язані суб'єктивними правами та юридичними обов'язками [139, с. 190]. Професор О. Ф. Скакун вважає, що правовідносини – це врегульовані нормами права вольові суспільні відносини, які виражаються в конкретному зв'язку між правоможними та зобов'язаними суб'єктами – носіями суб'єктивних юридичних прав, обов'язків, повноважень і відповідальності, і забезпечуються державою [140, с. 345]. У цьому самому руслі висловлюється і професорка Н. М. Онищенко, яка правовідносинами вважає врегульовані нормами права суспільні відносини, учасники яких є носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, що охороняє і гарантує держава [141, с. 432]. М. С. Кельман та О. Г. Мурашин, як і попередні автори, правовідносинами вважають специфічні суспільні відносини, що виникають на основі норм права, учасники яких є носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків [142, с. 377].

Важливим для нашого дослідження є також питання виникнення правовідносин і їхньої структури.

Аналіз сучасної юридичної літератури дає можливість зауважити про те, що вчені виділяють передумови та підстави виникнення правовідносин. Характеризуючи передумови виникнення правовідносин, дослідники досить часто використовують поняття «умови» і визначають їх як зовнішньо необхідні об'єктивні обставини, без яких правовідносини не можуть виникнути. Традиційно в юридичній літературі виділяють загальні (соціальні), до яких відносять наявність як мінімум двох сторін і соціального інтересу, та спеціальні (юридичні) умови, до яких відносять норму права і юридичні факти.

Щодо структури правовідносин, то традиційним є уявлення про те, що правовідносини складаються із трьох основних елементів: суб'єкта, об'єкта та змісту. Суб'єкти правовідносин – це його учасники, які є носіями суб'єктивних прав і юридичних обов'язків. Об'єкт правовідносин – це благо, заради якого суб'єкти мають правовідносини. Юридичний зміст правовідносин – це суб'єктивні права та юридичні обов'язки його суб'єктів [143, с. 226].

Підсумовуючи викладене вище, можна підтримати класичний підхід до сприйняття правових відносин і визначити їх як урегульовані нормами права суспільні відносини. У межах такого сприйняття до ознак правовідносин можна віднести такі: 1) вони є суспільними відносинами, які виникають між людьми та їхніми об'єднаннями, водночас суб'єктами правовідносин можуть бути фізичні та юридичні особи, держава, її органи та посадові особи тощо; 2) вони є юридичним вираженням (формою) різноманітних суспільних відносин; 3) виникають, припиняються або змінюються на основі принципів і норм права; 4) суб'єкти правовідносин пов'язані між собою правами та обов'язками; 5) вони являть собою індивідуалізований і конкретизований правовий зв'язок [143, с. 226].

Усе зазначене є загальнотеоретичним підґрунтям подальшого дослідження. Розкриваючи і надалі природу відносин адміністративних послуг, зазначимо, що вони, і на це було вказано вище, є різновидом адміністративних відносин. У цьому аспекті подальше розкриття потребує характеристики адміністративних відносин як виду правових відносин. Як зазначають представники юридичної науки, адміністративні правовідносини належать до найбільш фундаментальних категорій адміністративного права [144, с. 101]. Проте, незважаючи на це, на сьогодні немає усталеного їхнього визначення та сприйняття. Причин цьому є декілька, головними з яких є трансформація українського суспільства в бік запровадження демократичних засад державного управління та постійний розвиток механізму правового регулювання відносин держави та громадянина.

Як доводить аналіз наукової літератури, у якій висвітлено питання адміністративних правовідносин, на сьогодні можна виділити чотири основні підходи до їхнього сприйняття. Так, представники першого підходу визначають адміністративні правовідносини через призму державного управління. Зокрема О. Харитонова в процесі дослідження природи адміністративних відносин дійшла висновку, що їх варто сприймати як урегульовані правовими нормами відносини, що виникають та існують між суб'єктами публічного права і спрямовані на впорядкування стосунків у суспільстві, забезпечення засобами державного примусу правопорядку, добробуту та безпеки громадян і суспільства [145, с. 7]. Схожої позиції дотримується Е. Шевченко, який визначає, що адміністративні правовідносини – це врегульовані адміністративно-правовими нормами на засадах «влада – підпорядкування» відносини (взаємозв'язки), що виникають у сфері публічного (державного і самоврядного) управління між органами державного управління та іншими суб'єктами адміністративного права з реалізації їхніх суб'єктивних прав і юридичних обов'язків, які здійснюються в особливому правовому режимі забезпечення їхньої законності з боку держави [146, с. 1116].

Представники другого підходу визначають адміністративні правовідносини через призму результату дії норми. Так, С. Г. Стеценко звертає увагу на те, що їх (тобто адміністративно-правові відносини) потрібно розглядати як результат впливу адміністративно-правових норм на поведінку суб'єктів адміністративного права, унаслідок якого між ними виникають правові зв'язки [147, с. 80].

Представники третього підходу сприймають адміністративні правовідносини як сукупність прав і обов'язків їхніх учасників. Зокрема І. П. Голосніченко адміністративні правовідносини визначає як систему прав та обов'язків органів державної виконавчої влади, посадових осіб і службовців, громадян та інших суб'єктів [148, с. 9].

Представники четвертого підходу розглядають адміністративні правовідносини через призму людиноцентристської концепції державного управління. Так, на думку професора В. Б. Авер'янова, адміністративно-правовими відносинами є врегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, у яких їхні сторони (суб'єкти) взаємозв'язані і взаємодіють за допомогою здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, установлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами [103, с. 177–178]. Такого самого трактування дотримуються В. Галуцько та В. Оліфер, які адміністративно-правові відносини сприймають як форму соціальної взаємодії публічної адміністрації та об'єктів публічного управління, що виникає на підставі адміністративно-правих норм із метою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, нормального функціонування громадянського суспільства і держави, учасники якої мають суб'єктивні права і мають юридичні обов'язки [149, с. 70]. Як урегульовані нормами адміністративного права суспільні відносини, у яких їхні сторони (суб'єкти) взаємопов'язані та взаємодіють унаслідок здійснення суб'єктивних прав і обов'язків, установлених і гарантованих відповідними адміністративно-правовими нормами, сприймає адміністративні правовідносини А. В. Макаренко [150, с. 44].

Безумовно, кожен із зазначених підходів має право на існування. Проте, зважаючи на постійну трансформацію українського суспільства, стверджувати про наявність остаточного доктринального сприйняття цієї категорії ще рано. З нашого погляду, найбільш продуктивною є інтегративна позиція, яку досить чітко висловила Т. Коломоець, яка розглядала адміністративно-правові відносини як суспільні, урегульовані нормами адміністративного права, суб'єкти яких наділені правами та обов'язками у сфері забезпечення органами виконавчої влади й органами місцевого самоврядування реалізації та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб [151, с. 43]. Ця

позиція найбільше відповідає сучасним реаліям розвитку нашого суспільства і буде використана нами як підґрунтя подальшого дослідження.

Розуміння природи та сутності адміністративних правовідносин поглиблюється за допомогою виділення визначальних ознак, які дають можливість відрізнити їх від схожих. Як свідчить аналіз наукових джерел, дослідники досить велику увагу приділяли цьому питанню. Водночас на сьогодні немає консолідованої позиції науковців ні стосовно кількості ознак, ні їхнього змісту. Так, у літературі трапляються думки, що адміністративним правовідносинам притаманні від трьох [103, с. 179] до десяти ознак. Найбільш розширений перелік ознак адміністративних правовідносин було виділено В. Курилом та І. Городецькою. На основі аналізу значної кількості наукових джерел дослідники дійшли висновку, що адміністративним правовідносинам притаманні такі ознаки: 1) вони нерозривно пов'язані з адміністративно-правовими нормами, виникають і здійснюються на їхній основі; 2) їхніми сторонами є суб'єкти адміністративного права; 3) однією із сторін обов'язково є носій юридично-владних повноважень (орган публічної адміністрації, орган публічного управління, посадова особа чи громадська організація, наділена такими повноваженнями); 4) це особливий зв'язок між їхніми учасниками, один із яких за даних обставин має право вимагати від іншого такої поведінки, яку передбачено адміністративно-правовими нормами; 5) формуються (складаються) у сфері управління, публічного (державного і самоврядного) управління і, насамперед, у зв'язку із здійсненням органами виконавчої влади своїх владно-розпорядчих функцій, взаємодії публічної адміністрації та об'єктів публічного управління, виконання адміністративних зобов'язань публічної адміністрації перед суспільством; 6) можуть виникати з ініціативи будь-якої із сторін, згода іншої сторони не є обов'язковою умовою для їхнього виникнення; 7) порушення однією із сторін своїх обов'язків зумовлює її відповідальність не перед іншою стороною, а перед державою в особі її компетентних органів; 8) за порушення однією із сторін своїх обов'язків

застосовуються, зазвичай, заходи адміністративного примусу, адміністративної та дисциплінарної відповідальності; 9) суперечки, що виникають між сторонами адміністративних правовідносин, вирішуються як у судовому, так і в позасудовому (адміністративному) порядку; 10) мають державно-публічний характер [152, с. 30].

Безумовно, виділення тієї чи іншої ознаки має певне раціональне зерно, проте детальний аналіз як сутності адміністративних правовідносин, так і їхньої природи, дає можливість зауважити про те, що в аспекті виділення ознак адміністративних правовідносин найбільш доцільним є підтримання позиції, яку сформував колектив дослідників під керівництвом професора В. Б. Авер'янова, відповідно до якої для адміністративних правовідносин характерними є три визначальні ознаки, а саме: 1) однією із сторін є носій юридично-владних повноважень щодо інших суб'єктів, якими його наділяють адміністративно-правові норми; 2) виникають в особливій сфері – публічному (державному і самоврядному) управлінні, насамперед у зв'язку із здійсненням органами влади своїх владно-розпорядчих функцій; 3) виникають з ініціативи будь-якої із сторін, водночас згода або бажання іншого учасника відносин не є обов'язковою умовою їхнього виникнення [103, с. 180]. Інші ознаки в той чи інший спосіб розширюють чи деталізують виділені ознаки.

Дослідження адміністративних правовідносин свідчить, що їхньою визначальною ознакою, яка чітко відрізняє їх від інших видів правових відносин, є наявність сторони, яка є носієм владних повноважень. Зважаючи на мету нашого дослідження, звернемо увагу на цю ознаку, оскільки вона є формою об'єктивації характерних особливостей суб'єктів адміністративних правовідносин загалом і суб'єктів адміністративних послуг на фондовому ринку зокрема.

Законодавче визначення поняття «суб'єкт владних повноважень» міститься в Кодексі адміністративного судочинства України, відповідно до якого – це орган державної влади (зокрема без статусу юридичної особи),

орган місцевого самоврядування, їхня посадова чи службова особа, інший суб'єкт під час здійснення ними публічно-владних управлінських функцій на підставі законодавства, зокрема на виконання делегованих повноважень або надання адміністративних послуг [129]. Водночас, зважаючи на призначення та сферу дії цього кодексу, а саме визначення юрисдикції та повноважень адміністративних судів, установлення порядку здійснення судочинства в адміністративних судах, є необхідність додаткового дослідження цієї категорії з метою можливості її застосування в інших сферах життєдіяльності нашого суспільства та для чіткого розкриття сутності механізму регулювання публічно-правових відносин, зокрема і на фондовому ринку.

Дослідники неодноразово торкалися питання характеристики суб'єктів владних повноважень. Серед найбільш помітних у цьому напрямку можна назвати роботи таких вчених, як В. Б. Авер'янов [153, с. 5], В. М. Бевзенко [154, с. 475], Я. О. Берназюк [155, с. 20], М. В. Джафарова [156, с. 30], Ю. М. Ільницька [159, с. 327], Д. І. Голосніченко [158, с. 58], В. К. Колпаков [144, с. 101], М. Оніщук [159, с. 6], О. І. Яременко [160, с. 11] та ін.

Проте, незважаючи на це, питання характеристики суб'єктів владних повноважень залишається остаточно не вирішеним, що свідчить про необхідність, у межах цієї праці, додаткового дослідження цієї категорії.

На сьогодні в науковій літературі існує декілька підходів до визначення поняття «суб'єкти владних повноважень». Так, значна кількість вчених, зокрема М. Вільгушинський, Ю. Ільницька, В. Бевзенко, І. Коліушко, розкривають це поняття через категорію «владні управлінські функції». Інші, наприклад О. Акімов [161, с. 53], під час розкриття сутності досліджуваного явища зосереджують свою увагу на державному управлінні, Я. О. Берназюк [155, с. 20], М. В. Джафарова [156, с. 30], М. Вербіцька [162, с. 31] у своїх дослідженнях використовують законодавчо закріплене визначення.

Безумовно, кожен із зазначених підходів має право на існування, проте, на нашу думку, категорію «суб'єкт владних повноважень» варто розкривати

на підставі самої суті цього явища, яка об'єктивується в його змістовних складових. У науковій літературі вже висловлювалася думка про те, що у своїй основі термін «суб'єкти владних повноважень» складається із трьох концептуальних частин, а саме – суб'єкт, влада і повноваження [159, с. 327]. Ми цілком поділяємо цей погляд, у межах дослідження охарактеризуємо їх через призму адміністративних правовідносин.

Відповідно до теорії права для суб'єкта права є притаманними такі дві ознаки: 1) особа, учасник суспільних відносин, яка за своїми особливостями фактично може бути носієм суб'єктивних юридичних прав та обов'язків; 2) особа, яка реально здатна мати суб'єктивні права та обов'язки, набула властивостей суб'єкта права відповідно до правових норм. Характеризуючи сутність властивостей особи, дослідники до них відносять: а) зовнішню відокремленість; б) персоніфікованість; в) здатність виробляти, виражати та реалізовувати персоніфіковану волю. Щодо реальної здатності мати права та обов'язки, то вона об'єктивується в такій характеристиці суб'єкта права, як правосуб'єктність, яку визначають як здатність особи мати права, реалізовувати їх, починаючи правовідносини, та відповідати за вчинені юридично значущі дії. За своєю суттю правосуб'єктність є суспільно-юридичною здатністю, яку норми права закріплюють за особами відповідно до вимог і потреб суспільного розвитку. Водночас правосуб'єктність є саме властивістю особи – тим її суспільно-юридичним станом, який за своєю природою є невід'ємним від особи [159, с. 330]. І саме правосуб'єктність є основою практичної реалізації закріплених у нормах права суб'єктивних прав і юридичних обов'язків за допомогою вступу в конкретні правовідносини. Отже, суб'єкт права – це потенційний учасник правовідносин, а суб'єкт правовідносин – це їхній реальний учасник.

Щодо суб'єктів адміністративних правовідносин, то під ними традиційно йдеться про реальних учасників адміністративних правовідносин,

які реалізують свої права та виконують свої обов'язки у сфері, пов'язаній із функціонування органів державної влади чи місцевого самоврядування.

Найбільш поширені види суб'єктів адміністративних правовідносин такі: а) фізичні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства; б) юридичні особи – органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації (в особі їхніх керівників, які очолюють органи управління цих підприємств, установ, організацій; в) колективні суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але тією чи іншою мірою наділені нормами адміністративного права певними правами та обов'язками: структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ, організацій, деякі інші громадські утворення (на кшталт загальних зборів громадян за місцем проживання) [103, с. 191].

Для того щоб зазначені суб'єкти могли бути реальними учасниками адміністративних правовідносин, вони повинні мати адміністративну правосуб'єктність як здатність особи мати і реалізовувати (здійснювати) безпосередньо або через свого представника надані їй нормами права суб'єктивні права та обов'язки у сфері державного управління.

Розкриваючи сутність другої концептуальної частини категорії «суб'єкт владних повноважень», варто зазначити таке. Дослідженню феномену влади загалом і соціальної влади зокрема присвячено досить велику кількість наукових робіт. Проте влада як соціальний феномен постійно розвивається і трансформується разом із трансформацією суспільства. Зважаючи на це, питання характеристики влади та її природи постійно потребують свого вирішення. На підставі того, що глибоке дослідження влади не є нашим завданням, тому лише коротко зупинимося на її характеристиці.

Словник української мови визначає поняття «влада» як право керувати державою, політичне панування або право та можливість розпоряджатися,

керувати ким-, чим-небудь [163, с. 701]. Точно таке саме визначення надано і у Великому тлумачному словнику сучасної української мови [164].

На підставі цих визначень загалом влада є способом організації системи суспільних відносин, побудованих на принципах субординації суб'єктів, які взаємодіють. Всепроникність і різноманітність влади впливає зі специфіки суспільства як складної соціальної системи, що потребує координації, взаємоузгодження між її структурними елементами та сферами і не може ефективно функціонувати, зберігатися, самовідтворюватися й розвиватися без відповідних форм самоорганізації та управління. У цьому аспекті варто погодитися з думкою, що влада є істотним компонентом соціального управління на всіх рівнях суспільної організації й забезпечує процеси та контроль систем відтворення суспільства, виховання, поведінки, діяльності в різних сферах, способів життя індивідів, соціальних спільностей суспільства [159, с. 328].

За твердженнями дослідників, влада здебільшого асоціюється з її політичною формою, що з появою держави відіграє провідну роль у житті суспільства. Державна влада є домінантною в сучасному суспільстві, оскільки спирається на примус за допомогою наявного апарату насильства. Зважаючи на те, що прояви різних форм насильства в інших сферах владної діяльності можливі лише на законній основі, у демократичних системах влади вони зводяться до мінімуму. Зміст, форми й характер влади віддзеркалюють рівень розвитку суспільства та його культури [165, с. 28].

Третьою концептуальною частиною категорії «суб'єкти владних повноважень» є повноваження як властивість суб'єкта.

Повноваження як соціальне явище – це володіння правами та обов'язками членів (члена) суспільства, переданих суб'єкту відносин у порядку та в спосіб, визначений соціальними правилами і нормами з метою реалізації в особистих або спільних інтересах особи делегувальника, і можуть містити в собі право розпорядження її цінностями, право на

загальнообов'язковій основі залучати до виконання суспільних доручень і застосовувати у випадках, передбачених правилами суспільного життя, заходи примусу [166]. У науковій літературі існують різні підходи до визначення повноважень, зокрема одні сприймають повноваження як те, що можна зробити, які заходи може вжити орган [167, с. 118], як єдність прав і обов'язків [168, с. 5], засіб для виконання органом своїх завдань [169, с. 14], юридичний засіб, за допомогою якого орган держави виконує свої функції [170, с. 31]. Можна і далі наводити приклади визначень, проте вже з наведених можна зробити висновок, що повноваження – це основний інструмент виконання суб'єктом тих функцій, які на нього покладені. Також варто вказати на те, що цей інструмент має складну структуру, яка поєднує у своїй сукупності не тільки права суб'єкта, а і його обов'язки.

Характеризуючи повноваження як елемент характеристики органу державної влади, потрібно звернути увагу на те, що для них є характерним владність і легітимність. Загалом владністю є можливість реалізовувати свою волю та забезпечувати цей процес засобами примусу. Зі свого боку, легітимністю є усвідомлена громадянами законність, правомірність, виправданість або прийнятність існування певного соціального об'єкта з огляду на наявний правовий порядок у державі.

На підставі зазначеного можна визначити повноваження як установлену в легітимний спосіб систему прав та обов'язків держави, державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх посадових осіб, інших суб'єктів адміністративних правовідносин із метою забезпечення можливостей, потреб та інтересів громадянина та інших осіб.

Отже, беручи до уваги визначені нами концептуальні частини досліджуваної категорії «суб'єкт владних повноважень», її можна визначити як державу в особі органів державної влади чи органів місцевого самоврядування, які здійснюють владні, управлінські функції, що закріплені в чинному законодавстві, у межах їхніх повноважень для забезпечення

реалізації функцій держави та максимально повного захисту прав і інтересів громадянина та інших осіб.

Зважаючи те, що в нашій державі діє принцип поділу влади, а функціонування різних секторів економіки забезпечує значна кількість державних органів із спеціальними повноваженнями, усіх суб'єктів владних повноважень ми пропонуємо поділити на дві основні групи, а саме: а) суб'єкти владних повноважень загальної компетенції, до яких належать Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; б) суб'єкти владних повноважень спеціальної компетенції, до яких належать уповноважені державою органи, що наділені повноваженнями в різних сферах діяльності держави (соціальної, економічній, фінансовій, політичній та ін.).

Усе вищезазначене є основою для розкриття сутності та змісту відносин адміністративних послуг на ринку цінних паперів. Переходячи безпосередньо до нашої мети, а саме надання характеристики відносин адміністративних послуг на ринку цінних паперів, ми будемо відштовхуватися від сформульованого нами в попередньому розділі роботи визначення адміністративних послуг на ринку цінних паперів, якими ми пропонуємо вважати передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, що має своїм результатом ефект, який об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Аналіз цього визначення дає можливість виділити такі ознаки відносин адміністративних послуг: а) вид публічних адміністративних відносин у формі взаємодії зацікавлених суб'єктів з уповноваженими органами; б) ця діяльність передбачена чинним законодавством – діяльність суб'єктів на фондовому ринку; в) основним суб'єктом цієї діяльності є суб'єкти, у компетенцію яких входять владні повноваження, пов'язані з функціонуванням фондового ринку; г) результатом отримання адміністративних послуг є задоволення інтересів суб'єктів звернення.

Будь-яка активність суб'єктів, пов'язана із задоволенням їхніх інтересів і взаємодією з уповноваженими державою органами, є формою публічних відносин, що об'єктивуються в публічній адміністративній діяльності як цілеспрямованій практичній діяльності уповноважених учасників соціальних процесів щодо впорядкування й узгодження соціальних систем і процесів із використанням засобів, методів і способів, характерних для владної діяльності уповноважених суб'єктів [171, с. 40]. Водночас зацікавленими суб'єктами таких публічних адміністративних відносин можуть бути як індивідуальні суб'єкти (громадяни, іноземці, особи без громадянства), так і колективні суб'єкти (юридичні особи, громадські об'єднання).

Характеризуючи правову основу діяльності суб'єктів на ринку цінних паперів, потрібно вказати на те, що вона об'єктивується в системі чинних нормативно-правових актів, які унормовують питання функціонування фондового ринку. У своїй основі вона складається із загальних законів України, спеціальних законів України та підзаконних нормативно-правових актів, що видані уповноваженими державою органами, у компетенцію яких входять питання регулювання відносин на фондовому ринку.

До загальних законів у сфері регулювання відносин на фондовому ринку можна віднести Конституцію України, Цивільний кодекс України, Господарський кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення, Кримінальний кодекс України. Зазначені нормативні акти закладають загальні засади виникнення, розвитку та припинення відносин на ринку цінних паперів в Україні, зокрема і деліктних (пов'язаних із правопорушеннями).

До спеціальних законів потрібно віднести ті, які безпосередньо унормовують питання функціонування фондового ринку. До них можна віднести закони України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», «Про депозитарну систему України», «Про інститути спільного інвестування», «Про Національний банк України», «Про

банки і банківську діяльність». У зазначених законах окреслений правовий статус таких уповноважених державою органів, як Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, на яку покладені повноваження державного регулювання діяльності професійних учасників фондового ринку та Національний банк України, на який покладені повноваження із регулювання діяльності банківських установ, яка пов'язана з цінними паперами.

До підзаконних нормативних актів як правової основи надання адміністративних послуг на фондовому ринку можна віднести нормативні акти Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку та Національного банку України, що видані в межах їхньої компетенції і стосуються особливостей надання тих чи інших адміністративних послуг на ринку цінних паперів.

Отже, підбиваючи підсумки всього вищевикладеного, можна зробити такі висновки.

На підставі того, що в нашій державі діє принцип поділу влади, а функціонування різних секторів економіки забезпечує значна кількість державних органів із спеціальними повноваженнями, усіх суб'єктів владних повноважень ми пропонуємо поділити на дві основні групи, а саме: а) суб'єкти владних повноважень загальної компетенції, до яких належать Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; б) суб'єкти владних повноважень спеціальної компетенції, до яких належать уповноважені державою органи, що наділені повноваженнями в різних сферах діяльності держави (соціальної, економічній, фінансовій, політичній та ін.).

До суб'єктів владних повноважень на фондовому ринку можна віднести Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку і Національний банк України. Особливості їхнього правового статусу та владні повноваження на ринку цінних паперів будуть охарактеризовані в наступному підрозділі. Одним із суб'єктів адміністративних послуг на ринку цінних паперів є

уповноважений державою орган із спеціальною компетенцією. Такими суб'єктами є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку та Національний банк України. Саме вони в межах чинного законодавства України реалізують державну політику у сфері функціонування фондового ринку та діяльності банківських установ, що пов'язано з обігом цінних паперів в Україні.

Результатом надання адміністративних послуг на фондовому ринку є задоволення інтересів суб'єктів звернення. Аналіз видів правовідносин, що виникають, змінюються і припиняються на фондовому ринку та пов'язані з наданням адміністративних послуг, дає можливість зауважити, що інтерес суб'єктів звернення, здебільшого, стосується отримання певної інформації щодо функціонування ринку цінних паперів чи обігу певних видів цінних паперів і легітимації їхньої діяльності на ринку цінних паперів. Задоволення цих інтересів об'єктивується в інформаційних, дозвільних і реєстраційних адміністративних послугах.

Ознаками відносин адміністративних послуг є такі: а) один із видів публічних адміністративних відносин у формі взаємодії зацікавлених суб'єктів з уповноваженими органами; б) ця діяльність передбачена чинним законодавством, а саме діяльність суб'єктів на фондовому ринку; в) основним суб'єктом цієї діяльності є суб'єкти, у компетенцію яких входять владні повноваження, пов'язані з функціонуванням фондового ринку; г) результатом отримання адміністративних послуг є задоволення інтересів суб'єктів звернення.

Відносини адміністративних послуг на ринку цінних паперів – це відносини, урегульовані нормами адміністративного права, у яких відображається діяльність суб'єктів владних повноважень із особливим правовим статусом на ринку цінних паперів, що має своїм результатом ефект, котрий об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

2.2. Суб'єкти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України

Будь-яка сучасна держава не може існувати без належного та ефективного виконання покладених на неї суспільством функцій. Зважаючи на це, держави в процесі своєї діяльності намагаються регулювати найбільш важливі сфери суспільного життя, особливо ті, від яких залежить їхнє існування та ефективне функціонування. Однією з таких сфер є економічна, у межах якої держави проводять власну економічну політику. Реалізація ефективної економічної політики держави передбачає наявність механізмів, які забезпечують найбільш раціональне використання всіх наявних у державі ресурсів. У ринковій економіці такий механізм, зазвичай, пов'язаний з існуванням ринку цінних паперів і його функціонуванням.

Також варто наголосити, що наявність розвинутого національного ринку цінних паперів, який користується довірою серед інвесторів, є важливою умовою стійкого економічного зростання, а також чинником фінансової безпеки держави [172, с. 13]. За його гармонійного розвитку, розвинутої інфраструктури, налагодженого правового забезпечення механізмів захисту інтересів всіх його учасників – інвесторів, емітентів, посередників – він є потужним прискорювачем економічного розвитку будь-якої країни [173, с. 128].

На підставі цього будь-яка держава у своїй діяльності намагається запровадити найбільш дієві державні механізми, які об'єктивуються в державному регулюванні ринку цінних паперів.

Механізм державного регулювання ринку цінних паперів відображає модель державного регулювання як усього фінансового сектору країни, так і його окремих частин. Зважаючи на мету нашого дослідження, потрібно звернути увагу на особливості державного механізму регулювання фондового ринку.

Досліджуючи особливості державного регулювання фондового ринку в Україні, варто зазначити, що вітчизняний ринок цінних паперів є досить молодим порівняно з ринками розвинутих європейських держав. Зважаючи на це, під час формування державного механізму регулювання фондового ринку українські фахівці скористалися провідним досвідом регулювання функціонування фінансового ринку в іноземних державах. На сьогодні, за твердженнями дослідників [174, с. 28], у світі сформувалося дві основні моделі державного регулювання фінансового ринку: монорегуляторна і полірегуляторна. Монорегуляторна модель – модель єдиного регулятора, для якої є характерним функціонування єдиного органу державної влади, що здійснює регулювання діяльності всіх без винятку фінансових посередників, водночас повноваження саморегульованих організацій є обмеженими. Така модель властива для Великобританії і Франції. Полірегуляторна модель передбачає наявність декількох органів державної влади, які здійснюють регулювання ринку фінансових послуг.

Залежно від наявності єдиного органу та обсягу його компетенції у світі сформувалося три основні моделі державного регулювання внутрішніх фінансових ринків, а саме: 1) модель єдиного регулятора – мегарегулятора; 2) секторальна модель; 3) модель перехресного регулювання [175]. Аналіз особливостей функціонування ринку цінних паперів свідчить, що у світі існує два основних напрямки його регулювання, а саме – державне та саморегулятивне.

Державне регулювання ринку цінних паперів – це здійснення державою комплексних заходів щодо упорядкування, контролю, нагляду за ринком цінних паперів і їхніх похідних та запобігання зловживанням і порушенням у цій сфері [176, с. 90]. Натомість саморегулювання ринку цінних паперів – це регулювання ринків і сфер обігу цінних паперів економічними агентами без втручання держави. Саморегулювання припускає встановлення певних формалізованих «правил гри» для учасників того чи іншого сектору ринку, що

зафіксовані у вигляді конкретних документів і містять санкції за порушення цих правил, механізми розв'язання конфліктів між учасниками ринку, які певною мірою обмежують волю економічних агентів [177, с. 76]. Зважаючи на те, що нашим завданням є характеристика суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів як основного елемента державного механізму його регулювання, потрібно звернути увагу на особливості державного регулювання.

Щодо ринку цінних паперів, то у світі сформувалося три основні моделі державного регулювання, а саме: а) централізована модель, у межах якої функція регулювання покладена переважно на державні органи та спеціалізовані державні установи, що проводять нагляд; б) модель саморегулювання, де значна частка функцій регулювання передається саморегулювальним організаціям, за якими вже здійснює нагляд і контроль держава; в) змішана модель, що поєднує централізоване керівництво та дублювання функцій центрального регулятора саморегульованими організаціями [178, с. 232].

Щодо України, то, як свідчить детальний аналіз практики функціонування фондового ринку, в Україні запроваджена і функціонує змішана модель державного регулювання. Основні функції із врегулювання відносин, що виникають на ринку цінних паперів, покладені на спеціально вповноважені органи владних повноважень у цій сфері, а окремі функції виконують саморегулятивні організації.

Зважаючи на тему нашого дослідження, потрібно зосередити увагу на спеціальних державних органах владних повноважень у сфері регулювання ринку цінних паперів в Україні. Відповідно до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [35] державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків, складовою яких є фондовий ринок, – це здійснення державою в особі Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку комплексних заходів щодо

упорядкування, контролю, нагляду за ринками капіталу, регулювання правил функціонування організованих товарних ринків і провадження клірингової діяльності щодо правочинів, учинених на таких ринках, а також заходів щодо запобігання і протидії зловживанням і порушенням на ринках капіталу та організованих товарних ринках. Відповідно до ст. 3 цього самого закону вимоги, що встановлюються Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку до професійних учасників ринків капіталу, які є банками, повинні узгоджуватися з відповідними вимогами до банків, установленими Національним банком України.

Отже, сьогодні спеціально уповноваженим державою органом владних повноважень на ринку цінних паперів є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, а у тих відносинах, у яких беруть участь банки і які пов'язані з обігом цінних паперів, – Національний банк України. Потрібно звернутися до характеристики правового статусу цих органів.

Правовою основою діяльності Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку є Закон України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [35], Указ Президента України «Про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку» від 23 листопада 2011 р., яким затверджене Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку [130], Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [179], Закон України «Про депозитарну систему України» [131], Закон України «Про інститути спільного інвестування» [132]. Також на підставі ст. 6 та п. 13 ст. 8 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків», відповідно до якого Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку має право розробляти і затверджувати питання, що належать до її компетенції, обов'язкові для виконання нормативні акти, правовою основою її діяльності є видані в межах її компетенції підзаконні нормативно-правові акти.

Характеризуючи правовий статус Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку (далі – НКЦПФР), потрібно зазначити, що вона є державним колегіальним органом. У системі державних органів України НКЦПФР є підпорядкованою Президенту України та підзвітною Верховній Раді України. У функціональному плані НКЦПФР складається з Комісії як колегіального органу та центрального апарату. Відповідно до чинних нормативних актів для забезпечення виконання покладених на неї функцій може утворювати територіальні органи. НКЦПФР як колегіальний орган утворюється у складі Голови Комісії та шести членів Комісії. Голову та членів НКЦПФР призначає на посади та звільняє з посад Президент України за допомогою видання відповідного указу. НКЦПФР є правомочною з моменту призначення більше ніж половини її загального кількісного складу. Основною формою роботи Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку як колегіального органу є засідання, яке є правомочним, якщо на ньому присутні більше ніж половина її загального кількісного складу.

Розкриваючи правовий статус НКЦПФР, варто звернути увагу на її компетенцію. Відповідно до теорії права компетенція – це сукупність установлених законом владних повноважень для здійснення функцій і завдань, покладених на нього державою, а повноваження – це сукупність прав та обов'язків органу [180]. Чинне законодавство, що регулює діяльність НКЦПФР, закріплює досить широкий перелік повноважень. Водночас їхній аналіз дає можливість виділити цільовий, організаційно-структурний і компетенційний блоки повноважень.

Цільовий блок повноважень розкриває мету функціонування НКЦПФР та вектори її діяльності. Зокрема аналіз нормативно-правових актів, у яких закріплена компетенція НКЦПФР дає можливість зауважити, що на неї покладено обов'язок формування єдиної державної політики стосовно розвитку фондового ринку, його функціонування та забезпечення реалізації цієї політики, а також здійснення державного контролю за емісією та обігом

цінних паперів у сфері: спільного інвестування; накопичувального пенсійного забезпечення; запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом; запобігання і протидії корупції та фінансуванню тероризму. Також системний аналіз нормативних актів свідчить, що на НКЦПФР покладений обов'язок захищати права інвесторів за допомогою застосування заходів, спрямованих на запобігання і припинення правопорушень у цій сфері. У межах своєї діяльності на НКЦПФР покладено обов'язок сприяти вдосконаленню чинного законодавства в напрямку його наближення до міжнародних стандартів. У межах реалізації покладених повноважень на НКЦПФР вона координує діяльність державних органів із питань функціонування фондового ринку держави та деривативів і здійснює нагляд за небанківськими фінансовими групами та їхніми підгрупами.

Організаційно-структурний блок розкриває організаційний потенціал НКЦПФР, спрямований на створення структури фондового ринку та його ефективного функціонування в межах чинного законодавства. У межах цього блоку НКЦПФР наділена повноваженнями, спрямованими на легітимацію діяльності учасників фондового ринку та контрольними повноваженнями, спрямованими на забезпечення режиму законності в діяльності суб'єктів ринку цінних паперів. У науковій літературі зазначений блок досить часто називають регуляторними повноваженнями [181, с. 13; 182, с. 162]. Безумовно, така позиція має свої підстави, проте, на нашу думку, характеристика цих повноважень через призму організаційно-структурного блоку з його складовими дає можливість більш точно усвідомити сутність і природу повноважень НКЦПФР.

Повноваження, спрямовані на легітимацію діяльності учасників фондового ринку, об'єктивуються у праві НКЦПФР:

а) установлювати вимоги до правил функціонування організованого ринку та реєструвати такі правила (зміни до них);

б) установлювати за погодженням із Національним банком України особливості видачі банкам ліцензій на провадження діяльності на ринку цінних паперів, а також особливості діяльності Національного банку України на ринку цінних паперів;

в) установлювати зразок і видавати свідоцтво про реєстрацію об'єднання професійних учасників фондового ринку як саморегульованої організації;

г) координувати роботу з підготовки фахівців із питань ринків капіталу та організованих товарних ринків, установлювати порядок і проводити сертифікацію фізичних осіб (крім пов'язаних агентів) за допомогою видачі сертифікатів на право вчинення дій, пов'язаних із безпосереднім провадженням професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, їхніх дублікатів, а також анулювання таких сертифікатів;

д) установлювати порядок здійснення професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках, зокрема іноземними юридичними особами та підприємствами з іноземними інвестиціями;

е) видавати дозволи, визначати стандарти і правила діяльності, реєструвати випуск та інформацію про випуск інвестиційних сертифікатів інвестиційних фондів та інвестиційних компаній;

ж) визначати професійні вимоги до керівників, головних бухгалтерів і керівників структурних підрозділів професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, інститутів спільного інвестування, недержавних пенсійних фондів;

и) у межах, визначених Законом України «Про інститути спільного інвестування», установлювати вимоги щодо здійснення діяльності компаній з управління активами та інститутів спільного інвестування;

к) установлювати вимоги та розробляти і затверджувати стандарти корпоративного управління в професійних учасниках ринків капіталу та

організованих товарних ринків, а також здійснювати контроль за їхнім дотриманням;

л) погоджувати статuti недержавних пенсійних фондів і зміни до них у встановленому нею порядку та ін. [130].

Контрольні повноваження НКЦПФР об'єктивуються в таких її правах:

а) у разі порушення законодавства про ринки капіталу та організовані товарні ринки, зокрема про систему накопичувального пенсійного забезпечення, виносити попередження, зупиняти або анулювати дію ліцензій;

б) зупиняти обіг цінних паперів емітента, зокрема у зв'язку із внесенням його до списку емітентів, що мають ознаки фіктивності, а також відновлювати їхній обіг;

в) подавати позов до суду про припинення юридичної особи – емітента у зв'язку із внесенням його до списку емітентів, що мають ознаки фіктивності;

г) розглядати справи про порушення прав споживачів фінансових послуг і накладати адміністративні стягнення, фінансові санкції та застосовувати заходи впливу, передбачені законодавством;

д) здійснювати контроль за достовірністю і розкриттям інформації, що здійснюється емітентами, суб'єктами системи накопичувального пенсійного забезпечення (крім вкладників та учасників) та особами, які здійснюють професійну діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, і саморегульованими організаціями, а також її відповідність встановленим вимогам;

е) устанавлювати порядок проведення перевірок та оформлення їхніх результатів, відповідно до якого проводити самостійно чи разом з іншими відповідними органами перевірки діяльності професійних учасників ринків капіталу та організованих товарних ринків, суб'єктів системи накопичувального пенсійного забезпечення (крім вкладників та учасників) щодо їхньої діяльності в такій системі, та саморегульованих організацій професійних учасників ринків капіталу, а також перевірки діяльності емітентів щодо стану

корпоративного управління та здійснення операцій з емісії та обігу цінних паперів;

ж) самостійно чи спільно з іншими відповідними органами проводити перевірки осіб, які здійснюють професійну діяльність на ринках капіталу та організованих товарних ринках, на предмет дотримання законодавства про захист прав споживачів фінансових послуг;

и) проводити перевірки адміністраторів із випуску облігацій щодо додержання вимог законодавства про ринки капіталу, які застосовують до адміністратора з випуску облігацій;

к) вимагати надання пояснень (у письмовій та усній формі), документів, інформації від державних органів, учасників фондового ринку або будь-яких інших фізичних чи юридичних осіб, які здійснюють (виявили намір здійснювати) операції на ринку цінних паперів та/або яким можуть бути відомі обставини, пов'язані із предметом перевірки;

л) надсилати матеріали в правоохоронні органи стосовно фактів правопорушень, за які передбачена адміністративна та кримінальна відповідальність, якщо до компетенції комісії не входить накладення адміністративних стягнень за відповідні правопорушення;

м) надавати Бюро економічної безпеки України заяви та інформацію про можливе вчинення кримінальних правопорушень, віднесених до його підслідності;

н) надсилати матеріали в органи Антимонопольного комітету України у разі виявлення порушень законодавства про захист економічної конкуренції та ін. [130].

Компетенційний блок повноважень НКЦПФР охоплює повноваження, які безпосередньо стосуються особливостей обігу тих чи інших видів цінних паперів та особливостей їхнього обліку, а також діяльності самої НКЦПФР. Щодо повноважень, які безпосередньо стосуються особливостей обігу тих чи інших видів цінних паперів та особливостей їхнього обліку, то вони

об'єктивуються в таких її правах: а) установлення вимог до емісії (видачі) та обігу цінних паперів; проспекту цінних паперів (рішення про емісію цінних паперів), зокрема іноземних емітентів, які здійснюють емісію цінних паперів на території України, а також встановлює порядок затвердження проспекту цінних паперів, реєстрації випуску цінних паперів, рішення про емісію цінних паперів, звіту про результати емісії та порядок скасування реєстрації випуску цінних паперів; б) визначати особливості розміщення, публічної пропозиції та обігу на території України цінних паперів іноземних емітентів; в) встановлювати вимоги до специфікації деривативних контрактів, які укладаються на організованому ринку, та реєструвати їх (зміни до них) та ін. [130].

Щодо встановлення особливостей діяльності НКЦПФР, то ці повноваження є розвитком компетенції, що закріплена в чинних законодавчих актах і є їхньою деталізацією, та сприяють усуненню їхніх прогалин. Також ці повноваження спрямовані на осучаснення діяльності НКЦПФР та забезпечення і захист прав та законних інтересів громадян України. На сьогодні таким повноваженням є право визначати порядок надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Зважаючи на тему нашого дослідження, потрібно зупинитися на характеристиці особливостей надання адміністративних послуг НКЦПФР. НКЦПФР, скориставшись своїм правом 3 лютого 2022 року, своїм рішенням затвердила Порядок надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [135]. Відповідно до цього рішення адміністративною послугою НКЦПФР вважається результат вчинення Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку реєстраційної дії та/або інших дій, спрямованих на набуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків, на підставі поданої фізичною або юридичною особою (далі – заявник) заяви, клопотання та всіх необхідних документів відповідно до

нормативно-правових актів Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. Також до адміністративних послуг НКЦПФР прирівнюються реєстраційні дії Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку з надання витягів і виписок із реєстрів, довідок, копій, дублікатів та інші передбачені законодавством дії, унаслідок яких заявнику надається або підтверджується певний юридичний статус та/або факт. Безпосередній перелік адміністративних послуг НКЦПФР закріплює своїм рішенням і розміщує на офіційному вебсайті [183]. Також на своєму офіційному вебсайті НКЦПФР розміщує інформацію про порядок надання адміністративних послуг на ринках капіталу та організованих товарних ринках, графік роботи, а також забезпечує вільний доступ до відповідального структурного підрозділу, що здійснює отримання та оброблення вхідної документації для надання адміністративних послуг (Управління «Єдине вікно») у робочий час, зокрема належні умови для доступу осіб з обмеженими фізичними можливостями, зокрема за допомогою залучення відповідальних працівників для здійснення супроводження таких осіб у приміщенні Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Адміністративні послуги НКЦПФР надає зацікавленим учасникам фондового ринку за їхньою заявою. Заява (клопотання) та документи для отримання адміністративної послуги надає заявник до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку офіційним каналом зв'язку в електронній формі з використанням електронного підпису чи печатки, що ґрунтується на кваліфікованому сертифікаті відкритого ключа відповідно до вимог законодавства про електронний документообіг та електронні довірчі послуги, якщо інший спосіб не встановлений у нормативно-правових актах Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

У межах надання адміністративної послуги НКЦПФР на кожен адміністративну послугу затверджує інформаційну і технологічну картки, що відіграють інформаційну та процедурні функції відповідно. Інформаційна

картка адміністративної послуги оприлюднюється (розміщується) на офіційному вебсайті НКЦПФР та містить інформацію: а) про суб'єкта надання адміністративної послуги (найменування, місцезнаходження, режим роботи, телефон, адресу електронної пошти та вебсайту); б) перелік документів, необхідних для отримання адміністративної послуги, порядок і спосіб їхнього подання, а за потреби – інформацію про умови чи підстави отримання адміністративної послуги; в) платність або безоплатність адміністративної послуги, розмір і порядок внесення плати за платну адміністративну послугу; г) строк надання адміністративної послуги; д) результат надання адміністративної послуги; е) можливі способи отримання відповіді (результату); ж) акти законодавства, що регулюють порядок та умови надання адміністративної послуги. У технологічній картці адміністративної послуги зазначають: а) етапи опрацювання звернення про надання адміністративної послуги; б) відповідальна посадова особа; в) структурні підрозділи, відповідальні за етапи (дію, рішення); г) строки виконання етапів (дії, рішення) [135].

Перелік документів, необхідних для отримання кожної адміністративної послуги, та вимоги до їхнього оформлення установлює відповідний нормативно-правовий акт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. У процесі розгляду питання надання адміністративної послуги НКЦПФР може залишити заяву (клопотання) та документи заявника без розгляду з підстав, передбачених чинним законодавством України. У разі залишення заяви (клопотання) та документів без розгляду заявнику надсилається повідомлення з обґрунтуванням підстав залишення заяви (клопотання) та документів без розгляду та здійснюється повернення документів, передбачених відповідними нормативно-правовими актами Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку щодо надання таких адміністративних послуг, якщо заява (клопотання) та документи було подано до Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку особисто або

засобами поштового зв'язку. У разі якщо заявник усунув причини, що були підставою для залишення заяви (клопотання) та документів без розгляду, він має право повторно подати заяву (клопотання) [135].

За результатами розгляду заяви, клопотання та наданих до неї документів Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку (як колегіальний орган) або уповноважена нею особа ухвалює рішення про надання або відмову в наданні адміністративної послуги, про що повідомляє заявника. Повідомлення про відмову в наданні адміністративної послуги в обов'язковому порядку містить правове обґрунтування такої відмови. Під час надання адміністративних послуг (крім тих, за отримання яких справляється державне мито відповідно до Декрету Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 «Про державне мито» [184]) справляється плата, розмір якої визначає окремий нормативно-правовий акт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку.

Підбиваючи підсумок вищевикладеного, можна зазначити таке.

НКЦПФР є основним уповноваженим органом держави у сфері регулювання функціонування фондового ринку. Вона є державним колегіальним органом, що підпорядкований Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Чинне законодавство, що регулює діяльність НКЦПФР, закріплює досить широкий перелік повноважень, водночас їхній аналіз дає можливість виділити і згрупувати їх у цільовий, організаційно-структурний і компетенційний блоки повноважень. Цільовий блок повноважень розкриває мету функціонування НКЦПФР та вектори її діяльності. Організаційно-структурний блок розкриває організаційний потенціал НКЦПФР, спрямований на створення структури фондового ринку та його ефективного функціонування в межах чинного законодавства. Компетенційний блок повноважень НКЦПФР охоплює повноваження, які безпосередньо стосуються особливостей обігу тих чи інших видів цінних паперів та особливостей їхнього обліку, а також діяльності самої НКЦПФР.

Другим уповноваженим органом владних повноважень держави на фондовому ринку є Національний банк України. Національний банк України є центральним банком України, особливим центральним органом державного управління, юридичний статус, завдання, функції, повноваження і принципи організації якого визначають Конституція України та чинне законодавство України.

Конституція України на Національний банк України поклала функцію забезпечення стабільності грошової одиниці гривні. Виконуючи свою основну функцію, Національний банк виходить із пріоритетності досягнення та підтримання цінової стабільності в державі. Також Національний банк України в межах своїх повноважень сприяє фінансовій стабільності, зокрема стабільності банківської системи. Зазначені функції є основними і пріоритетними в діяльності центрального банку, а їхня реалізація об'єктивується в заходах державного регулювання.

За своїм правовим статусом Національний банк України є юридичною особою, має відокремлене майно, що є об'єктом права державної власності і закріплено за ним на праві господарського відання. Він є економічно самостійним органом, який здійснює витрати за коштів власних доходів, а у визначених випадках – також за коштів Державного бюджету України.

Відповідно до ст. 4 Закону України «Про Національний банк України» Національний банк України не відповідає за зобов'язаннями органів державної влади, а органи державної влади не відповідають за зобов'язаннями Національного банку України, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання. Також Національний банк України не відповідає за зобов'язаннями фінансових установ, а фінансові установи не відповідають за зобов'язаннями Національного банку України, крім випадків, коли вони добровільно беруть на себе такі зобов'язання.

Реалізація покладених на Національний банк України функцій потребує наявності певної інфраструктури. Відповідно для забезпечення своєї

діяльності та виконання визначених законодавством функцій він має право створювати підприємства, установи, відокремлені підрозділи (філії та представництва в Україні, а також представництва Національного банку за кордоном).

Державне регулювання банківської діяльності як система заходів, за допомогою яких центральний банк забезпечує стійкість і надійність банківських установ [185, с. 187], є однією з необхідних умов ефективного функціонування банківської системи держави. Водночас воно являє собою систему норм, заходів та інструментів реагування і впливу на банківську діяльність для досягнення безпеки та фінансової стабільності банківської системи, захисту інтересів вкладників і кредиторів банків [186, с. 21]. Зважаючи на те, що державне регулювання банківської діяльності здійснює центральний банк держави, у літературі його позначають як банківське регулювання.

Правовою основою банківського регулювання в Україні є Закон України «Про банки і банківську діяльність» [134], Закон України «Про Національний банк України» [133] та підзаконні нормативно-правові акти Національного банку України.

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про Національний банк України» банківське регулювання – це одна з функцій Національного банку України, яка полягає у створенні системи норм, що регулюють діяльність банків, визначають загальні принципи банківської діяльності, порядок здійснення банківського нагляду, відповідальність за порушення банківського законодавства. Банківське регулювання здійснює Національний банк у всіх сферах активності банківських установ, зокрема і фондовому ринку.

Характеризуючи особливості Національного банку України як одного з державних органів владних повноважень на фондовому ринку, варто звернути увагу на те, що його компетенція має подвійну природу. З одного боку, він може самостійно здійснювати операції з цінними паперами і, відповідно, бути

головним надавачем адміністративних послуг на фондовому ринку, наприклад, надаючи інформацію за запитом у порядку, передбаченому чинним законодавством стосовно цих операцій, з іншого – Національний банк здійснює регулювання банківської діяльності як власне банківських установ, основною формою яких є акціонерні товариства, так і регулювання їхніх операцій із цінними паперами. Ця особливість дає можливість зауважити про організаційну та функціональну роль Національного банку на фондовому ринку України.

Реалізуючи свою організаційну функцію, Національний банк України сприяє забезпеченню стабільності банківської системи України за допомогою встановлення параметральних показників діяльності фінансово-кредитних установ і визначення процедур здійснення банківських операцій. Результатом такої діяльності є допущення на ринок банківських послуг лише тих суб'єктів, які здатні надавати банківські послуги та ефективно функціонувати в умовах фінансової нестабільності.

Функціональна роль Національного банку України об'єктивується у виконанні ним діяльності, що пов'язана з цінними паперами і яка, за своєю природою, не може бути виконана іншими органами. Сьогодні такою діяльністю є депозитарна діяльність. Аналіз чинного законодавства України свідчить, що одним з уповноважених державою органів на фондовому ринку є Національний банк України, визначений як основний державний орган, що здійснює депозитарну діяльність із державними цінними паперами.

Правовою основою такої діяльності Національного банку України є Закон України «Про Національний банк України», Закон України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки», закон України «Про депозитарну систему України», а також Положення про провадження депозитарної діяльності, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 23 квітня 2013 року № 735 [187] та Положення про провадження депозитарної і клірингової діяльності та забезпечення здійснення

розрахунків за правочинами щодо цінних паперів Національним банком України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 21 грудня 2017 № 140 [188].

Відповідно до ст. 1 Закону України «Про депозитарну систему України» [131] депозитарна діяльність – це діяльність професійних учасників депозитарної системи України та Національного банку України щодо надання послуг із зберігання та обліку цінних паперів, обліку та обслуговування набуття, припинення та переходу прав на цінні папери і прав за цінними паперами та обмежень прав на цінні папери на рахунках у цінних паперах депозитарних установ, емітентів, депозитаріїв-кореспондентів, осіб, які провадять клірингову діяльність, депонентів, номінальних утримувачів, а також надання інших послуг, які відповідно до чинного законодавства України мають право надавати професійні учасники депозитарної системи України.

Стаття 17 цього самого закону вказує, що Національний банк України відповідно до отриманих депозитарних активів провадить діяльність із депозитарного обліку та обслуговування обігу облігацій внутрішніх і зовнішніх державних позик України, цільових облігацій внутрішньої державної позики України, казначейських зобов'язань України та обслуговування корпоративних операцій емітента на рахунках у цінних паперах клієнтів у порядку, установленому Національним банком України за погодженням із Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку [131]. Водночас депозитарними активами для Національного банку України визначено глобальні та тимчасові сертифікати цінних паперів, облік яких, відповідно до компетенції, здійснює Національний банк України, а також записи на рахунках у цінних паперах Національного банку України в депозитаріях інших країн, у міжнародних депозитарно-клірингових установах і Центральному депозитарії.

Отже, основними операціями Національного банку України з державними цінними паперами є їхнє зберігання та облік прав на них.

Зважаючи на це, Національний банк України на сьогодні є основним органом, який має всю інформацію щодо випуску та обігу державних цінних паперів, що, відповідно, визначає його головним надавачем інформаційних адміністративних послуг на фондовому ринку щодо державних цінних паперів України.

Щодо організаційної ролі Національного банку України, то варто звернути увагу на таке. На сьогодні чинне законодавство України визначає банк як юридичну особу, яка на підставі банківської ліцензії має виключне право надавати банківські послуги. Юридична особа, яка має намір здійснювати банківську діяльність, створюється в порядку, визначеному законодавством України, з урахуванням особливостей, установлених Законом України «Про банки і банківську діяльність». Для цього вона подає документи для проведення її державної реєстрації виключно після погодження Національним банком України статуту цієї юридичної особи. Також ця юридична особа зобов'язана протягом року із дня державної реєстрації подати Національному банку України в порядку, визначеному чинним законодавством України та нормативно-правовими актами Національного банку України, документи для отримання банківської ліцензії. Така вимога пов'язана з тим, що в Україні здійснення банківської діяльності без ліцензії заборонено.

Відповідно до Закону України «Про банки і банківську діяльність» банки в Україні створюються у двох організаційно-правових формах: акціонерного товариства або кооперативного банку. Водночас на сьогодні переважна більшість банків – це акціонерні товариства як товариства, статутний капітал яких поділено на визначену кількість часток однакової номінальної вартості, корпоративні права за якими посвідчують акції. Зважаючи на це, юридична особа, зареєстрована як банк, практично із самого початку свого функціонування пов'язана з обігом цінних паперів.

На підставі банківської ліцензії в межах здійснення банківської діяльності за допомогою надання банківських послуг банк, крім надання фінансових послуг, має право здійснювати низку послуг, які безпосередньо пов'язані з обігом цінних паперів. Зокрема відповідно до ст. 47 Закону України «Про банки і банківську діяльність» банк має право провадити діяльність щодо: а) випуску власних цінних паперів; б) зберігання цінностей (зокрема щодо обліку і зберігання цінних паперів та інших коштовностей, конфіскованих (заарештованих) на користь держави та/або визнаних безхазяйними) або надання в майновий найм (оренду) індивідуального банківського сейфа; в) надання консультаційних та інформаційних послуг щодо банківських та інших фінансових послуг; г) надання послуг адміністратора за випуском облігацій відповідно до Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» [134]. Порядок надання цих послуг визначають нормативно-правові акти Національного банку України та внутрішні підзаконні нормативні акти банківської установи. Тобто ці послуги є, з одного боку, результатом функціонування Національного банку України як депозитарію, який надає самостійні послуги іншим суб'єктам ринку цінних паперів, а з іншого – є надавачем дозвільних адміністративних послуг через установлення вимог до банків, що здійснюватимуть емісію депозитних сертифікатів банків [133].

Отже, узагальнюючи викладене, можна констатувати, що Національний банк України як уповноважений державою орган владних повноважень у межах державного регулювання банківської діяльності може самостійно здійснювати діяльність, пов'язану з обігом державних цінних паперів і здійснювати державне регулювання функціонування банківських установ із цінними паперами. Основні форми такого регулювання: а) реєстрація банківських установ; б) ліцензування банківської діяльності; в) ухвалення нормативно-правових актів, що регулюють діяльність фінансово-кредитних установ із цінними паперами.

Підсумовуючи все вищезазначене, можна зробити такі висновки.

На підставі положення чинного законодавства України сьогодні спеціально уповноваженим державою органом владних повноважень на ринку цінних паперів є Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку, а в тих відносинах, у яких беруть участь банки і які пов'язані з обігом цінних паперів, – Національний банк України. НКЦПФР є основним уповноваженим органом держави у сфері регулювання функціонування фондового ринку. Вона є державним колегіальним органом, що підпорядкована Президенту України та підзвітна Верховній Раді України. Досить широкий перелік її повноважень дає можливість згрупувати їх у цільовий, організаційно-структурний і компетенційний блоки повноважень НКЦПФР. Цільовий блок повноважень розкриває мету функціонування НКЦПФР та вектори її діяльності. Організаційно-структурний блок розкриває організаційний потенціал НКЦПФР, що спрямований на створення структури фондового ринку та його ефективного функціонування в межах чинного законодавства. Компетенційний блок повноважень НКЦПФР охоплює повноваження, які безпосередньо стосуються особливостей обігу тих чи інших видів цінних паперів та особливостей їхнього обліку, а також діяльності самої НКЦПФР.

Особливості Національного банку України як державного органу владних повноважень на фондовому ринку полягають у тому, що його компетенція має подвійну природу. З одного боку, він може самостійно здійснювати операції з цінними паперами і, відповідно, бути головним надавачем адміністративних послуг на фондовому ринку стосовно своїх операцій, з іншого боку – Національний банк здійснює регулювання банківської діяльності як власне банківських установ, основною формою яких є акціонерні товариства, так і унормування їхніх операцій із цінними паперами.

Основними операціями Національного банку України з державними цінними паперами є їхнє зберігання та облік прав на них. Зважаючи на це,

Національний банк України на сьогодні є основним органом, який має всю інформацію щодо випуску та обігу державних цінних паперів, що, відповідно, робить його головним надавачем інформаційних і реєстраційних адміністративних послуг на фондовому ринку щодо цих цінних паперів. У межах державного регулювання банківської діяльності Національний банк України може самостійно здійснювати діяльність, пов'язану з обігом державних цінних паперів і здійснювати державне регулювання функціонування банківських установ із цінними паперами. Основні форми такого регулювання: а) реєстрація банківських установ; б) ліцензування банківської діяльності; в) ухвалення нормативно-правових актів, що регулюють діяльність фінансово-кредитних установ із цінними паперами.

2.3. Суб'єкти отримання адміністративних послуг на фондовому ринку

У попередніх підрозділах, розкриваючи сутність адміністративних послуг на фондовому ринку, ми дійшли висновку, що їх варто сприймати як передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись, і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Відштовхуючись від цього визначення і маючи на меті повне розкриття теми дослідження, ми надали характеристику одному з видів суб'єктів адміністративних послуг на фондовому ринку – суб'єктам надання. Іншим суб'єктом у відносинах адміністративних послуг на ринку цінних паперів є суб'єкти отримання.

Досліджуючи суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку і розкриваючи їхні особливості, потрібно звернути увагу на кілька моментів, що є важливими для досягнення мети нашого дослідження.

По-перше, як було вже зазначено, адміністративні послуги на фондовому ринку надаються в межах виникнення, зміни та припинення адміністративних відносин, для яких є характерним наявність двох суб'єктів, а саме суб'єктів владних повноважень і суб'єктів, що звернулися до них за отриманням адміністративної послуги.

По-друге, аналізуючи наведене вище визначення адміністративних послуг на фондовому ринку, в аспекті характеристики суб'єктів їхнього отримання варто особливу увагу звернути на те, що адміністративні послуги надаються і отримуються не спонтанно і хаотично. Єдиним каталізатором і підставою, наявність якої є необхідною умовою отримання адміністративної послуги, є звернення зацікавленого суб'єкта в порядку, передбаченому чинним законодавством. Саме звернення як одне з невід'ємних прав громадян, які закріплені в Конституції України, і факт його наявності є підставою для уповноважених органів влади вчинити дії, спрямовані на його розгляд. Результатом цього розгляду буде задоволення законних вимог осіб, що звернулися, чи вмотивована відмова в такому задоволенні. Зважаючи на це, ми можемо зазначити, що державний механізм надання адміністративних послуг на фондовому ринку починає діяти з моменту звернення зацікавлених осіб, метою яких є отримання адміністративної послуги.

По-третє, наступним важливим моментом є те, що звернення суб'єктів до уповноважених державою органів відбувається з певною метою. Суб'єкти звернення, спрямовуючи свій запит до державних органів, переслідують певну мету. Як свідчить аналіз практики надання адміністративних послуг загалом і на фондовому ринку зокрема, основною метою звернення зацікавлених суб'єктів є задоволення їхніх прав і законних інтересів. Зважаючи на особливості функціонування фондового ринку та об'єктів, які здійснюють на ньому обіг, можна відзначити, що права та законні інтереси так чи інакше пов'язані з обігом такого об'єкта, як цінні папери. Водночас сутність цих прав

і законних інтересів є визначальною і характерною ознакою суб'єктів, які звертаються за отриманням адміністративної послуги.

Переходячи безпосередньо до характеристики суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку, потрібно зазначити таке.

На сьогодні в юридичній літературі практично відсутні дискусії щодо характеристики суб'єктів правовідносин загалом і суб'єктів адміністративних відносин зокрема. Як уже було зазначено в попередньому підрозділі, найбільш поширені види суб'єктів адміністративних правовідносин: а) фізичні особи – громадяни України, іноземці, особи без громадянства; б) юридичні особи – органи виконавчої влади, будь-які інші державні органи, органи місцевого самоврядування, об'єднання громадян, підприємства, установи, організації (в особі їхніх керівників, які очолюють органи управління цих підприємств, установ, організацій); в) колективні суб'єкти (утворення), які не мають ознак юридичної особи, але тією чи іншою мірою наділені нормами адміністративного права певними правами та обов'язками: структурні підрозділи державних і недержавних органів, підприємств, установ, організацій, деякі інші громадські утворення (на кшталт загальних зборів громадян за місцем проживання) [189, с. 34]. Водночас для того щоб зазначені суб'єкти могли бути реальними учасниками адміністративних правовідносин, вони мають володіти адміністративною правосуб'єктністю як здатністю особи мати і реалізовувати (здійснювати) безпосередньо або через свого представника надані їй нормами права суб'єктивні права та обов'язки у сфері державного управління.

Досліджуючи зазначений поділ суб'єктів адміністративних відносин через призму суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку, його потрібно дещо конкретизувати. Як доводить аналіз практики надання адміністративних послуг на фондовому ринку та нормативно-правових актів, які урегульовують процес їхнього надання, суб'єктами отримання адміністративних послуг можуть бути фізичні особи та юридичні

особи. Органи державної влади, незважаючи на те, що вони є юридичними особами, можна сприймати як суб'єктів отримання адміністративних послуг лише умовно і за певних обставин (наприклад отримання статистичної інформації в інших уповноважених органів).

Отже, узагальнюючи зазначене, можна виділити дві основні групи суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку, а саме: а) індивідуальних суб'єктів, до яких можна віднести фізичних осіб з одним із таких статусів: громадяни, іноземці, особи без громадянства; б) колективні суб'єкти – юридичні особи різних організаційно-правових форм, колективні суб'єкти без статусу юридичних осіб (громадські об'єднання та організації).

Характеризуючи фізичну особу як отримувача адміністративних послуг, потрібно зазначити таке. Як у науковій, так і навчальній юридичній літературі термін «фізична особа» є досить розповсюдженим. Причиною цього є те, що фізичні особи є основними учасниками правових відносин, які виникають, змінюються і припиняються на підставі чинного законодавства. Сам термін у законодавстві України є законодавчою новелою 2003 року [189, с. 34], оскільки до цього в нормативних актах використовувався термін «громадяни», що призвело до змішування цих понять.

Сам термін у юридичній літературі трактується по-різному. Так, у Юридичній енциклопедії особа фізична визначається як громадянин України, іноземець чи особа без громадянства, які є суб'єктами правовідносин [190, с. 567]. Дещо розширює це поняття фінансово-кредитний словник і трактує фізичну особу як громадянина, що бере участь в економічній діяльності як повноправний суб'єкт цієї діяльності. У чинному законодавстві України термін «фізична особа» закріплений у Цивільному кодексі України, ст. 24, відповідно до якої фізичною особою вважають людину, яка є учасником цивільних відносин [191]. Це визначення використовується як загальне. У галузевому законодавстві цей термін розкривається через категорію «громадянство» як політико-правовий зв'язок із державою чи «резиденство».

Зокрема такий підхід простежується у фінансовому, валютному, податковому законодавстві.

Громадянство є правовим інститутом, що юридично визначає статус особи в суспільстві й державі, а також окреслює правовий зв'язок особи з державою, що поширює на неї свою юрисдикцію та закони [103, с. 197]. Це підтверджує чинне законодавство, зокрема Закон України «Про громадянство», у ст. 1 визначено, що: 1) громадянство України – це правовий зв'язок між фізичною особою та Україною, що знаходить свій прояв у їхніх взаємних правах та обов'язках; 2) громадянин України – це особа, яка набула громадянство України в порядку, передбаченому законами України та міжнародними договорами України; 3) іноземець – це особа, яка не перебуває в громадянстві України і є громадянином (підданим) іншої держави або держав; 4) особа без громадянства – це особа, яку жодна держава відповідно до свого законодавства не вважає своїм громадянином [192]. Системний аналіз цих положень свідчить, що, набуваючи громадянства держави, особа одночасно стає суб'єктом її правового порядку, а також суб'єктом правовідносин. Водночас у своєму змістовому значенні іноземці та особи без громадянства, що перебувають на території України на законних підставах, користуються тими самими правами та свободами, а також мають такі самі обов'язки, як і громадяни України.

Проте наявність громадянства в людини не свідчить про те, що її варто сприймати як фізичну особу в юридичному сенсі з повним обсягом прав та обов'язків. Іншим, не менш важливим і необхідним елементом юридичного статусу фізичної особи є правосуб'єктність як здатність бути учасником конкретних правовідносин, що визнає закон.

У своєму змістовому вираженні загальна правосуб'єктність складається із правоздатності як здатності мати права й обов'язки та дієздатності як здатності своїми діями їх реалізовувати [193, с. 48].

Характерними рисами правоздатності є рівність правоздатності фізичних осіб, їхня невідчужуваність від особи та неможливість їхнього обмеження, крім як у випадках і порядку, передбачених законом [189, с. 34]. Щодо дієздатності, то традиційно вважають, що дієздатність об'єднує в собі правочиноздатність, тобто здатність здійснювати правочини, та деліктоздатність – здатність нести відповідальність за неправомірні дії. Аналіз чинного законодавства свідчить, що дієздатними фізичні особи стають за певних умов. Загальною умовою є досягнення фізичною особою певного віку, зокрема набуття повної дієздатності відбувається з досягненням повноліття, тобто 18-річного віку. Також чинне законодавство України, залежно від віку фізичної особи, розрізняє такі різновиди дієздатності: 1) часткова дієздатність фізичної особи, яка не досягла 14 років (малолітня); 2) неповна дієздатність фізичної особи віком від 14 до 18 років (неповнолітня); 3) повна дієздатність. Передбачено також визнання особи недієздатною та обмежено дієздатною за рішенням суду і на підставах, визначених законом [191].

За загальним правилом фізична особа, яка має повну дієздатність, може вчиняти будь-які правочини, які не заборонені чинним законодавством, зокрема бути суб'єктом відносин, пов'язаних з отриманням адміністративних послуг.

У межах цивільних і господарських відносин фізичні особи діють зі статусом фізична особа – підприємець [194]. Фізичною особою – підприємцем є дієздатна фізична особа, зареєстрована в установленому порядку в статусі фізичної особи – підприємця без статусу юридичної особи, яка здійснює на свій ризик і під свою майнову відповідальність самостійну, професійну, підприємницьку діяльність із метою отримання прибутку від такої діяльності, має певні права й обов'язки, обумовлені підприємницькою діяльністю [195, с. 280]. Зважаючи на те, що діяльність, пов'язана з обігом цінних паперів, є господарською діяльністю, фізичні особи здебільшого можуть бути

учасниками відносин адміністративних послуг на фондовому ринку тільки в статусі фізичної особи – підприємця.

Найбільш розповсюдженим колективним суб'єктом є юридичні особи. Вони є найбільш численною групою суб'єктів права, які розрізняються між собою за метою своєї діяльності, призначенням, функціями, організаційно-правовою формою. Чинне законодавство до юридичних осіб відносить підприємства, господарські товариства, кооперативи, політичні партії, громадські організації, релігійні та благодійні організації, недержавні пенсійні фонди, фондові біржі, асоціації, концерни, корпорації, холдингові компанії та інші об'єднання осіб. Зважаючи на таку велику кількість видів юридичних осіб і мету дослідження, ми надамо лише загальну характеристику юридичних осіб як суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку України.

Чинне законодавство України юридичною особою визнає організацію, створену та зареєстровану у встановленому законом порядку, що наділена цивільною правоздатністю та дієздатністю і яка може бути позивачем та відповідачем у суді. Зважаючи на це визначення, можна виділити такі ознаки юридичних осіб, як організаційна єдність, реєстрація відповідно до вимог чинного законодавства, можливість бути позивачем і відповідачем у суді, майнова відокремленість, участь у відносинах від свого імені та наявність інтересу. Зазначені ознаки є загальними для всіх юридичних осіб.

Організаційна єдність юридичної особи проявляється в тому, що це не окремий громадянин (фізична особа), а колективне утворення, тобто в певний спосіб організований колектив людей (організація). Принципи формування цього колективу можуть бути різними: укладення трудових договорів (контрактів) працівниками і службовцями з адміністрацією державного підприємства, добровільне об'єднання громадян на основі членства в кооперативі тощо.

Реєстрація як ознака юридичної особи відповідно до вимог чинного законодавства полягає в легалізації того чи іншого виду юридичної особи з

боку державних органів, які здійснюють державну реєстрацію. Суб'єкт правовідносин набуває статусу юридичної особи тільки з моменту її державної реєстрації та внесення відомостей про неї до Єдиного державного реєстру [196], відкритого для загального ознайомлення. Тільки з моменту державної реєстрації організація набуває статусу юридичної особи і може бути суб'єктом правовідносин, зокрема і відносин адміністративних послуг на фондовому ринку.

Наявність можливості бути позивачем і відповідачем у суді є наступною ознакою юридичної особи, яка свідчить про те, що вона має право захищати свої права та відповідати за взяті на себе зобов'язання, тобто використовувати всі передбачені чинним законодавством механізми захисту свої законних прав та інтересів.

Майнова відокремленість юридичної особи є наступною ознакою, що характеризує її матеріальну базу діяльності. Як свідчить аналіз практики функціонування юридичних осіб, ступінь майнової відокремленості в різних юридичних осіб неоднаковий і залежить від їхньої організаційно-правової форми.

Можливість бути у відносинах від свого імені також є необхідною ознакою юридичної особи, оскільки вона дає можливість відрізнити одну юридичну особу від іншої. Ця ознака об'єктивується в індивідуалізації юридичної особи, що проявляється в необхідності мати своє найменування, яке містить вказівку на її організаційно-правову форму. Водночас найменування установи має містити інформацію про характер її діяльності.

Усі зазначені ознаки (риси) юридичної особи взаємозумовлені, їх потрібно розглядати в єдності, адже лише разом вони розкривають суть юридичної особи.

Юридична особа, відповідно до ст. 91 Цивільного кодексу України, здатна мати права та обов'язки (правоздатність) такі самі, як і фізична особа, за винятком тих, які за своєю природою можуть належати лише людині.

Водночас вона може бути обмежена лише за рішенням суду [191]. Правоздатність юридичної особи виникає з моменту її створення і припиняється із дня внесення запису до Єдиного державного реєстру про її припинення [197, с. 108].

Отже, за загальним правилом, для того щоб юридична особа була учасником відносин адміністративних послуг на фондовому ринку, вона має володіти правосуб'єктністю та здійснювати свою діяльність відповідно до чинного законодавства України.

Як свідчить аналіз практики функціонування фондового ринку, а також чинного законодавства України, суб'єкти визнаються його учасниками. Відповідно до ст. 3 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» учасниками фондового ринку є емітенти, зокрема іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, об'єднання професійних учасників ринків капіталу [179].

Системний аналіз цього визначення дає можливість виділити таких учасників:

- а) емітенти цінних паперів;
- б) інвестори;
- в) професійні учасники фондового ринку;
- г) об'єднання професійних учасників фондового ринку.

Емітент – це юридична особа, територіальна громада в особі представницького органу місцевого самоврядування, держава в особі уповноважених нею органів державної влади, міжнародна фінансова організація, які від свого імені розміщують емісійні цінні папери та беруть на себе зобов'язання за такими цінними паперами перед їхніми власниками [179]. Визначальною ознакою емітентів, на яку вказують дослідники обігу цінних

паперів, є добровільне взяття на себе зобов'язання за цінними паперами перед їхніми власниками [198, с. 160]. Емітенти є одним із головних суб'єктів на ринку цінних паперів, оскільки саме з їхньої ініціативи відбувається виникнення відносин і правових зв'язків між іншими учасниками фондового ринку [199, с. 111]. Характеризуючи їхню роль, потрібно погодитися з думкою, що емітенти, з одного боку, є споживачами інвестиційних ресурсів, але з іншого – джерелом фінансових ресурсів, що повертаються інвесторам [200, с. 18]. Як свідчить аналіз практики функціонування емітентів на ринку цінних паперів, їхня діяльність є цілеспрямованою. Здебільшого метою емітентів є залучення первісних коштів для створення юридичної особи, а в подальшому – залучення додаткових коштів для збільшення статутного капіталу.

Інвесторами в цінні папери визнаються суб'єкти, які вкладають грошові кошти в цінні папери для отримання прибутку чи управлінського права [201, с. 124]. Чинне законодавство для позначення інвесторів оперує таким поняттям, як «інвестори у фінансові інструменти», під яким йдеться про фізичних і юридичних осіб, зокрема фізичних осіб – іноземців та іноземних юридичних осіб, які набули права власності на фінансові інструменти з метою отримання доходу від вкладених коштів та/або збереження вартості вкладених активів, та/або набуття відповідних прав, що надаються власнику фінансових інструментів відповідно до законодавства, або в межах виконання повноважень щодо державного управління у відповідній сфері, або які є сторонами деривативних контрактів. Також, зважаючи на специфіку інвестиційної діяльності на ринку цінних паперів, чинне законодавство окремо виділяє такий вид інвесторів, як інституційні інвестори.

Так, відповідно до ст. 4 Закону України «Про ринки капіталу та організовані товарні ринки» інституційними інвесторами є інвестори у фінансові інструменти, які є інститутами спільного інвестування (пайовими та корпоративними інвестиційними фондами), інвестиційними фондами,

взаємними фондами інвестиційних компаній, недержавними пенсійними фондами, фондами банківського управління, страховими компаніями, іншими фінансовими установами, що здійснюють операції з фінансовими активами в інтересах третіх осіб за власний кошт чи за кошт таких осіб, а у випадках, передбачених законодавством, – також за кошт залучених від інших осіб фінансових активів [179]. Специфіка діяльності цього виду інвесторів проявляється в тому, що вони здійснюють інвестиційну діяльність на фондовому ринку виключно на професійній основі, тобто вони є професійними учасниками фондового ринку і визнаються кваліфікованими інвесторами у фінансові інструменти.

Професійними учасниками ринків капіталу є юридичні особи, що функціонують в організаційно-правовій формі акціонерного товариства, товариства з обмеженою відповідальністю або товариства з додатковою відповідальністю, що провадять на ринках капіталу професійну діяльність, види якої визначені законом. До професійних видів діяльності на ринку капіталів чинне законодавство відносить: діяльність із торгівлі фінансовими інструментами; діяльність з організації торгівлі фінансовими інструментами; клірингову діяльність; депозитарну діяльність; діяльність з управління активами інституційних інвесторів; діяльність з управління майном для фінансування об'єктів будівництва та/або здійснення операцій із нерухомістю; діяльність з адміністрування недержавних пенсійних фондів [202, с. 34].

Об'єднання професійних учасників ринків капіталу як учасник цього ринку може об'єднувати учасників, які здійснюють різні види професійної діяльності на ринках капіталу [203, с. 248] і має бути зареєстровано в порядку, установленому Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку.

Характеризуючи далі суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку, варто звернути увагу на те, що вони звертаються до державних органів владних повноважень здебільшого для задоволення власного законного інтересу, що виникає у них у процесі їхньої професійної

чи непрофесійної діяльності на ринку цінних паперів. У зв'язку з цим потрібно особливо акцентувати на тому, що визначальною ознакою суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку є їхній законний інтерес, що пов'язаний з обігом цінних паперів чи похідних від них. Зважаючи на це, зосередимося на характеристиці цієї ознаки.

Дослідження особливостей інтересів на фондовому ринку є неможливим без з'ясування сутності інтересу як наукової категорії. Аналіз наукової літератури, у якій розкриваються питання інтересу, свідчить, що ця категорія є загальнонауковою. Її розглядали в роботах, що присвячені питанням філософії, психології, педагогіки, соціології, етики, економіки, політичним питанням. На підставі цього спробуємо прослідкувати розвиток вчення про інтерес і їхні особливості щодо правових відносин.

Суспільство є сукупністю індивідів, які порівнюють свою активність як із чинними соціальними законами, так і зі своїми внутрішніми переконаннями. У зв'язку з цим найбільш оптимальною призмою для дослідження будь-якого соціуму є інтереси, що завдяки своїй природі є невід'ємними від членів цього соціуму. Ця особливість функціонування суспільства була зауважена ще давніми мислителями, що у своїх висловлюваннях і трактатах торкалися питань, пов'язаних із сутністю людської природи, мотивації її діяльності, причинно-наслідкових зав'язків взаємин між людьми.

Сам термін «інтерес» походить від латинського слова *interest*, яке перекладається як «має значення», «важливо». Також існує думка, що першоосновою цього терміна є словосполучення *inter esse*, яке означає «бути між чим-небудь», «розрізнятись», «мати важливе значення». Саме це словосполучення почали використовувати римські юристи для позначення плати, що нараховується у вигляді відсотків за наданий кредит. Наукові ж основи категорії інтересу почали формуватися у філософії Давнього Китаю, Давньої Греції і Давнього Риму. Так, категорії інтересу значну увагу приділяли давні китайські філософи. Зокрема у своєму вченні про державне управління

Конфуцій акцентував увагу на тому, що засобом підтримання справедливого порядку є не закон, а дотримання традицій, моральних норм, що закріплюють певний спосіб ідеальної поведінки, що, зі свого боку, може спонукати людину вчиняти дії, йти на компроміси. Конфуцій проголошував, що інтереси народу є першочерговим завданням державного управління. Однак він був переконаний, що самому народу його інтереси не зрозумілі і не доступні без опіки просвітлених керівників [204, с. 16].

На відміну від Конфуція, Мо-Цзи, який у своїх роботах також приділяв значну вагу управлінню суспільством, вважав, що першочерговим джерелом соціального значення та управління варто вважати факти, отримані внаслідок вивчення ситуації, що склалася на нижчих щаблях китайського суспільства, і закликав у процесі управління державою «виходити... з інтересів звичайних людей Піднебесної» [205, с. 26]. Філософи Давньої Греції і Риму дещо по-іншому акцентували увагу під час дослідження категорії інтересу. Так, Демокрит, Платон, Аристотель та інші давні філософи значну увагу у своїх роботах приділяли таким явищам, як нужда та благо. Зокрема в роботах Платона благо посідало центральне місце і розглядалося як першооснова всього ідеального світу, вищим началом і метою всього суцього. Саме благо, на думку Платона, є найвищим об'єктом пізнання. Послідовником ідей Платона став його учень Аристотель, який також досліджував благо і розглядав його вже не тільки як «найвищу ціль», а і як те, заради чого здійснюються всі дії [206, с. 67]. Також Аристотель, дотримуючись платонівської концепції інтересу як блага, у своїх роботах велике значення приділяв і інтересам особистості, відповідальності держави перед громадянином.

Юридична наука в незалежній Україні категорію інтересу розглядає через призму приватного права. Значний внесок у розроблення цього питання був зроблений такими дослідниками, як І. В. Венедіктова [207, с. 201; 208, с. 32], О. М. Вінник [209, с. 134], Л. І. Заморська [210, с. 8], Р. О. Стефанчук

[211, с. 47], О. І. Чепіс [212, с. 14] та ін. Лише останнім часом вчені почали приділяти увагу публічному інтересу. Зокрема ці питання розглядали в роботах І. Е. Берестова [213, с. 61], В. В. Галуцько [214, с. 178], Т. О. Коломоєць [215, с. 404] та ін.

Застосовуючи інтегративний підхід до аналізу праць вітчизняних вчених, ми можемо погодитися з висновками, відповідно до яких категорія інтересу відіграє одну з центральних і системоутворювальних ролей як у теорії права, так і в практиці правозастосування. Як базова складова основи формування та розвитку правової системи загалом інтереси безпосередньо впливають на поведінку і діяльність суб'єктів права [216, с. 97]. По суті, інтерес являє собою прагнення особи до отримання визначеного блага чи статусу [207, с. 119].

Узагальнюючи все вищевикладене, можна зазначити, що інтерес – це реальна (соціальна, економічна) причина соціальних дій, що лежить в основі безпосередніх стимулів (мотивів, ідей) їхніх учасників соціальних груп, класів. Інтерес – це психологічне ставлення особи до предмета як до чогось цінного, що може задовольнити певну потребу. Зміст і характер інтересу пов'язані як із структурою, так і з динамікою мотивів і потреб людини та з характером форм і засобів освоєння дійсності, які вона має.

Змістом інтересу є намагання, спонукальне для людини і спрямоване на володіння певним предметом, річчю, а також задоволення будь-яких потреб, пов'язаних із певним благом. Водночас благами може бути не тільки суспільний предмет, але й мораль, людські відносини, духовний стан та ін.

Зі свого боку, якщо акцентувати увагу на інтерес у праві, то можна погодитися з думкою, що ним є усвідомлено-вольове, мотивоване прагнення особи до задоволення різних потреб, досягнення певних станів, реалізація яких не заборонена, здійснюється в суспільних відносинах, але не забезпечена конкретним юридичним механізмом, зокрема юридичними обов'язками інших осіб, які нерідко залежать від їхньої дискреції (розсуду).

Переходячи безпосередньо до розкриття сутності інтересів як головної ознаки отримувачів адміністративних послуг на фондовому ринку, варто повернутися до визначення адміністративних послуг на фондовому ринку. Ми їх визначили як передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

Зважаючи на це визначення та все вищезазначене стосовно інтересу, ми можемо зауважити про те, що основним інтересом суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку є задоволення їхнього прагнення, які об'єктивуються в закріплених у чинному законодавстві правах, реалізації яких пов'язана з володінням, користуванням чи розпорядженням таких об'єктів, як цінні папери.

Ці інтереси є визначальним мотивом учасників відносин адміністративних послуг на фондовому ринку. За своїм характером вони є економічними, тобто такими, що спрямовані на задоволення певних потреб, виражених у матеріальній чи організаційній формі і які пов'язані з володінням, користуванням чи розпорядженням фондових інструментів. Інтереси, що виражені в матеріальній формі, спрямовані на формування матеріальної основи діяльності суб'єктів, кінцевим результатом яких є отримання прибутку. Прикладом можуть бути інформаційні послуги, за допомогою яких суб'єкти їхнього отримання отримують необхідну для їхньої діяльності інформацію, пов'язану з обігом цінних паперів.

Реалізація інтересів, які виражаються в організаційній формі, спрямована на організаційне входження суб'єктів на фондовий ринок із метою здійснення діяльності, спрямованої на отримання прибутку від обігу цінних паперів, або на підтвердження спроможності суб'єктів вчиняти дії на підставі чинного законодавства, які пов'язані з обігом цінних паперів. Прикладом таких інтересів може бути бажання суб'єктів зареєструвати професійного

учасника фондового ринку або отримати ліцензію на здійснення професійної діяльності на ринку цінних паперів.

На підставі вищевикладеного можна зробити такі висновки.

На сьогодні на фондовому ринку можна виділити дві основні групи суб'єктів отримання адміністративних послуг, а саме:

а) індивідуальні суб'єкти, до яких можна віднести фізичних осіб з одним із таких статусів – громадяни, іноземці, особи без громадянства;

б) колективні суб'єкти – юридичні особи різних організаційно-правових форм, колективні суб'єкти без статусу юридичних осіб (громадські об'єднання і організації).

Фізичними особами вважають громадян держави, громадян інших держав, осіб без громадянства, які діють як самостійні особи, мають право самостійно проводити певні господарські операції, мати економічні відносини з іншими особами і громадянами, мати відносини з юридичними особами. У чинному законодавстві фізичною особою є людина, яка є учасником цивільних відносин. Це визначення використовується як загальне. У галузевому законодавстві цей термін розкривається через категорію «громадянство» як політико-правовий зв'язок із державою чи «резиденство». Громадянство є правовим інститутом, що юридично визначає статус особи в суспільстві й державі, а також окреслює правовий зв'язок особи з державою, що поширює на неї свою юрисдикцію та закони. Водночас наявність громадянства в людини не свідчить про те, що її варто сприймати як фізичну особу в юридичному сенсі з повним обсягом прав та обов'язків. Іншим, не менш важливим і необхідним, елементом юридичного статусу фізичної особи є правосуб'єктність як здатність бути учасником конкретних правовідносин, що визнає закон. За загальним правилом фізична особа, яка має повну дієздатність, може вчиняти будь-які правочини, які не заборонені чинним законодавством, зокрема бути суб'єктом відносин, пов'язаних з отриманням адміністративних послуг.

Найбільш розповсюдженим колективним суб'єктом є юридичні особи. Чинне законодавство України юридичною особою визнає організацію, створену та зареєстровану у встановленому законом порядку, що наділена цивільною правоздатністю та дієздатністю і яка може бути позивачем і відповідачем у суді.

Чинне законодавство, окреслюючи коло суб'єктів ринку цінних паперів, використовує таке поняття учасників. Так, учасниками фондового ринку є емітенти, зокрема іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, об'єднання професійних учасників ринків капіталу.

Усі зазначені особи можуть бути отримувачами адміністративних послуг на фондовому ринку. Їхньою визначальною ознакою є їхні інтереси, пов'язані з обігом цінних паперів чи похідних від них. Ці інтереси є визначальним мотивом учасників відносин адміністративних послуг на фондовому ринку. За своїм характером вони є економічними, тобто такими, що спрямовані на задоволення певних потреб, виражених у матеріальній чи організаційній формі і які пов'язані з володінням, користуванням чи розпорядженням фондових інструментів.

Інтереси, виражені в матеріальній формі, спрямовані на формування матеріальної основи діяльності суб'єктів, кінцевим результатом яких є отримання прибутку. Реалізація інтересів, які виражаються в організаційній формі, спрямована на організаційне входження суб'єктів на фондовий ринок із метою здійснення діяльності, спрямованої на отримання прибутку від обігу цінних паперів або підтвердження спроможності суб'єктів вчиняти дії на підставі чинного законодавства, які пов'язані з обігом цінних паперів.

Висновки до 2 розділу

Отже, дослідивши суб'єкти відносин щодо адміністративних послуг на фондовому ринку України, а також здійснивши загальну характеристику відносин адміністративних послуг і їхніх суб'єктів на фондовому ринку, проаналізувавши суб'єкти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України та вивчивши суб'єкти отримання адміністративних відносин на фондовому ринку, можна зробити такі висновки:

1. Доведено, що всіх суб'єктів владних повноважень умовно можна розподілити на дві основні групи, а саме: а) суб'єкти владних повноважень загальної компетенції, до яких належать Президент України, Верховна Рада України, Кабінет Міністрів України; б) суб'єкти владних повноважень спеціальної компетенції, до яких належать уповноважені державою органи, що наділені повноваженнями в різних сферах діяльності держави (соціальної, економічній, фінансовій, політичній та ін.). Обґрунтовано, що до суб'єктів владних повноважень на фондовому ринку в Україні можна віднести НКЦПФР і Національний банк України. Установлено, що саме вони в межах чинного законодавства України реалізують державну політику у сфері функціонування фондового ринку та діяльності банківських установ, яка пов'язана з обігом цінних паперів в Україні.

2. Установлено, що визначальними ознаками відносин адміністративних послуг на фондовому ринку є те, що: а) це один із видів публічних адміністративних відносин у формі взаємодії зацікавлених суб'єктів з уповноваженими органами; б) ця діяльність передбачена чинним законодавством, а саме діяльність суб'єктів на фондовому ринку; в) основним суб'єктом цієї діяльності є суб'єкти, у компетенцію яких входять владні повноваження, пов'язані з функціонуванням фондового ринку; г) результатом отримання адміністративних послуг є задоволення інтересів суб'єктів звернення.

3. Доведено, що відносини адміністративних послуг на ринку цінних паперів – це відносини, урегульовані нормами адміністративного права, у яких відображається діяльність суб'єктів владних повноважень з особливим правовим статусом на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні прав та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів.

4. Визначено, що відповідно до чинного законодавства України спеціально уповноваженими державою органами владних повноважень на ринку цінних паперів є НКЦПФР, а у тих відносинах, у яких беруть участь банки і які пов'язані з обігом цінних паперів, – Національний банк України. НКЦПФР є основним уповноваженим органом держави у сфері регулювання функціонування фондового ринку. Вона є державним колегіальним органом, що підпорядкований Президенту України та підзвітний Верховній Раді України. Досить широкий перелік її повноважень дає можливість згрупувати їх у цільовий, організаційно-структурний і компетенційний блоки повноважень НКЦПФР. Цільовий блок повноважень розкриває мету функціонування НКЦПФР та вектори її діяльності. Організаційно-структурний блок розкриває організаційний потенціал НКЦПФР, спрямований на створення структури фондового ринку та його ефективне функціонування в межах чинного законодавства. Компетенційний блок повноважень НКЦПФР охоплює повноваження, які безпосередньо стосуються особливостей обігу тих чи інших видів цінних паперів та особливостей їхнього обліку, а також діяльності самої НКЦПФР.

5. Обґрунтовано, що особливості Національного банку України як державного органу владних повноважень на фондовому ринку в тому, що його компетенція має подвійну природу. З одного боку, він може самостійно здійснювати операції з цінними паперами і, відповідно, бути головним надавачем адміністративних послуг на фондовому ринку стосовно своїх операцій, з іншого боку – Національний банк України здійснює регулювання

банківської діяльності як власне банківських установ, основною формою яких є акціонерні товариства, так і унормування їхніх операцій із цінними паперами.

6. Аналізуючи суб'єктів отримання адміністративних послуг на фондовому ринку, нами доведено, що на сьогодні на фондовому ринку можна виділити дві основні групи суб'єктів отримання адміністративних послуг, а саме: а) індивідуальних суб'єктів, до яких можна віднести фізичних осіб з одним із таких статусів – громадяни, іноземці, особи без громадянства; б) колективні суб'єкти – юридичні особи різних організаційно-правових форм, колективні суб'єкти без статусу юридичних осіб (громадські об'єднання та організації).

7. Установлено, що чинне вітчизняне законодавство, окреслюючи коло суб'єктів ринку цінних паперів, використовує таке поняття, як учасники. У межах дослідження визначено, що учасниками фондового ринку є емітенти, зокрема іноземні, або особи, які видали неемісійні цінні папери, особи, які надають забезпечення, інвестори у фінансові інструменти, які набули права власності на цінні папери, адміністратори, професійні учасники ринків капіталу, особи, які провадять діяльність, пов'язану з ринками капіталу та організованими товарними ринками, об'єднання професійних учасників ринків капіталу.

РОЗДІЛ 3

ПЕРСПЕКТИВИ РОЗВИТКУ СФЕРИ НАДАННЯ АДМІНІСТРАТИВНИХ ПОСЛУГ НА ФОНДОВОМУ РИНКУ УКРАЇНИ

3.1. Європейські стандарти функціонування фондового ринку та особливості гармонізації вітчизняного законодавства щодо законодавства Європейського Союзу

Обираючи євроінтеграційний напрямок розвитку, Україна поступово трансформує державну політику у всіх сферах до світових стандартів. Питання реформування фінансової системи стало одним із базових після Революції гідності 2014 року. Відповідно до положень Закону України «Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами, з іншої» від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII Сторони визначили можливим і необхідним наближення вітчизняного законодавства до законодавства ЄС та поступове приведення законодавства України до європейських стандартів. Фактично з дати підписання та ратифікації цього Закону в Україні розпочався довгий процес гармонізації та уніфікації законодавства [217]. Основними вимогами ЄС щодо предмета нашого дослідження можна визначити такі: 1) сприяти забезпеченню стабільності і сталості світової фінансової системи; 2) розвиток інституту інвестування через забезпечення захисту інвесторів та інших суб'єктів; 3) чітке окреслення адміністративно-правового статусу наглядових і регуляторних органів та розмежування їхніх повноважень; 4) організація процесу адаптації ринку фінансових послуг до світових потреб; 5) організація ефективного і дієвого нагляду в державі. Основними міжнародними стандартами, які мають відобразитися у вітчизняному законодавстві, можна визначити такі: Принципи та цілі регулювання ринку цінних паперів Міжнародної організації

комісій з цінних паперів; Основні принципи страхування Міжнародної асоціації органів нагляду у сфері фінансових послуг; Основні принципи ефективного банківського нагляду Базельського комітету [218, с. 107].

Саме підписання Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і її державами-членами, з іншої сторони, ратифікованої Законом України від 16 вересня 2014 року № 1678-VII (далі – Угода про асоціацію) [217] стало для нашої держави справжнім поштовхом до формування нового вектора розвитку фондового ринку, що відобразилося в затвердженні Комплексної програми розвитку фінансового сектору України до 2020 року; підписання Меморандуму про взаємодію та співробітництво між НБУ, НКЦПФР, Фондом гарантування вкладів фізичних осіб, Національною комісією, що здійснює державне регулювання у сфері ринку фінансових послуг; підписання Угоди про співпрацю з міжнародним депозитарієм цінних паперів Clearstream; модернізовано правове регулювання з питання клірингової та депозитарної діяльності тощо [219, с. 290].

Частиною 1 статті 133 Угоди про асоціацію закріплено, що Сторони визначають важливість наближення законодавства України до світових стандартів і законодавства ЄС. Україна бере на себе зобов'язання щодо забезпечення поступового приведення у відповідність свого чинного законодавства та свого майбутнього законодавства до асгві ЄС. Статтею 383 Угоди про асоціацію визначено, що з метою становлення повноцінної ринкової економіки в Україні та успішного розвитку торговельного обміну між Україною та країнами ЄС Сторони домовилися щодо вчинення таких дій: 1) підтримання адаптаційного процесу регулювання фінансових послуг в Україні до потреб відкритої економіки ринкового типу; 2) забезпечення належного та ефективного захисту інвесторів і всіх споживачів фінансових послуг; 3) сприяння щодо дотримання цілісності та стабільності світової фінансової

системи; 4) підтримання співробітництва між різними учасниками фінансової системи; 5) забезпечення ефективного і незалежного нагляду [217].

Аналізуючи питання ролі вітчизняного фондового ринку у світовій практиці, погоджуємося із твердженнями І. В. Кицюк та Т. М. Шудрук. Так, у своїй роботі «Розвиток фондового ринку України в контексті євроінтеграційних процесів» науковиці зазначають, що фондовий ринок є одним із найважливіших елементів мобілізації інвестиційних ресурсів, який, зі свого боку, функціонує як інструмент регулювання фінансової системи держави, адже є взаємопов'язаним елементом із системою державних фінансів і фінансовим ринком [220, с. 158].

Постановою Правління Національного банку України від 18.06.2015 № 391 затверджено Комплексну програму розвитку фінансового сектору України до 2020 року, головною метою якої є побудова фінансової системи держави, котра буде здатна забезпечити стабільний і сталий економічний розвиток завдяки ефективному і дієвому перерозподілу фінансових ресурсів в економіці, ґрунтуючись на розбудові повноцінного ринкового конкурентоспроможного середовища відповідно до стандартів Європейського Союзу. Саме європейська інтеграція визначена цією Програмою як базовий принцип її реалізації. Серед інших принципів визначені такі: 1) збалансованість економічних інтересів через утворення конкурентоспроможного середовища на ринку; 2) застосування високих стандартів розкриття інформації та реалізація принципу прозорості у фінансовому секторі; 3) лібералізація фінансових ринків; 4) формування внутрішнього ринку з ЄС; 5) забезпечення незалежності регулятора та ефективності його діяльності; 6) забезпечення цілісності фінансової системи [221].

Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року стала базисом для реалізації процесу реформування фінансової системи в Україні. Програма передбачила три етапи своєї реалізації: 1) очищення фінансового сектора (усунення всіх «тягарів» минулих років

функціонування фінансової системи); 2) перезавантаження фінансового сектору (посилення захисту прав учасників ринку та всіх суб'єктів фінансової системи, забезпечення рівноправності та прозорості); 3) створення умов для довгострокового сталого розвитку фінансового сектору (створення умов для формування надійності та стійкості всього фінансового сектору, реформування фінансового сектору до європейських стандартів) [221]. Реалізація заходів, визначених цією Програмою, була передумовою до формування Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року, що є основним стратегічним документом щодо питання перспектив і стратегічних напрямків розвитку фінансової системи України до 2025 року. Стратегія відобразила п'ять основних напрямків подальшого розвитку і становлення фінансової системи найближчими роками: 1) забезпечення фінансової стабільності; 2) макроекономічний розвиток; 3) фінансова інклюзія; 4) розвиток фінансових ринків; 5) інноваційний розвиток [221].

Аналізуючи основні стратегічні документи України з питання розвитку фінансової системи та фондового ринку, потрібно звернути увагу, що одним з основних питань реформування та подальшого розвитку цієї сфери є питання гармонізації вітчизняного законодавства щодо законодавства ЄС, відображення в положеннях вітчизняних нормативно-правових актів європейських стандартів побудови фінансової системи і ринку, стандартів функціонування і забезпечення прав та інтересів учасників. Досягнення основних стратегічних завдань є головною передумовою на шляху інтеграції нашої держави до економічного простору світового рівня. Аналогічну позицію висвітлюють у своїх наукових дослідженнях І. В. Кицюк та Т. М. Шудрук, котрі зауважують, що вітчизняний фондовий ринок не відповідає сучасній європейській моделі та стандартам. Однак в Україні останніми десятиліттями можна спостерігати інтенсивне реформування та трансформацію цієї сфери. Саме європейську модель державного управління економічними процесами визнано однією з найбільш ефективних. Саме тому

дослідження досвіду країн ЄС та пріоритетність євроінтеграційного розвитку фондового ринку в Україні вважають перспективним напрямком розвитку України [220, с. 159].

З часу офіційного декларування проєвропейського вектора розвитку України та підписання Угоди про асоціацію юридична наука значно розширила дослідження у сфері функціонування фондового ринку в нашій державі у взаємодії зі світовими стандартами. Такі дослідники, як Н. П. Мацелюх, І. В. Краснова [222, с. 129], В. М. Харабара, О. В. Третьякова [223, с. 103], стверджують, що саме розвиток біржової інфраструктури та удосконалення вітчизняної законодавчої бази є основою подальшого розвитку фондового ринку. На цій проблематиці у своїх дослідженнях наголошують і Н. Шевченко, В. В. Мельник [224, с. 14], Т. О. Чепульченко, В. Вовк [225, с. 437], зазначаючи, що хоча в Україні і почали останніми роками приділяти багато уваги захисту прав інвесторів, що позитивно відображається на розвитку сфери, однак вітчизняне законодавство має занадто багато прогалин, що створює першочерговим етапом на шляху реформування і розвитку ринку його відповідність міжнародним стандартам [219, с. 291].

З 1996 р. Україна є членом Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO). Головним документом цієї організації є Багатосторонній меморандум про взаєморозуміння щодо консультивання і співробітництва та обміну інформацією Міжнародної організації комісій з цінних паперів. Потрібно звернути увагу, що Україна протягом тривалого проміжку часу не могла підписати цей Меморандум, що негативно відображається на міжнародному іміджі країни та ефективності публічного адміністрування роботи фондового ринку в середині країни. Аналогічна позиція висловлена в роботі Г. М. Шовкопляс «Реалізація принципів регулювання ринку цінних паперів Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO) та їх запровадження в Україні». Науковиця наголошує на актуальності членства НКЦПФР для України та зазначає, що національне законодавство провідних

країн світу керується у сфері функціонування фондового ринку саме приписами Принципів IOSCO [218, с. 109].

У 1998 році вперше Президентським комітетом IOSCO було ухвалено Принципи та цілі регулювання ринку цінних паперів Міжнародної організації комісій з цінних паперів IOSCO (Принципи IOSCO) на Щорічній конференції IOSCO. Ці Принципи IOSCO є своєрідним консенсусом щодо якісних методів і засад регулювання на ринку цінних паперів і містять у собі регулювання: 1) ринку цінних паперів; 2) посередництва на ринку цінних паперів; 3) емітентів; 4) кредитних рейтингових агентств та інших осіб, що пропонують оціночні та аналітичні послуги на ринку; 5) інститутів спільного інвестування.

Загальна структура Принципів IOSCO має такий вигляд [218, с. 109]: блок А: принципи, що стосуються регулятора ринку цінних паперів; блок В: принципи щодо саморегулювання; блок С: принципи, які стосуються правозастосування в процесі регулювання ринку цінних паперів; блок D: принципи щодо співробітництва у процесі регулювання; блок Е: принципи, що стосуються діяльності емітента; блок F: принципи, що стосуються діяльності кредитних рейтингових агентств, аудиторів та інших надавачів інформаційних послуг; блок G: принципи, що стосуються схем колективного інвестування; блок H: принципи, що стосуються роботи ринкових посередників; блок I: принципи щодо вторинного ринку [226].

У Принципах IOSCO особливу увагу приділено статусу регулятора та ступеня його незалежності. У Принципах IOSCO зафіксовано, що забезпечення незалежності можливе через об'єктивне і достатнє фінансування, яке визначається як індикатор виконання обов'язків і повноважень НКЦПФР. Саме належне фінансування роботи регуляторного органу, ефективність джерел такого фінансування є одним із головних акцентів. Цей орган має реалізувати свої завдання та функції так, щоб не створювати перешкоди в його підзвітності та незалежності функції регулювання (табл. 1).

Таблиця 1 – Характеристика принципів регулювання ринку цінних паперів Міжнародної організації комісій із цінних паперів, що належать до регулятора

Принцип	Назва принципу	Загальна характеристика принципу
Принцип 1	Регулятор має об'єктивні, чітко сформульовані обов'язки	1) обов'язки є чіткими; 2) законодавство не має жодних прогалин, колізій або подвійних трактувань обов'язків регулятора; 3) наявність каналів зав'язків та інформування між регуляторами
Принцип 2	Регулятор є незалежним і підзвітним у процесі виконання поставлених функцій і завдань	1) регулятор, незалежний від політичних втручань; 2) регулятор, незалежний від комерційних втручань у роботу; 3) регулятор має ефективні джерела фінансування діяльності; 4) періодичне звітування про результати роботи регулятора
Принцип 3	Регулятор має достатнє коло повноважень, рівень правоздатності та відповідні ресурси для фактичної реалізації функцій і завдань	1) має повноваження щодо перевірок, нагляду, розслідування, стандартизації, ліцензування; 2) забезпечення професійного рівня співробітників регулятора, організація процесу підвищення кваліфікації; 3) має затвержені плани розвитку, стратегії діяльності; 4) організовує роботу щодо підвищення фінансової грамотності інвесторів та інших суб'єктів ринку
Принцип 4	Регулятор має використовувати у своїй діяльності чітко визначені процедури, інструменти та механізми з метою регулювання сфери	1) мають використовувати процедури, які відповідають таким критеріям, як відкритість, результативність, ефективність, зрозумілість, прозорість, справедливість; 2) основою будь-якої процедури, що використовує регулятор, має бути етап публічного обговорення особливостей реалізації таких процедур у практичній сфері

Продовження таблиці 1

Принцип	Назва принципу	Загальна характеристика принципу
Принцип 5	Професійна компетентність є основою для виконання роботи співробітниками регулятора	1) високий рівень кваліфікації є основою роботи співробітників регулятора, який визначається на основі відповідних установлених стандартів; 2) наявність механізму притягнення до відповідальності співробітників регулятора за недотримання встановлених стандартів у своїй роботі
Принцип 6	Регулятор має провадити процедури моніторингу, управління ризиками (зокрема і системними), зниження ризиків	1) наявна співпраця регуляторів з іншими учасниками, регулювальними органами, органами державної влади з метою забезпечення цілісності ринку цінних паперів; 2) характерним є використання інноваційних підходів у своїй діяльності регулятором із метою мінімізації ризиків на ринку; 3) регулятор має висококваліфікований персонал працівників і відповідні технічні можливості для ефективного виконання поставлених перед ними функцій і завдань; 4) процедури моніторингу містять і дослідження інновацій
Принцип 7	Регулятор має брати участь або проводити самостійно оцінки параметрів регулювання	1) одним із базових векторів уваги регулятора є оцінювання можливих ризиків на ринку цінних паперів, ризиків, пов'язаних із захистом прав і інтересів інвестора; 2) параметри регулювання мають відобразитися в затвердженій стратегії регулювання; 3) оцінювання параметрів регулювання спрямоване на виявлення та оцінювання ризиків на ринку; 4) мобільність роботи регулятора передбачає можливість своєчасного виявлення ризиків і внесення змін до попередньо встановлених параметрів регулювання з метою мінімізації виявлених ризиків
Принцип 8	Регулятор має вчиняти свою діяльність так, щоб не допускати виникнення конфлікту інтересів, нерівного ставлення на ринку	1) регулятор має оцінювати перспективи виникнення конфлікту інтересів, усувати їх і не допускати фактичного виникнення в майбутньому; 2) регулятор має не допускати виникнення нерівного становища серед учасників ринку

Продовження таблиці 1

Принцип	Назва принципу	Загальна характеристика принципу
Принцип 9	Регулятор має низку системних повноважень з питань організації і проведення перевірок, розслідування, нагляду	1) має всеосяжні повноваження на предмет проведення перевірок, організації та проведення розслідування, інспектування, нагляду щодо дотримання положень чинного законодавства у сфері функціонування фондового ринку; 2) має повноваження на організацію та проведення поточних перевірок як превентивного заходу; 3) має широкі повноваження щодо витребування додаткової інформації від учасників ринку в межах їхнього звітування або в межах організації перевірки / інспектування
Принцип 10	Регулятор має вичерпний перелік повноважень щодо питань дотримання законодавства	1) має широке коло повноважень, зокрема і повноваження на звернення до суду щодо накладення санкцій, притягнення винних до кримінальної відповідальності; 2) налагоджений взаємозв'язок із правоохоронними органами, відповідними державними органами щодо дотримання положень законодавства усіма учасниками ринку

Джерело: складено автором на підставі досліджень [218, с. 108; 227, с. 2; 228].

Загалом Принципи IOSCO мають відповідні цілі щодо питання регулювання ринку цінних паперів: 1) забезпечення справедливості на ринку, ефективності його роботи та прозорості; 2) захист прав і законних інтересів інвесторів; 3) зниження ризиків на ринку. Г. М. Шовкопляс зауважує, що для досягнення цих цілей необхідним є встановлення єдиних стандартів, визначити способи застосування таких стандартів, а також урегулювати питання співпраці регулятора та органів державної влади щодо питання дотримання стандартів [227, с. 3]. Науковиця вказує, що мета «забезпечення справедливості на ринку, ефективності його роботи та прозорості» тісно пов'язана з іншими цілями та відображає необхідність установлення чітких правил функціонування ринку на основі єдиних європейських стандартів і формування правильної практики торгівлі на фондовому ринку. Для реалізації цієї мети характерним є наявність дієвого механізму, який унеможливорює

будь-які маніпуляції, а також допомагає виявляти таких маніпуляторів, стимулювати їх до законних дій і карати. Регулятор у своїй діяльності має повною мірою сприяти підвищенню ефективності роботи ринку. Прозорість ринку пов'язана із проведенням якісної інформаційної політики (інформація про торгівлю на ринку цінних паперів має оголошуватися з актуальними даними в режимі реального часу), а регулятор, зі свого боку, має забезпечити найвищий рівень прозорості на ринку. З цією метою в Україні було створено в 1998 році Агентство з розвитку інфраструктури фондового ринку України, або *Stock market infrastructure development agency of Ukraine*, діяльність якого спрямована на ресурсне, технічне, організаційне забезпечення діяльності та реалізації повноважень, виконання завдань і функцій НКЦПФР. А всебічний розвиток інфраструктури вітчизняного фондового ринку та формування його відповідності до міжнародних стандартів визначено як основну мету діяльності [229].

Мета «захист прав та законних інтересів інвесторів» передбачає проведення діяльності на ринку в такий спосіб, щоб права та законні інтереси інвесторів були захищені повною мірою. Регулятор забезпечує недопущення будь-яких проявів порушення таких прав, проявів маніпуляції, шахрайства, введення в оману тощо. Інвестори в будь-який час мають доступ до механізмів захисту своїх прав – звернення до суду або використання інших механізмів вирішення спору, відшкодування матеріальної та моральної шкоди тощо. Отже, у разі виникнення обставин щодо порушення законодавчих приписів інвестор повинен мати можливість захищатися за допомогою суворого та неухильного дотримання законів. Інвестори повинні мати повний доступ до інформаційних ресурсів, щоб повною мірою отримувати інформацію щодо ризиків на ринку, оцінки прибутковості своїх інвестицій, механізмів захисту своїх прав. Отже, регулятори як на національному, так і на міжнародному ринку мають співпрацювати в цьому напрямку, а механізми нагляду, що ефективно функціонують, забезпечать дотримання прав інвесторів [227, с. 5].

Мета «зниження ризиків на ринку» є предметом регулювання з боку регулювальних органів і спрямована на мінімізацію системного ризику через зменшення його впливу на ринку та створення передумов до фактичної ізоляції. Ефективне управління ризиками є невід'ємною складовою діяльності регулятора, а встановлення вимог до такого управління є предметом стандартизації на ринку [218, с. 110].

Фінансова криза 2008 року вказала світу на наявність цілої низки проблем і прогалин у фінансовому ринку, зокрема наявність недосконалого механізму нагляду, низький рівень прозорості ринку, недосконале законодавче підґрунтя функціонування ринку. Країни ЄС спробували відновити функціонування глобальних ринків, намагалися мінімізувати наявні тоді ризики, модернізуючи своє законодавство, а також створити передумови для уникнення будь-яких фінансових криз у майбутньому. У межах нашого дослідження було досліджено 23 директиви ЄС (табл. 2), що прямо стосуються функціонування фондового ринку та визначення базових стандартів у цій сфері. Зауважимо, що всі проаналізовані нами директиви об'єднані такими цілями, як підтримка стабільності та захист прав інвесторів. Водночас навіть таке багатовекторне регулювання фондового ринку має свої проблеми: по-перше, національні регулятори можуть досить індивідуально трактувати закріплені принципи та стандарти, адже мають значний рівень свободи. Як слушно зауважують А. О. Босак, Ю. В. Дойнік, одні регулятори роблять акцент на справедливості та прозорості, інші – ефективності та ліквідності. По-друге, значний обсяг регулювання, а саме ЄС, здебільшого фокусує свою увагу на торгових майданчиках та інвестиційних фірмах [219, с. 295].

Таблиця 2 – Директиви ЄС щодо та визначення базових стандартів функціонування фондового ринку

№ пор.	НПА ЄС	Характеристика Директиви
1	Markets In Financial Instruments Directive II of 2018	Ця Директива встановлює правила щодо організації торгівлі на відповідних платформах; установлює чіткі алгоритми функціонування ринку; посилює прозорість функціонування ринку та вдосконалює механізми нагляду; акцентує увагу на захисті інвесторів, що створює позитивний вплив на ведення бізнесу, формування конкурентоспроможності
2	Central Securities Depositories Regulation (CSDR)	Спрямований на зміцнення системи нагляду за фінансовим сектором ЄС, мінімізацію майбутніх ризиків і серйозних фінансових криз; закладено основи щодо створення Єдиної системи фінансових наглядових органів за такими напрямками, як ринковий сектор, ринок цінних паперів, банківський сектор, страхування та Європейської ради системних ризиків; узгодження вимог щодо функціонування Центральних депозитаріїв ЄС
3	European market infrastructure regulation of 2011	Урегульовує роботу контрагентів на ринку; має поширення на такі фінансові інструменти, як позабіржові деривативи; посилює прозорість на позабіржових ринках; установлені механізми щодо визначення центральних контрагентами за межами ЄС
4	Securitisation Regulation	Установлює загальну структуру та сек'юритизацію (операції, що дають можливість кредитору або позичальнику рефінансувати позики, дебіторську заборгованість, ризики); формування умов для стандартизованої, прозорої та зрозумілої сек'юритизації, що є складовою Союзу ринків капіталу; мінімізація ризиків фінансового сектору, що підвищить ефективність фінансової системи та забезпечить інвестиційну привабливість
5	Benchmarks Regulation	Узгоджує контрольну діяльність адміністраторів (адміністраторів критичних контрольних показників ЄС та/або адміністраторів третіх країн) щодо реєстрації в European Securities and Markets Authority (ESMA) (із 1 січня 2022 року ESMA отримав статус компетентного органу, відповідального за прямий нагляд над адміністраторами); установлює методологію контрольних показників
6	Short selling Regulation (SSR)	Має на меті забезпечити прозорість коротких позицій, які утримують інвестори в цінних паперах ЄС, знизити або усунути ризики розрахунків, мінімізувати системні та ринкові ризики
7	Capital Requirements Directive (CRD)	Запроваджено систему нагляду в ЄС та відображає правила Базель II, Базель III щодо вимірювання капіталу та стандартів капіталу

Продовження таблиці 2

№ пор.	НПА ЄС	Характеристика Директиви
8	Directive Alternative Investment Fund Managers Directive (AIFM)	Директива спрямована на керування фондами альтернативних інвестицій; встановлено стандарти маркетингу щодо залучення приватного капіталу, моніторингу ризиків, особливостей і порядку звітування, а також модернізації правил загальної підзвітності
9	European Social Entrepreneurship Funds Regulation (EuSEF)	Забезпечує формування стандартів щодо залучення коштів у соціальні інвестиційні фонди; регламентована діяльність соціальних підприємств
10	Undertakings Collective Investment in Transferable Securities (UCITS) 2010	Директива, що спрямована на врегулювання питання щодо гармонізації режимів по всій Європі для управління та продажів взаємних фондів
11	Credit Rating Agencies Regulation (CRA) (2011)	Урегульовано статус кредитно-рейтингових агентств; продукт на ринку отримує статус «кредитного бала»
12	The European Venture Capital Fund Regulation (EuVECA) (17.04.2013)	Регламент Європейського фонду венчурного капіталу пропонує кваліфікованим менеджерам фондів добровільний маркетинговий паспорт для всього ЄС
13	European Long-Term Investment Fund Regulation (ELTIF) (09.12.2015)	Засновано новий механізм інвестування, а також Європейський довгостроковий інвестиційний фонд, який доступний для маркетингу всім типам інвесторів, зокрема і роздрібним клієнтам
14	Money Market Fund Regulation (MMF) (14.07.2017)	Засновано Фонд грошового ринку, який надає короткострокове фінансування фінансовим установам, корпораціям, урядам
15	Market Abuse Regulation (MAR) (16.04.2014)	Директива спрямована на посилення цілісності ринку та захист інвесторів; мінімізує зловживання на ринку або якихось маніпуляцій
16	Directive on criminal sanctions for market abuse (16.04.2014)	Директива встановлює кримінальні санкції за зловживання на ринку; встановлено правила щодо визначення кримінальних правопорушень, вчинених фізичними особами, особливості притягнення до відповідальності
17	Investor-Compensation Schemes Directive (ICS) (2010)	Акцентовано увагу на захисті інвесторів і відшкодуванні їм коштів після банкрутства інвестиційних компаній; збільшено рівень такої компенсації до 50 000 євро
18	Transparency Directive (15.12.2014)	Директива щодо гармонізації вимог прозорості щодо інформації про емітентів, цінні папери яких допущені до торгівлі на регульованому ринку
19	Regulation Packaged Retail and Insurancebased Investment Products (PRIIPs) (12.08.2014)	Документ спрямований на підвищення прозорості та порівнянності інвестиційних продуктів у всьому ЄС з використанням головних інформаційних документів

Продовження таблиці 2

№ пор.	НПА ЄС	Характеристика Директиви
20	Securities Financing Transactions and of Reuse Regulation (25.11.2015)	Директива щодо прозорості фінансових операцій із цінними паперами та їхнього повторного використання; акцентовано увагу на звітуванні учасників ринку
21	Settlement Finality Directive (06.05.2009)	Директива щодо покращання захисту в контексті розвитку зв'язків між платіжними системами та системами розрахунку; приділено увагу зменшенню системних ризиків
22	Prospectus Regulation (14.07.2017)	Директива щодо особливостей публічної пропозиції цінних паперів або допуску цінних паперів до торгів на регульованому ринку; гармонізація процесу розкриття інформації щодо таких цінних паперів
23	Anti-money laundering Directive (AML/CTF) (2015)	Директива щодо боротьби з відмиванням грошей і фінансуванням тероризму; механізмів відстеження фінансової інформації; установлюються вимоги до перевірки особи клієнта під час початку ділових відносин

Джерело: складено автором на підставі офіційних даних і досліджень [219, с. 111].

Завданням ЄС є створення єдиного фінансового регулювання для фінансових ринків, що створює передумови для єдиного розвитку, модернізації, установлення єдиних стандартів для функціонування ринку та захисту учасників. Така ідея вперше була відображена в приписах Римського договору 1957 року та в наступних директивах ЄС щодо цінних паперів та фондового ринку [230, с. 87]. Еволюція та інтеграція єдиного ринку цінних паперів ЄС передували розвитку ринку цінних паперів країн – членів ЄС, що в подальшому дало можливість вести мову і про формування єдиного ринку ЄС. А для усунення розбіжностей у фактичному регулюванні національних фондових ринків передусє тривалий і кропіткий процес гармонізації законодавств, уніфікації та системної модернізації правового регулювання в кожній країні окремо. На сьогодні Україна ще не є членом ЄС, однак проєвропейський шлях розвитку поставив перед нами чіткі напрямки розвитку. Вітчизняне законодавство пройшло тривалий трансформаційний етап із метою гармонізації основних напрямків регулювання і модернізації сфери функціонування фондового ринку в Україні на підставі європейських стандартів. На підтвердження цього в таблиці 3 наведено основні вітчизняні

нормативно-правові акти, які були ухвалені на підставі положень попередньо ухвалених Директив ЄС з відображенням базових європейських стандартів у законодавчих актах. Варто звернути увагу, що законодавчі нововведення та гармонізація загалом в Україні відбувається досить повільними темпами. Інколи між ухваленими Директивами ЄС та законодавчими актами в Україні минає 10–15 років, що негативно відображається на розвитку інституту фондового ринку та його практичному функціонуванні в Україні.

Таблиця 3 – Вітчизняні нормативно-правові акти, які частково відображають європейські стандарти функціонування фондового ринку, закріплені приписами Директив ЄС

№ пор.	Нормативно-правовий акт України	Рік ухвалення	Директива ЄС	Рік ухвалення
1	Закон України «Про інститути спільного інвестування (пайові та корпоративні інвестиційні фонди)»	2001	Директива ЄС про узагальнення законів, що стосуються інститутів спільного інвестування	1985
2	Закон України «Про цінні папери та фондовий ринок»	2006	Директива ЄС щодо ринків фінансових інструментів № 2004/39/ЄС	2004
3	Рішення НКЦПФР «Про затвердження Порядку запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій із цінними паперами на фондовій біржі»	2011	Директива ЄП та Ради про інсайдерську діяльність та маніпулювання ринком № 2003/6/ЄС	2003
4	Рішення НКЦПФР «Про затвердження Положення про функціонування фондових бірж»	2012	Директива ЄП та Ради про допуск цінних паперів до офіційного лістингу на фондовій біржі і про інформацію, що повинна бути опублікована № 2001/34/ЄС	2001

Продовження таблиці 3

№ пор.	Нормативно-правовий акт України	Рік ухвалення	Директива ЄС	Рік ухвалення
5	Рішення НКЦПФР «Про затвердження Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів»	2013	Директива ЄП та Ради про гармонізацію вимог щодо прозорості інформації про емітентів № 2004/109/ЄС	2004
6	Рішення НКЦПФР «Про затвердження Положення про розрахунково-клірингову діяльність»	2013	Директива ЄП та Ради щодо клірингово-розрахункової діяльності № 98/26/ЄС	1998

Джерело: складено автором на підставі офіційних даних і досліджень [220, с. 160].

У вітчизняному законодавстві дефініція «гармонізація законодавства» знайшла своє закріплення в Наказі «Про затвердження Методичних рекомендацій щодо забезпечення приведення положень розроблених проектів нормативно-правових актів з питань оподаткування акцизним збором у відповідність до законодавства Європейського Союзу та вимог положень угод ГАТТ-СОТ» від 26 грудня 2003 року № 631, яким закріплено, що гармонізація законодавства – це процес коригування законодавства держав – членів ЄС з урахуванням положень правових актів ЄС, зокрема Директив, які мають обов’язкову силу та вимагають від держав приведення їхнього внутрішнього законодавства у відповідність до положень директив [235].

Саме «гармонізація регуляторних вимог та міжнародне співробітництво» є частиною Стратегічного напрямку І (Ефективне регулювання фінансового сектору та удосконалення наглядових підходів) Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року [236]. Аналізуючи положення Звіту Національного банку України щодо виконання дорожньої карти реалізації цієї Стратегії напряму «гармонізація регуляторних вимог та міжнародне співробітництво», зазначимо, що гармонізація вітчизняного законодавства у сфері функціонування фондового ринку має кілька векторів діяльності [237]:

1) запровадження регуляторних вимог, передбачених положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС з приводу вимог капіталу, ліцензійних вимог, вимог до розкриття інформації, ліквідності. У межах цього напрямку було ухвалено Закон України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення залучення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» [237];

2) підвищення рівня міжнародного співробітництва щодо сфери регулювання та нагляду за банківськими та небанківськими фінансовими установами. У межах цього напрямку Правління НБУ ухвалило набуття НБУ членства в IAIS, SBN, триває підготовка документів щодо вступу до NGFS, посилено співпрацю з ЕВА, ЕІОРА [237];

3) забезпечення приєднання України до Багатостороннього меморандуму про взаєморозуміння щодо консультування та співробітництва й обміну інформацією IOSCO. У межах цього напрямку з метою належної гармонізації законодавства України щодо стандартів ЄС було розроблено такі законопроекти: проект закону України «Про Національну комісію з цінних паперів та бірж» від 1 лютого 2021 року № 4684 [238]; проект закону України «Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо діяльності Національної комісії з цінних паперів та бірж» від 1 лютого 2021 року № 4685 [239]; проект Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної комісії з цінних паперів та бірж» від 1 лютого 2021 року № 4687 [240]; проект закону України «Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо діяльності Національної комісії з цінних паперів та бірж» від 1 лютого 2021 року № 4686 [241]. Варто зауважити, що проекти вищевказаних нормативно-правових актів на сьогодні перебувають у статусі лише законопроектів. Крім того, відповідно до офіційної інформації Верховної Ради України 6 вересня 2022 року ці проекти були зняті з розгляду. Висновком Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом від 16 червня 2021 року щодо проекту Закону про

Національну комісію з цінних паперів та бірж визначено, що в цьому законопроекті не враховано або часткового не враховано низку положень Регламенту Європейського парламенту і Ради (ЄС) від 16 квітня 2014 року № 596/2014 про зловживання на ринку, що є обов'язковим у межах виконання Угоди про асоціацію з ЄС [242]. Отже, основний напрям у межах гармонізації законодавства щодо стандартів ЄС у сфері функціонування фондового ринку залишається невиконаним.

Водночас в Україні ухвалено окремі підзаконні акти, зокрема Правила розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку капіталу та застосування санкцій або інших заходів впливу, затверджені рішенням НКЦПФР від 28 липня 2020 р. № 405 [243]; Правила розгляду справ про порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансуванню тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та застосування заходів впливу, затверджені рішенням НКЦПФР від 4 червня 2020 року № 293 [244].

4) підвищення вимог і удосконалення порядку ліцензування небанківських фінансових установ на підставі європейських стандартів, зокрема і щодо перевірки прозорості структури власності професійних учасників фондового ринку та ділової репутації службових осіб та акціонерів з істотною участю. У межах цього напрямку було ухвалено Наказ Голови НКЦПФР «Щодо приведення нормативно-правових актів НКЦПФР у відповідність до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 року № 738-ІХ» від 15 вересня 2020 року № 127 [245; 237].

Відповідно до положень Річного звіту про діяльність НКЦПФР 2021 року [246] питанню гармонізації вітчизняного законодавства в межах діяльності НКЦПФР приділено колосальну увагу. Ще у 2021 р. було

запропоновано низку законопроектів для подальшого розвитку вітчизняного фінансового сектору: проєкт закону України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 15 лютого 2021 року № 5065 [247] (результат: ухвалено Закон України «Про фінансові послуги та фінансові компанії» від 14 грудня 2021 року № 1953-ІХ); проєкт закону України «Про віртуальні активи» від 11 червня 2020 року № 3637 (результат: ухвалено Закон України «Про віртуальні активи» від 17 лютого 2022 року № 2074-ІХ, не набрав чинності) [248]; проєкт закону України «Про рейтингування» від 22 липня 2021 року № 5819 (результат: перебуває на розгляді Верховної Ради України) [249]; проєкт закону України «Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках» від 26 серпня 2021 року № 5865 (результат: 14 грудня 2021 на підставі постанови ВРУ № 1945-ІХ законопроект взято за основу) [250]; проєкт закону України «Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення» від 23 листопада 2021 року № 2683 (результат: перебуває на розгляді Верховної Ради України) [251]; проєкт закону України «Про акціонерні товариства» від 25 листопада 2019 року № 2493 (результат: перебуває на розгляді Верховної Ради України) [252].

Зважаючи на вищевикладене, варто зазначити, що для сучасного фондового ринку України характерними є значні темпи розвитку і зростання, удосконалення та розширення, реформування та використання європейських стандартів. Вважаємо, що адаптація вітчизняного законодавства до приписів та актів ЄС є основним етапом подальшої видозміни ринку цінних паперів. Україна на постійній основі співпрацює із країнами – членами ЄС з метою налагодження діалогу з питань європейської інтеграції. Співробітництво з такими країнами, як Естонія, Польща, Чехія, Угорщина, Словаччина, Литва, Болгарія дають можливість оперативно реагувати на виклики сьогодення у сфері функціонування фондового ринку.

3.2. Напрямки вдосконалення організаційно-правового регулювання сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку

Ідеологічний перегляд функціонування системи державних органів в Україні є основою адміністративної реформи України. Саме реформування органів державного управління та системи надання адміністративних послуг є базовим завданням у межах переходу від радянського періоду публічного адміністрування до сучасних європейських стандартів роботи. Оновлене сприйняття концепції сервісної держави допомагає відійти від ідеї «держави-арбітра» до держави-суб'єкта відносин на рівних засадах з усіма членами суспільства. На сьогодні всі фізичні і юридичні особи в Україні вже не мають статусу прохачів адміністративних послуг, а є споживачами таких послуг. Ю. Р. Лозинський досить слушно визначив, що для сучасного українського суспільства характерним є пошук нових управлінських парадигм функціонування державного апарату та моделей взаємозв'язку та взаємодії публічного управління та політики. Важливою складовою сучасної модернізації є підвищення результативності та ефективності роботи державних органів саме через підвищення якості та удосконалення надання адміністративних послуг [253, с. 193].

Окреслюючи організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, потрібно звернути увагу на трактування основної категорії «адміністративна послуга». У Законі України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 законодавець задекларував, що адміністративна послуга – це результат здійснення владних повноважень суб'єктом надання адміністративних послуг за заявою фізичної або юридичної особи, спрямований на набуття, зміну чи припинення прав та/або здійснення обов'язків такої особи відповідно до закону [121]. Можна констатувати, що в цьому нормативно-правовому акті наявна законодавча дефініція, яка всебічно окреслює сутність і механізм процесу надання адміністративної послуги без прив'язки до конкретної сфери або суб'єкта. Водночас у цьому Законі

визначено, що суб'єктом надання адміністративної послуги є орган державної (виконавчої) влади, орган влади АРК, орган місцевого самоврядування, посадова або службова особа, суб'єкт державної реєстрації, державний реєстратор, а також особи, уповноважені надавати адміністративні послуги на підставі положень законодавства України [121].

Коли ж потрібно конкретизувати сферу надання адміністративних послуг, тобто визначити адміністративні послуги на фондовому ринку, то доречним є саме звернення до такого нормативно-правового документа, як Порядок надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку, затверджений рішенням НКЦПФР № 1124 від 17.11.2021 [135], який у цьому разі є спеціальним підзаконним актом щодо врегулювання таких правовідносин на фондовому ринку. Варто зауважити, що цей законодавчий акт закріплює дефініцію «адміністративна послуга на ринку капіталу та організованих товарних ринках», якою потрібно вважати результат вчинення НКЦПФР реєстраційної дії та/або інших дій, спрямованих на здобуття, зміну чи припинення прав та/або обов'язків, на підставі поданої фізичною або юридичною особою заяви, клопотання та всіх необхідних документів відповідно до законодавчих актів НКЦПФР [135].

Водночас цим Порядком надано роз'яснення щодо ототожнення реєстраційних дій НКЦПФР щодо надання виписок і витягів із реєстру, надання копій, довідок, дублікатів та інших аналогічних за змістом документів, які підтверджують юридичний статус або юридичний факт щодо адміністративних послуг [135].

Затвердження у 2021 році Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР значно спростило процедуру надання та отримання адміністративних послуг. НКЦПФР була структурно розподілена на підрозділи в аспекті функціонування сфери адміністративних послуг, а саме: управління сертифікації та освітніх послуг; Департамент ліцензування та регулювання у сфері спільного інвестування, недержавного пенсійного забезпечення;

управління ліцензування інфраструктури фондового ринку; Департамент реєстрації емісій цінних паперів; Департамент аналізу фінансової звітності учасників ринку капіталу та пруденційного нагляду [246].

Потрібно зауважити, що статистика роботи НКЦПФР демонструє позитивні тенденції щодо функціонування сфери. Так, у Звіті роботи НКЦПФР за 2021 рік зазначено, що протягом року отримано 7941 заяву щодо надання адміністративних послуг [246]. За результатами попереднього розгляду отриманих документів НКЦПФР направила 1458 листів-відповідей, надала 3054 платних адміністративних послуг, 2477 безоплатних адміністративних послуг. За результатами роботи НКЦПФР з цього напрямку було спрямовано до Державного бюджету 41,11 млн грн у межах офіційних реєстраційних зборів за надання адміністративних послуг [246]. На рисунку 1 зображено кількість наданих адміністративних послуг (безоплатних і платних) кожним департаментом НКЦПФР протягом 2021 року.

Аналізуючи наведені на рисунку 1 офіційні дані щодо надання платних і безоплатних послуг НКЦПФР у 2021 році, варто зауважити, що найбільшу кількість платних послуг було надано Управлінням сертифікації та освітніх програм – 1517 послуг, Департаментом ліцензування та регулювання у сфері спільного інвестування, недержавного пенсійного забезпечення – 1316 послуг і Департаментом реєстрації емісій цінних паперів – 199 послуг [246]. Потрібно звернути увагу на те, що такі показники мають значне збільшення порівняно із 2020 роком.

Рисунок 1 – Кількість наданих адміністративних послуг структурними підрозділами НКЦПФР у 2021 році

Джерело: офіційні дані НКЦПФР відповідно до Звіту у 2021 році [246].

Так, у 2020 році найбільшу кількість послуг було надано Управлінням сертифікації та освітніх програм – 1153 послуги, Департаментом ліцензування та регулювання у сфері спільного інвестування, недержавного пенсійного забезпечення – 787 послуг і Департаментом реєстрації емісій цінних паперів – 167 послуг [254]. Водночас загальний розмір надходження до Державного бюджету у 2020 році був майже вдвічі менший порівняно із 2021 роком і становив 25,295 млн грн [254]. Зважаючи на це, у таблиці 4 нами було продемонстровано результати роботи НКЦПФР щодо надання платних адміністративних послуг в аспекті наповнення Державного бюджету 2021 та 2020 рр.

Таблиця 4 – Сума фактичних надходжень до бюджету за результатами надання адміністративних послуг НКЦПФР у 2021 та 2020 роках

№ пор.	Адміністративна послуга	Сума фактичних надходжень до бюджету за надання послуги, млн грн у 2021 р.	Частка у 2021 р., %	Сума фактичних надходжень до бюджету за надання послуги, млн грн у 2020 р.	Частка у 2020 р., %
1	Реєстрація випуску та проспекту емісії цінних паперів (обмежено облігації внутрішніх місцевих позик та акцій корпоративного інвестиційного фонду)	24,87	60,49	13,842	54,72
2	Реєстрація випуску цінних паперів із видачею свідоцтв або тимчасових свідоцтв про реєстрацію випуску цінних паперів (обмежено облігації внутрішніх місцевих позик та акцій корпоративного інвестиційного фонду)	11,03	26,83	8,961	35,42
3	Реєстрація змін до проспекту емісій цінних паперів інституту спільного інвестування	3,32	8,07	1,398	5,53
4	Інші послуги	1,89	4,61	1,094	4,32
5	Усього	41,11	100,00	25,295	100,00

Джерело: офіційні дані НКЦПФР відповідно до Звіту у 2021 році [246] та Звіту у 2020 році [254].

Таке значне збільшення надходжень до Державного бюджету у 2021 р. продиктоване попитом на отримання адміністративної послуги НКЦПФР. Варто зауважити, що ця ситуація не завжди може свідчити про належність і ефективність роботи НКЦПФР в аспекті якості та ефективності надання адміністративних послуг. Підтримуємо позицію Ю. Р. Лозинського, який,

досліджуючи питання надання адміністративних послуг в Україні, звертає увагу, що саме зменшення загальних обсягів фінансування відповідних органів державного управління створює передумови до активізації ситуації, пов'язаної з додатковим зароблянням грошей цими самими органами з використанням неадекватного інструменту – адміністративних послуг, і завищення їхньої вартості [253, с. 194]. Науковець стверджує, що належне наукове обґрунтування та забезпечення функціонування сфери надання адміністративних послуг, зокрема і надання адміністративних послуг НКЦПФР, дозволить мінімізувати зловживання, створить стандарти надання адміністративних послуг і забезпечить високий рівень якості таких послуг [253, с. 195].

Саме актуальність і суспільна увага до адміністративних послуг НКЦПФР стали передумовою для законодавчого унормування всієї процедури надання таких послуг, а саме затвердження Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124 [135]. Цей Порядок було затверджено в межах повноважень НКЦПФР, визначених пунктом 37-23 частини 2 статті 7 Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» [35], та визначає процедуру надання НКЦПФР адміністративних послуг на ринку капіталу та організованих товарних ринках [135]. НКЦПФР намагалася затвердити оновлений сучасний порядок адміністративних послуг, який би загалом зміг бути базисом для цієї сфери. Водночас документ має низку проблемних питань, наприклад Порядок позбавлений положень юридичної точності (зокрема положень, що чітко фіксують строки надання тієї чи іншої адміністративної послуги, положень, що чітко закріплюють перелік документів, необхідних для отримання конкретної адміністративної послуги тощо). Крім того, цим підзаконним актом навіть не закріплено сам перелік адміністративних послуг, що можуть надавати НКЦПФР. Зафіксовано лише, що перелік таких адміністративних послуг затверджується окремим рішенням

НКЦПФР та розміщується на офіційному вебсайті НКЦПФР (пункти 3, 4 Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124) [135].

Крім цього, є проблеми щодо правового базису процесу надання адміністративних послуг, а саме в Порядку не зафіксовано основи надання адміністративних послуг – принципи та особливості процедури, зважаючи на специфіку адміністративно-правового статусу надавача. Аналізуючи положення спеціального законодавчого акта у сфері надання адміністративних послуг – Закону України «Про адміністративні послуги», статтею 4 зафіксовано, що державна політика у сфері надання адміністративних послуг ґрунтується на принципах: верховенства права, законності, юридичної визначеності; стабільності; рівності перед законом; відкритості та прозорості; доступності інформації про надання адміністративних послуг; неупередженості та справедливості; оперативності та своєчасності; захищеності персональних даних; раціональної мінімізації кількості документів і процедурних дій; доступності та зручності для суб'єктів звернення [121].

Значення принципів для юридичної науки та практики складно переоцінити, адже вони охоплюють всю її правову матерію – правові відносини, правові приписи, ідеї функціонування надають логічності правовим процесам, послідовності і збалансованості їхньої реалізації. О. В. Зайчук зауважує, що юриспруденція не має єдиного погляду щодо визначення сутності цієї категорії. Проте, незважаючи навіть на відмінність у трактуванні проблематики принципів, наука загалом сформувала однозначну єдність у проголошенні окремих ідей і положень як принципів права. Загалом О. В. Зайчук стверджує, що принципами права потрібно вважати правові явища, котрі пов'язують зміст права з відповідними закономірностями суспільного життя, на яких конкретна правова система побудована та які закономірності така система закріплює. Дослідник вказує, що саме така

залежність і зумовлює зміст правових приписів, особливості правотворчості, методи і способи реалізації права [255]. Д. Слинко наголошує, що категорія «принцип» використовується як засада, вихідне положення будь-якого правового явища і фактично є його фундаментом [253, с. 24]. Аналогічну позицію висловлює і С. Д. Гусарев, який зазначає, що принципом права є вихідні положення, основні засади, котрі спроможні відображати сутнісні властивості права [257, с. 22]. Слушною є також позиція і В. М. Селіванова, який зауважує, що принцип права не лише допомагає пов'язати право з культурою, мораллю, ідеологією, економікою, а й створює передумови для забезпечення єдності різних юридичних процесів і форм, концепцій, ідей, правових ідеалів, теорій, у яких проявляється політична сутність права [258, с. 54].

На нашу думку, найбільш вдалою характеристикою принципів права і їхнього значення було надано В. Я. Тацієм, О. Д. Святоцьким, С. І. Максимовим. Науковці стверджують, що принципи відображені у свідомості суддів, законотворців і будь-яких суб'єктів правозастосування та правотворчості. Водночас саме через діяльність юристів у конкретній правовій системі принципи права проявляють себе, а в правових актах знаходять своє фактичне відображення та закріплення [259, с. 96]. Т. Р. Аллан зауважує, що принципи права визначають згоду всіх учасників правовідносин та окреслюють їхню однозначність до категорій «неправильно» та «правильно» [260, с. 32].

Звертаючись до змісту Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, варто зауважити, що принципи надання адміністративних послуг НКЦПФР ніяк не відображені в законодавчому акті, що є неприпустимим для належного правового врегулювання цієї сфери. Тому пропонуємо зміст пункту 2 Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, доповнити таким положенням: «Адміністративні послуги, що надаються Національною комісією з цінних

паперів та фондового ринку ґрунтуються на принципах: 1) верховенства права; 2) законності; 3) юридичної визначеності; 4) стабільності; 5) рівності всіх перед законом; 6) відкритості та прозорості процедури; 7) оперативності, своєчасності та у найкоротші строки, визначені даним Порядком або в розумні строки; 8) доступність інформації про надання адміністративних послуг для всіх фізичних і юридичних осіб; 9) захищеність персональних даних; 10) дотримання стандартів надання адміністративних послуг та вимог якості; 11) раціональна мінімізація кількості документів та процедурних дій, що вимагаються для отримання адміністративних послуг; 12) відповідність розміру плати за надання адміністративної послуги економічно обґрунтованим витратам, що пов'язані з наданням таких послуг; 13) неупередженості та справедливості; 14) доступності та зручності для суб'єктів звернення; 15) наявності дієвого механізму відповідальності за ненадання або неякісне надання адміністративних послуг».

Початок адміністративної реформи в Україні був каталізатором і передумовою для виникнення категорії «адміністративні послуги» у вітчизняній юридичній доктрині. Ухвалення Закону України «Про адміністративні послуги» допомогло врегулювати правовідносини у цій сфері, активізувати процес запровадження європейських стандартів і модернізувати філософію державного управління. Водночас цей нормативно-правовий акт не відповідає на питання систематизації адміністративних послуг і зовсім не вирішує питання класифікації. Упорядкування та систематизація сфери прямо впливає на якість її функціонування та автоматично актуалізує питання видової характеристики адміністративних послуг. Аналогічна проблематика притаманна і сфері надання адміністративних послуг на фондовому ринку. Адже, крім Переліку адміністративних послуг, які надає НКЦПФР (у кількості 64 послуг) [261], жодні наукові розробки або законодавчі (підзаконні) акти в Україні відсутні. Зважаючи на цю обставину, у межах нашого дисертаційного дослідження з метою упорядкування сфери надання адміністративних послуг,

окреслення різновидів таких послуг і їхніх особливостей, вважаємо за необхідне визначити критерії для класифікації та види адміністративних послуг на фондовому ринку. Визначення критеріїв для класифікації адміністративних послуг на фондовому ринку України ґрунтуються на дослідженнях таких науковців, як А. В. Батаріна, О. М. Буханевич, Д. Л. Ворон, О. М. Ілюшик, І. М. Кравчук, Н. М. Мариняк, Г. М. Писаренко, К. А. Фуглевич. Аналізуючи чинні класифікації адміністративних послуг, які існують у сучасній науковій літературі, а також визначаючи сутність відносин, які можуть виникати, змінюватись і припинятись на фондовому ринку, варто акцентувати увагу на тому, що практично всі класифікації можуть бути застосовані і до фондового ринку (класифікація видів адміністративних послуг за змістом, предметом, доступністю, кількістю суб'єктів, задіяних у наданні послуг, за рівнем установлення повноважень суб'єктів надання послуг, за наявністю проміжного результату тощо). Водночас як основну класифікацію для характеристики видів адміністративних послуг на фондовому ринку, яка дає можливість сформулювати більш чітке розуміння сутності адміністративних послуг, ми обрали класифікацію залежно від способу задоволення інтересів осіб. Відповідно до цієї класифікації на фондовому ринку можна виділити: 1) дозвільні адміністративні послуги; 2) реєстраційні адміністративні послуги; 3) інформаційні адміністративні послуги.

Основною метою дозвільних адміністративних послуг на фондовому ринку є легітимація діяльності його суб'єктів. Так, з одного боку, вони є результатом діяльності уповноважених державою органів на фондовому ринку, спрямованої на захист прав та інтересів суб'єктів відносин випуску чи обігу цінних паперів за допомогою надання відповідного адміністративного дозволу, а з іншого боку – вони здійснюються в процесі реалізації передбаченої чинним законодавством компетенції, що дає підстави зауважити про визнання майбутніх дій особи, яка звернулася до уповноважених державою органів за

дозвільною послугою державної влади, тобто їхню офіційну легітимацію. До дозвільних адміністративних послуг на фондовому ринку потрібно віднести:

- 1) видачу сертифіката на право здійснення дій, пов'язаних із безпосереднім провадженням професійної діяльності на фондовому ринку;
- 2) анулювання сертифіката на право здійснення дій, пов'язаних із безпосереднім провадженням професійної діяльності на фондовому ринку;
- 3) видача ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів);
- 4) анулювання ліцензії на провадження професійної діяльності на фондовому ринку (ринку цінних паперів);
- 5) погодження проекту статуту корпоративного інвестиційного фонду та реєстрація випуску акцій із метою формування початкового статутного капіталу корпоративного інвестиційного фонду з видачею тимчасового свідоцтва про реєстрацію випуску акцій;
- б) затвердження змін та/або доповнень до проспекту цінних паперів, які повинні бути оформлені у вигляді відповідного додатка до проспекту (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування);
- 7) надання дозволу на розміщення та/або обіг цінних паперів українських емітентів за межами України;
- 8) допуск цінних паперів іноземних емітентів до обігу на території України;
- 9) зупинення обігу цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування);
- 10) делегування повноважень саморегульвній організації професійних учасників фондового ринку;
- 11) дострокове припинення виконання (відмова від виконання) делегованих повноважень саморегульвній організації професійних учасників фондового ринку;
- 12) погодження внутрішніх документів саморегульвної організації (змін до них), затверджених саморегульвною організацією професійних учасників фондового ринку;
- 13) погодження правил і стандартів професійної діяльності на фондовому ринку (змін до них), затверджених об'єднанням професійних учасників фондового ринку;
- 14) погодження набуття (збільшення) юридичною чи фізичною особою істотної участі у професійному учаснику фондового ринку (крім банку);
- 15) погодження кандидатур на посади керівників

фондових бірж; 16) погодження на створення професійним учасником фондового ринку відокремленого підрозділу за межами України; 17) визнання інституту спільного інвестування як такого, що відповідає / не відповідає вимогам до мінімального обсягу активів інституту спільного інвестування; 18) погодження розповсюдження реклами (змін до реклами) цінних паперів і фондового ринку (крім цінних паперів інституту спільного інвестування); 19) погодження статуту (змін до статуту) фондової біржі; 20) погодження статуту (змін до статуту) Центрального депозитарію цінних паперів [261].

Отримання реєстраційних адміністративних послуг на фондовому ринку здійснюється з метою реєстрації дій чи юридичних фактів юридично важливих для особи, яка за ними звернулась, що є актом офіційного визнання законності існування певних матеріальних об'єктів і юридичних фактів. Водночас варто акцентувати увагу на тому, що метою самої реєстрації є встановлення законодавчих меж установлення правового порядку щодо відносин, пов'язаних із випуском і обігом цінних паперів в Україні. До реєстраційних послуг на ринку цінних паперів можна віднести такі: 1) видача свідоцтва про реєстрацію об'єднання професійних учасників фондового ринку; 2) видача свідоцтва про реєстрацію об'єднання як саморегульованої організації професійних учасників фондового ринку; 3) заміна свідоцтва про реєстрацію об'єднання професійних учасників фондового ринку; 4) заміна свідоцтва про реєстрацію об'єднання як саморегульованої організації професійних учасників фондового ринку; 5) скасування свідоцтва про реєстрацію об'єднання професійних учасників фондового ринку; 6) скасування свідоцтва про реєстрацію об'єднання як саморегульованої організації професійних учасників фондового ринку; 7) видача свідоцтва про внесення до реєстру аудиторських фірм, які можуть проводити аудиторські перевірки професійних учасників ринку цінних паперів; 8) видача дублікату свідоцтва про внесення до реєстру аудиторських фірм, які можуть проводити аудиторські перевірки професійних учасників ринку цінних паперів; 9) внесення змін до реєстру аудиторських

фірм, які можуть проводити аудиторські перевірки професійних учасників ринку цінних паперів; 10) видалення аудиторської фірми з реєстру аудиторських фірм, які можуть проводити аудиторські перевірки професійних учасників ринку цінних паперів; 11) реєстрація змін до проспекту емісії (інформації про випуск) цінних паперів (крім випадку, якщо зміни до проспекту емісії цінних паперів інституту спільного інвестування пов'язані з наступним випуском цінних паперів інституту спільного інвестування); 12) реєстрація змін до проспекту емісії цінних паперів інституту спільного інвестування (якщо зміни до проспекту емісії цінних паперів інституту спільного інвестування пов'язані з наступним випуском цінних паперів інституту спільного інвестування та/або реєстрацією змін до регламенту) (платна); 13) реєстрація випуску, реєстрації випуску та проспекту емісії (інформації про випуск) цінних паперів, крім облігацій внутрішніх місцевих позик та акцій корпоративного інвестиційного фонду, випущених із метою формування початкового статутного капіталу (щодо цінних паперів інститутів спільного інвестування); 14) реєстрація змін до інформації про випуск інвестиційних сертифікатів інвестиційних фондів і взаємних фондів інвестиційних компаній; 15) скасування реєстрації випуску цінних паперів (щодо цінних паперів інститутів спільного інвестування, інвестиційних фондів, взаємних фондів інвестиційних компаній); 16) реєстрація регламенту інституту спільного інвестування та внесення відомостей про інститут спільного інвестування до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування з видачею свідоцтва про внесення відомостей про інститут спільного інвестування до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування; 17) реєстрація звіту про результати приватного розміщення акцій із метою формування початкового статутного капіталу корпоративного інвестиційного фонду з видачею свідоцтва про реєстрацію випуску акцій; 18) реєстрація змін до регламенту інституту спільного інвестування; 19) реєстрація випуску, реєстрації випуску та проспекту емісії (інформації про

випуск) цінних паперів з видачею свідоцтва (тимчасового свідоцтва), крім облігацій внутрішніх місцевих позик та акцій корпоративного інвестиційного фонду, випущених із метою формування початкового статутного капіталу (реєстрація випуску та проспекту емісії цінних паперів, крім цінних паперів інститутів спільного інвестування); 20) реєстрація випуску, реєстрації випуску та проспекту емісії (інформації про випуск) цінних паперів із видачею свідоцтва (тимчасового свідоцтва), крім облігацій внутрішніх місцевих позик та акцій корпоративного інвестиційного фонду, випущених із метою формування початкового статутного капіталу (реєстрація випуску цінних паперів, крім цінних паперів інститутів спільного інвестування); 21) реєстрація випуску цінних паперів і затвердження проспекту цінних паперів із видачею тимчасового свідоцтва, крім облігацій внутрішніх місцевих позик (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування); 22) скасування реєстрації випуску цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування); 23) реєстрація звіту про результати емісії цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування); 24) реєстрація випуску облігацій внутрішніх місцевих позик і проспекту їхньої емісії; 25) реєстрація реструктуризації боргових зобов'язань за запозиченням за допомогою розміщення облігацій внутрішніх місцевих позик; 26) реєстрація Правил (змін до Правил) Центрального депозитарію цінних паперів; 27) реєстрація Правил (змін до Правил) провадження клірингової діяльності та інших внутрішніх документів (змін до них) особи, яка провадить клірингову діяльність; 28) реєстрація правил (змін до правил) фондової біржі [261].

Інформаційні адміністративні послуги на фондовому ринку мають свої особливості, відображені в загальних і специфічних ознаках. Так, до загальних ознак можна віднести: надання адміністративних послуг суб'єктами владних повноважень на звернення фізичних або юридичних осіб, котрі реалізують свої суб'єктивні права. До специфічних ознак можна віднести такі: 1) інформація на фондовому ринку не є внутрішньою, розголошується в установленому

законом порядку; 2) інформація стосується індивідуальних даних суб'єктів фондового ринку, які не є суб'єктами владних повноважень; 3) інформація має законний характер. Як свідчить аналіз переліку адміністративних послуг на фондовому ринку до інформаційних адміністративних послуг можна віднести: а) видача свідоцтва (дубліката свідоцтва) про внесення до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств; б) видача витягу з Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування; в) видача дубліката свідоцтва про внесення відомостей про інститут спільного інвестування до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування; г) заміна свідоцтва про внесення інституту спільного інвестування до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування; д) видача дубліката свідоцтва (тимчасового свідоцтва) про реєстрацію випуску цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування); е) заміна свідоцтва про реєстрацію випуску емісійних цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування) [261].

Надання будь-якої послуги, зокрема й адміністративної, завжди пов'язано з категорією «якість». Саме якість надання послуги може відповісти на питання щодо їхньої результативності, ефективності та доцільності. Забезпечення якості надання адміністративних послуг перебуває в центрі уваги не лише посадових і службових осіб, а й наукової доктрини загалом. І ця обставина не є випадковістю, адже адміністративна послуга є справжнім регулятором, який допомагає державі збільшувати вплив на абсолютно всі сфери суспільного життя. Хоча в Україні із 2012 року функціонує Закон України «Про адміністративні послуги» [121], водночас він не забезпечує дотримання якісного показника в наданні таких послуг на належному рівні. А це, зі свого боку, впливає на ефективність роботи як самого державного апарату із середини, так і ставлення кожного члена суспільства до такого державного апарату ззовні. Аналогічна позиція висловлена в роботах О. Поляк і В. Євдокименка, котрі вказують, що підвищення рівня якості надання

адміністративних послуг в Україні є надзвичайно важливим показником ефективності самого державного управління, який породжує передумови до більш стрімкого та динамічного використання ринкових механізмів у громадському секторі [262, с. 16].

У статті 7 Закону України «Про адміністративні послуги» йдеться про те, що суб'єкт надання адміністративних послуг (тобто відповідний державний орган) має можливість видавати акти щодо встановлення власних вимог до якості надання відповідних адміністративних послуг [121]. Тобто законодавець переклав на надавачів адміністративних послуг повноваження щодо визначення критеріїв якості без окреслення загальних принципів, вимог і критеріїв оцінювання якості таких послуг.

Проаналізувавши нормативну базу роботи НКЦПФР, потрібно зауважити, що у сфері надання адміністративних послуг НКЦПФР керується лише Порядком надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженим рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124 [135], який не має конкретики щодо якості надання адміністративних послуг даним органам, критеріїв для визначення такої якості, моніторингу надання адміністративних послуг тощо. Крім того, цим підзаконним актом навіть не закріплено відсилочних положень до інших законодавчих актів, зокрема і до законодавчих актів загального характеру. Інші підзаконні акти, які б відображали питання якості надання адміністративних послуг НКЦПФР відсутні, що породжує прогалину у вітчизняному законодавстві, відсутність ефективності в роботі державного органу, відсутність належності та ефективності надання таких послуг НКЦПФР загалом.

Варто зауважити, що із 2021 року в Україні функціонує Порядок проведення моніторингу якості надання адміністративних послуг та оприлюднення інформації про результати моніторингу якості надання адміністративних послуг, затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 р. № 864 [263]. Цей підзаконний акт має загальний

характер і врегульовує всю сферу надання адміністративних послуг та організацію моніторингу якості надання таких послуг в Україні. Документ визначає процедури проведення моніторингу якості, показники моніторингу, дані, які мають збиратися, аналізуватися, оброблятися для оцінювання досягнення встановлених показників, окреслює завдання та функції суб'єктів моніторингу, визначає органи, котрі беруть участь у проведенні моніторингу, визначає процедури оприлюднення інформації в межах проведеного моніторингу, а також заходи, що вживаються із метою підвищення рівня якості надання адміністративних послуг [263]. Порядок № 864 закріплює базову дефініцію «якість надання адміністративних послуг», відповідно до якої – це рівень відповідності умов та процедури надання адміністративних послуг установленим законодавством вимогам, зокрема Основним вимогам до якості обслуговування суб'єктів звернення, затвердженим Мінцифрою, а також принципам, на яких ґрунтується державна політика щодо надання адміністративних послуг [263].

Проаналізувавши зміст цього Порядку № 864, потрібно зауважити, що він доповнює Закон України «Про адміністративні послуги», проте ніяк не стосується врегулювання сфери надання адміністративних послуг НКЦПФР. Зокрема пункт 6 Порядку № 864 визначає суб'єктів моніторингу якості надання адміністративних послуг: Мінцифра; Київська, Севастопольська міська, районна у м. Києві та Севастополі держадміністрації; органи місцевого самоврядування; суб'єкти надання адміністративних послуг; центри надання адміністративних послуг [263].

Фактично цим Порядком закріплено, що у сфері надання послуг на фондовому ринку моніторинг якості надання таких послуг має проводити суб'єкт надання адміністративних послуг, тобто НКЦПФР. Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063/2011, визначає, що НКЦПФР є державним колегіальним органом, підпорядкованим

Президенту України та підзвітним Верховній Раді України (пункт 1 Положення) [130]; НКЦПФР формує та забезпечує реалізацію єдиної державної політики щодо розвитку функціонування ринку цінних паперів і похідних (деривативів) в Україні (пункт 3 Положення) [130; 263]. Тобто НКЦПФР є головним державним органом у сфері функціонування ринку цінних паперів, єдиним органом надання адміністративних послуг на фондовому ринку, а також є єдиним суб'єктом моніторингу якості надання таких послуг. Фактично наявний механізм, коли один і той самий державний орган і надає адміністративну послугу, і проводить моніторинг якості надання такої послуги. Варто зауважити, що законодавчо в Україні не закріплено іншого суб'єкта моніторингу надання адміністративних послуг на фондовому ринку, аніж НКЦПФР, що, зі свого боку, впливає на об'єктивність і реальність такого моніторингу. Порядок № 864 визначає, що суб'єкт надання адміністративних послуг: 1) самостійно здійснює моніторинг щодо фактично наданих адміністративних послуг; 2) під'єднується до системи моніторингу та організовує безперебійне передання оціночних даних; 3) збирає, аналізує, обробляє оціночні дані, зокрема і щодо випадків недосягнення показників або наявності розбіжностей щодо оціночних даних; визначає заходи, необхідність яких є першочерговою для усунення недоліків; 4) вживає заходів щодо припинення порушень (якщо такі наявні), усунення причин порушень, їхніх умов і наслідків, відновлення порушених прав суб'єктів звернення, а також вирішення питання щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб; 5) визначає проблеми, які не можуть бути вирішені суб'єктом моніторингу в самостійному порядку; надає пропозиції щодо роз'яснення таких обставин; 6) оприлюднює звітність про моніторинг надання адміністративних послуг на власному вебсайті тощо [263]. Зважаючи на це, логічним є твердження, що НКЦПФР як суб'єкт моніторингу якості надання адміністративних послуг має виконувати визначені Порядком № 864 завдання у сфері надання адміністративних послуг на фондовому ринку. Водночас, крім

оприлюднення переліку адміністративних послуг, які НКЦПФР має право надавати, щорічних звітів діяльності Комісії, будь-яка інша інформація з цього питання на офіційному сайті НКЦПФР (www.nssmc.gov.ua) відсутня.

На підставі вищевикладеного пропонуємо акцентувати особливу увагу на якості надання адміністративних послуг НКЦПФР за допомогою доповнення Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положеннями такого змісту (з урахуванням нумерації документа):

15. Якість надання адміністративної послуги НКЦПФР – це рівень відповідності процедури та умов надання адміністративної послуги встановленим вимогам законодавства України та принципам надання адміністративних послуг, визначених Законом України «Про адміністративні послуги». Забезпечення якості надання адміністративних послуг НКЦПФР, моніторингу якості надання адміністративних послуг НКЦПФР визначено цим Порядком, положеннями Закону України «Про адміністративні послуги» та положеннями Порядку проведення моніторингу якості надання адміністративних послуг та оприлюднення інформації про результати моніторингу якості надання адміністративних послуг.

16. Основні критерії для визначення якості надання адміністративної послуги НКЦПФР: результативність та ефективність (задоволення потреб фізичних і юридичних в отриманні відповідної адміністративної послуги та фактичне її надання за фактом звернення до НКЦПФР; повнота надання адміністративної послуги); своєчасність (фактичне надання адміністративної послуги у строки, визначені цим Порядком); зручність і реалізація принципу Єдиного вікна; професійність (високий рівень кваліфікації працівників НКЦПФР, що забезпечує ефективну роботу цього органу); наявність і доступність інформації про порядок надання адміністративної послуги, визначення конкретного переліку документів, необхідного для отримання послуги, наявність зразків документів і їхня доступність; можливість отримання

суб'єктом звернення кваліфікованої консультації засобом телефонного зв'язку або електронною поштою; дотримання принципу рівності всіх фізичних і юридичних осіб; повага до всіх отримувачів адміністративної послуги.

17. Показники якості надання адміністративних послуг НКЦПФР: 1) показники облаштування онлайн-фронт-офісу; 2) показники відповідності законодавчих актів засадам державної політики; 3) показники дотримання умов і процедур надання адміністративних послуг; 4) показники рівня задоволеності суб'єктів звернення до рівня якості надання адміністративних послуг.

18. З метою забезпечення якості надання адміністративних послуг НКЦПФР, підвищення рівня ефективності роботи НКЦПФР у цій сфері, прозорості та сприяння мінімізації зловживань у процесі надання адміністративних послуг проводиться моніторинг якості надання таких послуг, який виявляється у збиранні, аналізі та обробленні оціночних даних (динамічних і статичних оціночних даних) та їхнього порівняння з показниками моніторингу (вимоги законодавчих актів, що регулюють відносини у сфері надання адміністративних послуг НКЦПФР).

19. Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку: 1) здійснює моніторинг надання адміністративних послуг на фондовому ринку України; 2) збирає, аналізує та обробляє оціночні дані в межах реалізації заходів моніторингу, визначає причини недосягнення відповідних показників надання послуг, визначає розбіжності з показниками, пропонує вжиття заходів до усунення причин порушень; 3) вживає заходів у межах своїх повноважень щодо припинення правопорушення, усунення причин і наслідків правопорушення щодо надання адміністративної послуги, вживає заходів щодо відновлення порушених прав і законних інтересів суб'єктів звернення, вживає заходів щодо притягнення до юридичної відповідальності винних осіб; 4) під'єднується до єдиної системи моніторингу та організовує роботу щодо передання оціночних даних; 5) в обов'язковому порядку оприлюднює звітність

моніторингу на офіційному вебсайті НКЦПФР; б) вчиняє інші дії на підставі положень чинного законодавства щодо моніторингу якості надання адміністративних послуг в Україні.

Досить важливим питанням у межах надання адміністративних послуг НКЦПФР є платність і безоплатність таких послуг. На сьогодні діє Рішення НКЦПФР «Про затвердження Розмірів плати за реєстраційні дії щодо учасників ринків капіталу та інших осіб» від 13 червня 2022 року № 620, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 10 серпня 2022 року № 909/38245 [264]. Цим Рішенням визначено, що попередній підзаконний акт, який визначав розміри платних послуг НКЦПФР, втратив чинність (Рішення ДКЦПФР «Про встановлення Розмірів плати за надання Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку адміністративних послуг» від 8 листопада 2011 року № 1615, зареєстроване в Міністерстві юстиції України 2 грудня 2011 року № 1394/20132 [265]).

Чинним рішенням № 620 оновлена вартість платних послуг НКЦПФР [264]. У таблиці 5 наведено порівняння вартості адміністративних послуг НКЦПФР на підставі Рішення від 08.11.2011 № 1615 [265] та оновленого щогорічного Рішення від 13.06.2022 № 620 [264].

Таблиця 5 – Порівняння розмірів плати за надання НКЦПФР адміністративних послуг

Назва адміністративної послуги	Рішення від 08.11.2011 № 1615	Рішення від 13.06.2022 № 620
Видача ліцензії на провадження професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках	3000	14 000
Видача свідоцтва (дубліката свідоцтва) про внесення до Державного реєстру уповноважених рейтингових агентств	безоплатно	2500
Видача дубліката сертифіката на право вчинення дій, пов'язаних із безпосереднім провадженням професійної діяльності на ринках капіталу та організованих товарних ринках	40	400
Відновлення обігу цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування)	безоплатно	7000
Відновлення обігу цінних паперів (облігацій підприємств, облігацій міжнародних фінансових організацій, сертифікатів фонду операцій із нерухомістю) (конвертація)	безоплатно	7000
Видача дозволу на право взяття управителем на себе комерційних ризиків під час створення фонду фінансування будівництва виду Б	безоплатно	14 000
Затвердження змін та/або доповнень до проспекту цінних паперів, які повинні бути оформлені у вигляді відповідного додатка до проспекту (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування)	безоплатно	7000
Затвердження проспекту цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування)	безоплатно	14 000
Зупинення обігу цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування)	0,1 % номінальної вартості випуску цінних паперів	7000
Допуск цінних паперів іноземних емітентів до обігу на території України	безоплатно	14 000
Погодження внутрішніх документів саморегулювальної організації (змін до них), затверджених саморегулювальною організацією професійних учасників ринків капіталу	безоплатно	14 000
Погодження правил і стандартів професійної діяльності на ринках капіталу (змін до них), затверджених об'єднанням професійних учасників ринків капіталу	безоплатно	14 000
Погодження наміру набуття або збільшення особою істотної участі у професійному учаснику ринків капіталу та організованих товарних ринків	безоплатно	14 000
Погодження на створення професійним учасником ринків капіталу та організованих товарних ринків відокремленого підрозділу за межами України	безоплатно	14 000
Погодження кандидатур на посади керівників операторів організованих ринків капіталу, організованих товарних ринків і Центрального депозитарію цінних паперів	безоплатно	14 000
Погодження змін до внутрішніх правил та/або відповідних засобів надавача інформаційних послуг	безоплатно	7000
Погодження відповідальної особи небанківської фінансової групи	безоплатно	14 000
Погодження статуту (змін до статуту) операторів організованих ринків	безоплатно	14 000
Погодження статуту (змін до статуту) Центрального депозитарію цінних паперів	безоплатно	14 000
Погодження статуту недержавного пенсійного фонду	безоплатно	14 000
Погодження змін до статуту недержавного пенсійного фонду	безоплатно	7 000
Погодження кандидатур осіб, делегованих до ради недержавного пенсійного фонду	безоплатно	14 000
Погодження розповсюдження рекламних матеріалів щодо послуг із недержавного пенсійного забезпечення	безоплатно	7000

Продовження таблиці 5

Назва адміністративної послуги	Рішення від 08.11.2011 № 1615	Рішення від 13.06.2022 № 620
Реєстрація змін до проспекту емісії (інформації про випуск) цінних паперів (крім випадку, якщо зміни до проспекту емісії цінних паперів інституту спільного інвестування пов'язані з подальшим випуском цінних паперів інституту спільного інвестування)	безоплатно	7000
Реєстрація змін до інформації про випуск інвестиційних сертифікатів інвестиційних фондів і взаємних фондів інвестиційних компаній	безоплатно	7000
Реєстрація регламенту інституту спільного інвестування та внесення відомостей про інститут спільного інвестування до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування з видачею свідоцтва про внесення відомостей про інститут спільного інвестування до Єдиного державного реєстру інститутів спільного інвестування; реєстрація звіту про результати розміщення акцій із метою формування початкового статутного капіталу корпоративного інвестиційного фонду з видачею свідоцтва про реєстрацію випуску акцій	1190	14 000
Реєстрація змін до регламенту інституту спільного інвестування	безоплатно	7000
Реєстрація звіту про результати емісії / розміщення цінних паперів (крім цінних паперів інститутів спільного інвестування)	безоплатно	14 000
Реєстрація реструктуризації боргових зобов'язань за запозиченням за допомогою розміщення облігацій внутрішніх місцевих позик	безоплатно	7000
Реєстрація випуску облігацій внутрішніх місцевих позик, реєстрація випуску облігацій внутрішніх місцевих позик і затвердження проспекту облігацій внутрішніх місцевих позик	безоплатно	14 000
Реєстрація правил (змін до правил) організованих ринків	3280	14 000
Реєстрація Правил (змін до Правил) Центрального депозитарію цінних паперів	безоплатно	14 000
Реєстрація правил (змін до правил) провадження клірингової діяльності та інших внутрішніх документів (змін до них) особи, яка провадить клірингову діяльність	безоплатно	14 000
Реєстрація пенсійної схеми недержавного пенсійного фонду	безоплатно	7000
Реєстрація змін до пенсійної схеми недержавного пенсійного фонду	безоплатно	7000
Реєстрація інвестиційної декларації недержавного пенсійного фонду	безоплатно	7000
Реєстрація змін до інвестиційної декларації недержавного пенсійного фонду	безоплатно	7000
Внесення недержавного пенсійного фонду до Державного реєстру фінансових установ і до реєстру недержавних пенсійних фондів	безоплатно	7000
Скасування реєстрації випуску цінних паперів (щодо цінних паперів інститутів спільного інвестування, інвестиційних фондів, взаємних фондів інвестиційних компаній)	безоплатно	7000
Скасування реєстрації випуску цінних паперів (облігацій підприємств, облігацій міжнародних фінансових організацій, сертифікатів фонду операцій із нерухомістю) та отримання свідоцтва про реєстрацію нового випуску цінних паперів (облігацій підприємств, облігацій міжнародних фінансових організацій, сертифікатів фонду операцій із нерухомістю) (конвертація)	безоплатно	14 000

Джерело: складено автором на підставі положень законодавчих актів 2011 року [265] та 2022 року [264].

Аналізуючи зміст наведених вище даних, можна стверджувати про значне підвищення розміру адміністративних послуг, що надаються НКЦПФР. Звичайно, що всі сплачені адміністративні збори за надання таких послуг

будуть спрямовані до Державного бюджету України та починаючи вже із 2022 року статистично будемо спостерігати значене підвищення доходу в цій частині. Водночас ця ситуація має окремі спірні питання щодо дотримання прав і законних інтересів фізичних і юридичних осіб, методики визначення розміру плати за адміністративні послуги та механізму віднесення послуг до групи платних або безоплатних. З наведених у таблиці 5 даних можна бачити, що значний обсяг безоплатних адміністративних послуг (відповідно до рішення ДКЦПФР «Про встановлення розмірів плати за надання Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку адміністративних послуг» від 8 листопада 2011 року № 1615) у 2022 році отримали статус платних із традиційним розміром 7000 грн або 14 000 грн (відповідно до рішення НКЦПФР «Про затвердження Розмірів плати за реєстраційні дії щодо учасників ринків капіталу та інших осіб» від 13 червня 2022 року № 620). У цьому разі ми погоджуємося із твердженням В. Р. Лозинського, який вказує, що юридична невизначеність принципу формування послуг на безоплатній і платній основах зумовлює існування неузгодженості в цій сфері та формування значної кількості платних послуг без обґрунтування такого перерозподілу [253, с. 199]. Цю обставину відображають зміни в межах рішення НКЦПФР від 13 червня 2022 року № 620 [264]. Крім того, юридична наука не має чіткого механізму обґрунтування перерозподілу адміністративних послуг на платні та безоплатні.

Звертаючись до положень чинного законодавства, варто зауважити, що Закон України «Про адміністративні послуги» як основний спеціальний закон у сфері отримання та надання адміністративних послуг в Україні лише констатує існування в державі платних або безоплатних послуг, зокрема в частині 1 статті 5 Закону закріплено: «Виключно законами, які регулюють суспільні відносини щодо надання адміністративних послуг встановлюється платність або безоплатність адміністративних послуг» [121]. У статті 11 цього Закону «Плата за надання адміністративних послуг (адміністративний збір)»

закріплені загальні принципи встановлення плати, механізм здійснення платежу та механізм отримання адміністративної послуги, що надається на платній основі [121]. Аналогічна ситуація і з положеннями Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, які лише фіксують факт існування адміністративних послуг НКЦПФР, що може отримати заявник на платній або безоплатній основі. Рішенням НКЦПФР, яким затверджені Розміри плати за реєстраційні дії щодо учасників ринків капіталу та інших осіб від 13 червня 2022 року № 620, також не обґрунтовано причин значного підвищення офіційних платежів у 2022 році [264], методики визначення нових зборів і загальних засад формування вартості адміністративних послуг. Будь-які інші законодавчі акти, які б обґрунтовували механізм обрахування розмірів адміністративних зборів НКЦПФР в Україні, відсутні. Отже, можна констатувати, що нинішнє законодавство не в змозі врегулювати механізм розподілу адміністративних послуги на платні та безоплатні та методику визначення розміру плати за адміністративну послугу НКЦПФР.

Варто звернути увагу на те, що ця проблема має комплексний характер та поширення на всю сферу надання адміністративних послуг. В Україні є чинні нормативно-правові акти, якими затверджено методики визначення тих чи інших платежів з обґрунтованим використання формульного підходу (наприклад, Методика визначення плати за доступ до елементів інфраструктури будівельної розподільної мережі, затвердженої наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 22 січня 2019 року № 3 [266]; Примірні методики визначення очікуваної вартості предмета закупівлі, затверджені наказом Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 лютого 2020 року № 275 [267] тощо).

Частково аналогічний підхід відображено у сфері надання адміністративних послуг, зокрема постановою Кабінету Міністрів України «Про затвердження Методики визначення собівартості платних

адміністративних послуг» від 27 січня 2010 року № 66 затверджено, що розрахунок собівартості платних послуг має проводитися на підставі цієї Постанови № 66 [268]. Сфера дії Постанови № 66 – усі адміністративні органи, а саме центральні органи виконавчої влади, місцеві органи виконавчої влади, підприємства, установи та організації, котрі на виконання законодавчих актів надають адміністративні послуги. Пунктом 3 Постанови № 66 закріплено, що до собівартості адміністративних послуг мають входити: 1) прямі матеріальні витрати (тобто вартість матеріалів, які використовуються в процесі надання адміністративних послуг); 2) прямі витрати на оплату праці та відрахування на соціальні заходи; 3) інші прямі витрати (тобто транспортні витрати, витрати на службові відрядження, послуги зв'язку); 4) непрямі витрати (тобто робота технічного та адміністративного персоналу відповідного державного органу, комунальні витрати, орендні платежі, послуги з охорони та пожежної безпеки приміщення, де надаються адміністративні послуги, амортизаційні витрати) [268].

Ця Постанова № 66 є основою для визначення вартості платежів за надання адміністративних послуг відповідними суб'єктами. Водночас потрібно звернути увагу, що Постанова № 66 затверджена у 2010 році, а останні зміни були внесені постановою Кабінету Міністрів України «Про внесення змін та визначення такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України з питання надання адміністративних послуг» від 24 квітня 2013 року № 309 [269]. Тобто законодавець із 2013 року не змінював підхід до формування вартості надання адміністративних послуг, що йде в розріз із встановленою вартістю адміністративних послуг НКЦПФР відповідно до Рішення НКЦПФР від 13 червня 2022 року № 620 [264], де вартість більшості адміністративних послуг (порівняно із 2021 роком) збільшилася в 10–20 разів або загалом із 0 грн перетворилася на 7000–14 000 грн.

Зважаючи на це, вважаємо, що у сфері надання адміністративних послуг НКЦПФР має працювати за аналогічними принципами формування вартості

таких послуг, засновані на формульному підході. Прозорість визначення розміру адміністративних платежів дозволить забезпечити реалізацію принципів законності та верховенства права, які є основоположними як для сфери функціонування адміністративних послуг, так і для всієї юриспруденції загалом. Однак, аналізуючи специфіку цього питання, крім затвердження відповідної методики визначення розміру адміністративних платежів за отримання адміністративних послуг, головним є залучення громадськості до реалізації громадського моніторингу. Посилення спроможності громадян і громадських організацій сприятиме не лише прозорому, законному та ефективному функціонуванню сфери надання адміністративних послуг, а й підвищить довіру суспільства до державного апарату загалом.

В Україні дедалі частіше ідея ефективної реалізації громадського контролю прирівнюється до чинника впливу на державну владу, на ефективність роботи державного апарату та публічного адміністрування. Актуальність громадського контролю та цінність його ефективної роботи знайшли своє відображення і в законотворчому процесі. Відповідно до проєкту закону України «Про громадський контроль» від 13 травня 2015 року № 2737-1 громадський контроль – це суспільна діяльність громадських об'єднань, предметом якої є здійснення нагляду за відповідністю діяльності державних органів, органів місцевого самоврядування, їхніх службових і посадових осіб відповідно до положень Конституції України, законів України, інших законодавчих актів і з дотриманням ними державної дисципліни (неухильне та точне дотримання об'єктами контролю визначених правил діяльності, поведінки, стосунків, посадових і службових обов'язків, виконання зобов'язань і завдань) [270]. Положення цього проєкту закону поєднані із задекларованими громадянськими правами: правом на свободу слова, правом на доступ до публічної інформації. Зокрема в частині 2 статті 5 законопроєкту визначено, що підставою для здійснення громадського контролю є, крім

іншого, обґрунтовані звернення юридичних і фізичних осіб із питань, що можуть бути предметом громадського контролю [270].

Підсумовуючи, варто зазначити, що для розв'язання проблематики визначення статусу адміністративної послуги НКЦПФР (платна чи безоплатна), урегулювання питання щодо обґрунтування розміру такої послуги базовим має стати: 1) затвердження Методики визначення розміру адміністративної послуги, що надається НКЦПФР; 2) посилення громадського контролю в цій сфері та законодавче визначення державної політики щодо реалізації прав юридичних і фізичних осіб, об'єднань громадян на здійснення ними громадського контролю за діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування, службових і посадових осіб в Україні.

Формування ефективної законодавчої бази функціонування фондового ринку та НКЦПФР як головного регулятора є прерогативним напрямком розвитку сфери. На сьогодні для фондового ринку характерним має стати інформаційна прозорість і відкритість, дотримання прав і законних інтересів, справедливість і впорядкованість функціонування. Саме в цьому разі фондовий ринок зможе виконувати головне призначення – сприяти ефективним структурним змінам в економіці України. Перспективи подальшого розвитку багато в чому залежать від імплементації загальносвітових стандартів функціонування сфери, адаптації вітчизняного законодавства до законодавства ЄС, реформування вітчизняного законодавства, ефективного публічного адміністрування та фінансового розвитку держави. Фондовий ринок, що ефективно функціонує в країні, прямо впливає на розвиток усіх суб'єктів національної економіки.

Висновки до розділу 3

Отже, визначаючи перспективи розвитку сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, а також аналізуючи європейські стандарти функціонування фондового ринку та особливості гармонізації вітчизняного законодавства щодо законодавства ЄС, окреслюючи напрямки вдосконалення сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку, можна зробити такі висновки:

1. Аналізуючи головні стратегічні документи України з питання розвитку фінансової системи та фондового ринку, потрібно звернути увагу, що одним із основних питань реформування та подальшого розвитку цієї сфери є питання гармонізації вітчизняного законодавства щодо законодавства ЄС, відображення в положеннях вітчизняних нормативно-правових актів європейських стандартів побудови фінансової системи і ринку, стандартів функціонування і забезпечення прав та інтересів учасників. Досягнення виконання основних стратегічних завдань є головною передумовою на шляху інтеграції нашої держави до економічного простору світового рівня.

2. Обґрунтовано, що саме фінансова криза 2008 року вказала світу на наявність цілої низки проблем і прогалин у фінансовому секторі. Не винятком став і фондовий ринок. З метою налагодження функціонування глобальних ринків країни ЄС намагалися мінімізувати наявні тоді ризики, модернізуючи своє законодавство, а також створити передумови для уникнення будь-яких фінансових криз у майбутньому. Результатом цього процесу стала низка Директив ЄС щодо функціонування фондового ринку, об'єднані такими цілями, як підтримка стабільності та захист прав інвесторів.

Вітчизняне законодавство пройшло тривалий трансформаційний етап із метою гармонізації основних напрямків регулювання і модернізації сфери функціонування фондового ринку в Україні на підставі європейських стандартів. Доведено, що законодавчі нововведення та гармонізація загалом в Україні відбувається досить повільними темпами. Інколи між ухваленими

Директивами ЄС та законодавчими актами в Україні минає 10–15 років, що негативно відображається на розвитку інституту фондового ринку та його практичного функціонування в Україні

3. Установлено, що гармонізація вітчизняного законодавства у сфері функціонування фондового ринку має такі вектори діяльності: 1) запровадження регуляторних вимог, передбачених положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС із приводу вимог капіталу, ліцензійних вимог, вимог до розкриття інформації, ліквідності; 2) підвищення рівня міжнародного співробітництва щодо сфери регулювання та нагляду за банківськими та небанківськими фінансовими установами; 3) забезпечення приєднання України до Багатостороннього меморандуму про взаєморозуміння щодо консультування та співробітництва й обміну інформацією IOSCO; 4) підвищення вимог і удосконалення порядку ліцензування небанківських фінансових установ на підставі європейських стандартів, зокрема і щодо перевірки прозорості структури власності професійних учасників фондового ринку та ділової репутації службових осіб та акціонерів з істотною участю.

4. Установлено, що НКЦПФР досить активно працює щодо питання надання адміністративних послуг на фондовому ринку. У 2021 році регулятор надав таких послуг майже вдвічі більше порівняно із 2020 роком. Така увага у 2021 році до функціонування фондового ринку продиктована попитом на отримання адміністративної послуги НКЦПФР. Водночас обґрунтовано, що ця ситуація не завжди може свідчити про належність і ефективність роботи НКЦПФР в аспекті якості та ефективності надання адміністративних послуг. Зменшення загальних обсягів фінансування відповідних органів державного управління створює передумови до активізації ситуації, пов'язаної з додатковим зароблянням грошей цими самими органами з використанням неадекватного інструменту – адміністративних послуг і завищення їхньої вартості. Доведено, що належне наукове обґрунтування та забезпечення функціонування сфери надання адміністративних послуг, зокрема і надання адміністративних послуг

НКЦПФР, дозволить мінімізувати зловживання, створить стандарти надання адміністративних послуг і забезпечить високий рівень якості таких послуг.

5. Доведено, що значення принципів для юридичної науки та практики складно переоцінити, адже вони охоплюють усю її правову матерію – правові відносини, правові приписи, ідеї функціонування, надають логічності правовим процесам, послідовності і збалансованості їхньої реалізації. Не стала винятком і сфера функціонування фондового ринку. Проаналізовано положення чинного законодавства, зокрема Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, зауважено, що принципи надання адміністративних послуг НКЦПФР ніяк не відображені в законодавчому полі, що є неприпустимим для належного правового врегулювання цієї сфери. У межах дослідження обґрунтовано та запропоновано доповнити зміст пункту 2 Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положенням щодо визначення принципів надання адміністративних послуг на фондовому ринку.

6. Установлено, що якість надання адміністративної послуги може відповісти на питання щодо їхньої результативності, ефективності та доцільності. Забезпечення якості надання адміністративних послуг перебуває в центрі уваги не лише посадових і службових осіб, а й наукової доктрини загалом. І ця обставина не є випадковістю, адже адміністративна послуга є справжнім регулятором, який допомагає державі збільшувати вплив на абсолютно всі сфери суспільного життя. Зважаючи на ці обставини, а також на відсутність законодавчого визначення характеристики якості надання адміністративних послуг на фондовому ринку, запропоновано внести доповнення до Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, відповідними положеннями.

7. Установлено, що прозорість визначення розміру адміністративних платежів на фондовому ринку дозволить забезпечити реалізацію принципів

законності та верховенства права, які є основоположними як для сфери функціонування адміністративних послуг, так і для всієї юриспруденції загалом. Однак, аналізуючи специфіку цього питання, крім затвердження відповідної методики визначення розміру адміністративних платежів за отримання адміністративних послуг, головним є залучення громадськості до реалізації громадського моніторингу. Доведено, що посилення спроможності громадян і громадських організацій сприятиме не лише прозорому, законному та ефективному функціонуванню сфери надання адміністративних послуг, а й підвищить довіру суспільства до державного апарату загалом.

ВИСНОВКИ

У дисертаційному дослідженні проведено теоретичне узагальнення наукових розробок щодо організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України та окреслено напрямки вдосконалення сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку. Унаслідок проведеного дослідження сформульовано низку висновків, пропозицій і рекомендацій, спрямованих на досягнення поставленої мети. А саме:

1. Обґрунтовано, що значна кількість видів цінних паперів дає можливість для виникнення досить широкого спектра відносин із різними економічними та правовими наслідками. Водночас такі відносини можуть виникати як між безпосередньо власником цінного папера, так і між особами, які сприяють виникненню, розвитку і припиненню цих відносин. Доведено, що можливими є три підходи до тлумачення категорії «ринок цінних паперів»:

- 1) сфера торгівлі, що забезпечує опосередкування та організацію руху заощаджень через угоди з фінансовими активами;
- 2) сукупність інституцій, які забезпечують функціонування ринку цінних паперів і взаємодії його учасників у процесі торгівлі фінансовими активами;
- 3) сфера надання фінансових послуг для можливості здійснення торгівлі з фінансовими активами.

Узагальнюючи наведені підходи, нами було встановлено, що лише врахування всіх характеристик дасть змогу найбільш повно сформувати уявлення про категорію «ринок цінних паперів». Виявлено, що ринок цінних паперів в Україні є одним із головних елементів фінансового ринку нашої держави та являє собою певне середовище, у межах якого функціонують його учасники, між якими виникають різні правовідносини, що пов'язані з емісією (видачею), обігом, виконанням зобов'язань, викупом та обліком цінних паперів (зокрема і деривативних цінних паперів). Визначено, що ринок цінних паперів виконує чотири основні функції: інформаційну, регулятивну, правостановчу та контроль.

Обґрунтовано, що найбільш доцільним під час визначення історіографії розвитку та еволюції ринку цінних паперів є визначення таких етапів, як античний фондовий ринок (до V ст. н. е.); середньовічний ринок цінних паперів (період із XI до XV ст.); формування елементів сучасного фондового ринку (XVI – кінець XVIII ст.); глобалізація фондових ринків (перша половина XIX ст. – 1914 р.); етап становлення державного контролю та регулювання (1914–1970 рр.); етап світових фондових ринків (1970 р. – початок XXI ст.).

2. Доведено, що адміністративними послугами на ринку цінних паперів потрібно вважати передбачену чинним законодавством діяльність суб'єктів владних повноважень на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні прав та інтересів осіб, що до них звернулись, і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Установлено такі ознаки адміністративних послуг на ринку цінних паперів: а) надають суб'єкти владних повноважень; б) передбачені чинним законодавством; в) їхнім результатом є задоволення права та законних інтересів осіб, що звернулися до уповноважених суб'єктів; г) такі послуги пов'язані з випуском та обігом цінних паперів. З'ясовано, що головною відмінністю адміністративних послуг на ринку цінних паперів є те, що вони пов'язані з випуском та обігом цінних паперів. Отже, адміністративні послуги на ринку цінних паперів пов'язані з діями, результатом яких є виникнення цінних паперів як об'єктів прав, а також із вчиненням правочинів, результатом яких є перехід прав на них.

3. Обґрунтовано, що відносини адміністративних послуг на ринку цінних паперів – це відносини, урегульовані нормами адміністративного права, у яких відображається діяльність суб'єктів владних повноважень з особливим правовим статусом на ринку цінних паперів, яка має своїм результатом ефект, що об'єктивується в задоволенні права та інтересів осіб, що до них звернулись і які є учасниками відносин, пов'язаних з обігом цінних паперів. Доведено, що ознаками відносин адміністративних послуг на

фондовому ринку є такі: а) один із видів публічних адміністративних відносин у формі взаємодії зацікавлених суб'єктів з уповноваженими органами; б) ця діяльність передбачена чинним законодавством, а саме діяльність суб'єктів на фондовому ринку; в) основним суб'єктом цієї діяльності є суб'єкти, у компетенцію яких входять владні повноваження, пов'язані з функціонуванням фондового ринку; г) результатом отримання адміністративних послуг є задоволення інтересів суб'єктів звернення.

4. Доведено, що до суб'єктів владних повноважень на фондовому ринку в Україні можна віднести Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку (як спеціально уповноважений державою орган у сфері регулювання функціонування фондового ринку) та Національний банк України (як спеціально уповноважений державою орган у відносинах, у яких беруть участь банки, та у відносинах, пов'язаних з обігом цінних паперів). Установлено, що саме вони в межах чинного законодавства України реалізують державну політику у сфері функціонування фондового ринку та діяльності банківських установ, пов'язану з обігом цінних паперів в Україні. Визначено, що Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку є основним уповноваженим державою органом у сфері регулювання функціонування фондового ринку. Водночас установлено, що Національний банк України має подвійну правову природу: з одного боку, він може самотійно здійснювати операції з цінними паперами і, відповідно, бути головним надавачем адміністративних послуг на фондовому ринку, з іншого – Національний банк здійснює регулювання банківської діяльності як власне банківських установ, основною формою яких є акціонерні товариства, так і регулювання їхніх операцій із цінними паперами. Ця особливість дає можливість визначити організаційну та функціональну роль Національного банку на фондовому ринку України.

5. Визначено, що завданням ЄС є формування єдиного фінансового регулювання для фінансових ринків, що створює передумови для єдиного

розвитку, модернізації, установлення єдиних стандартів для функціонування ринку та захисту учасників. На сьогодні Україна ще не є членом ЄС, однак проєвропейський шлях розвитку поставив перед державою чіткі напрямки розвитку. Вітчизняне законодавство пройшло тривалий трансформаційний етап із метою гармонізації основних напрямків регулювання і модернізації сфери функціонування фондового ринку в Україні на підставі європейських стандартів. Обґрунтовано, що гармонізація вітчизняного законодавства у сфері функціонування фондового ринку має такі вектори діяльності:

- 1) запровадження регуляторних вимог, передбачених положеннями Угоди про асоціацію між Україною та ЄС із приводу вимог капіталу, ліцензійних вимог, вимог до розкриття інформації, ліквідності;
- 2) підвищення рівня міжнародного співробітництва щодо сфери регулювання та нагляду за банківськими та небанківськими фінансовими установами;
- 3) забезпечення приєднання України до Багатостороннього меморандуму про взаєморозуміння щодо консультування та співробітництва й обміну інформацією IOSCO;
- 4) підвищення вимог і удосконалення порядку ліцензування небанківських фінансових установ на підставі європейських стандартів, зокрема і щодо перевірки прозорості структури власності професійних учасників фондового ринку та ділової репутації службових осіб та акціонерів з істотною участю.

6. Запропоновано напрямки вдосконалення організаційно-правового регулювання сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку, зокрема:

- 1) обґрунтовано доповнення змісту пункту 2 Порядку надання адміністративних послуг НКЦПФР, затвердженого рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положенням щодо принципів надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;
- 2) доведена необхідність чіткої класифікації адміністративних послуг на фондовому ринку України за критерієм способу задоволення інтересів осіб (дозвільні, реєстраційні та інформаційні адміністративні послуги);
- 3) запропоновано доповнити Порядок надання адміністративних послуг НКЦПФР, затверджений рішенням НКЦПФР від 17.11.2021 № 1124, положеннями: – щодо якості надання адміністративних послуг Національною

комісією з цінних паперів та фондового ринку; – щодо критеріїв для визначення якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; – щодо показників якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку; – щодо моніторингу якості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку;

4) доведено, що у сфері надання адміністративних послуг НКЦПФР має працювати за аналогічними принципами формування вартості таких послуг, засновані на формульному підході. Прозорість визначення розміру адміністративних платежів дозволить забезпечити реалізацію принципів законності та верховенства права, які є основоположними як для сфери функціонування адміністративних послуг, так і для всієї юриспруденції загалом. Для розв’язання проблематики визначення статусу адміністративної послуги НКЦПФР та врегулювання питання щодо обґрунтування розміру такої послуги запропоновано таке: затвердити Методику визначення розміру адміністративної послуги, що надає Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку; посилити громадський контроль у сфері надання адміністративних послуг на фондовому ринку та законодавчо визначити державну політику щодо реалізації прав юридичних і фізичних осіб, об’єднань громадян на здійснення ними громадського контролю за діяльністю державних органів, органів місцевого самоврядування, службових і посадових осіб в Україні.

7. Доведено, що організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України – це визначені закономірності організації надання адміністративних послуг на фондовому ринку, які ґрунтуються на правових положеннях чинного законодавства, і побудова на їхній основі сфери надання адміністративних послуг на фондовому ринку, що ефективно функціонує.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Енциклопедія «Британіка». URL: <https://www.britannica.com/topic/market/The-historical-development-of-markets>.
2. Загороднюк О. В. Теоретична сутність ринку, його функції та структурні складові. *Формування ринкової економіки* : зб. наук. пр. / М-во освіти і науки України, ДВНЗ «Київ. нац. екон. ун-т ім. Вадима Гетьмана» ; [редкол.: О. О. Беляєв (відп. ред.) та ін.]. Київ : КНЕУ, 2009. Спец. вип.: Аграрна економічна освіта в розбудові конкурентоспроможного сільського господарства України. С. 279–288.
3. Макаренко П. М., Сень О. В. Теоретичні аспекти сутності ринку та його видів. *Наукові праці Полтавської державної аграрної академії*. 2012. № 1 (4). Т. 2. С. 3–21.
4. Власов Д. В. Генезис формування поняття «ринок». *Економіка АПК*. 2009. № 4. С. 121–124.
5. Шадура-Никипорець Н. Т., Мініна О. В. Основні підходи до змістовного наповнення категорії «ринок». *Економіка і суспільство*. 2018. Випуск 19. С. 35–40.
6. Економічна теорія : навч. посібник / за ред. В. О. Білика, П. Т. Саблука. 4-те вид., перероб. та доп. Київ : ННЦ ІАЕ, 2004. 560 с.
7. Самуельсон П. Економіка / у скороченому перекладі з англ. Севастополь : Ахтіар, 1995. 384 с.
8. Майн В. В. Етимологічні основи сутності ринку. *Науковий вісник Полтавського університету економіки і торгівлі*. 2013. № 1 (56). С. 73–77.
9. Рабінович І. А. Маркетинг в комерційній діяльності. Одеса : Інтмар, 1993. 248 с.
10. Ринок як орган економіки та маркетингу / уклад. Г. П. Семілетка. Київ : УкрМаркет, 1994. 254 с.
11. Основи економічної теорії : навч. посіб. / за ред. В. О. Білика, П. Т. Саблука. Київ : Інститут аграрної економіки, 1999. 466 с.

12. Логоша Р. В. Особливості формування і розвитку ринку в різних суспільних формаціях. *Економіка і суспільство*. 2016. Випуск 3. С. 7–12.
13. Головка Л. С., Бондарчук Т. В. Визначення пріоритетів економічної політики і розробка механізмів розвитку постіндустріальної економіки. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Випуск 13-1. С. 17–21.
14. Стеценко Б. С. Фундаментальні основи становлення постіндустріальної економіки: теоретичні засади. *Причорноморські економічні студії*. 2017. Випуск 16. С. 151–154.
15. Мочерний С. В. Основи економічних знань : підручник. Київ : Академія, 2000. 304 с.
16. Основи економічної теорії : підручник / А. А. Чухно, П. С. Єщенко, Г. Н. Климко та ін. ; за ред. А. А. Чухна. Київ : Вища школа, 2001. 606 с.
17. Економічна теорія: політекономія : підручник / за ред. В. Д. Базилевича. Київ : Знання-Прес, 2007. 719 с.
18. Чуницька І. І. Інфраструктурний потенціал розвитку фінансового ринку : дис. ... д-ра екон. наук: спеціальність 08.00.08. Київ : НУДФС. 2018. 471 с.
19. Чуницька І. І. До питання теоретичної концептуалізації поняття «фінансовий ринок». *Ефективна економіка*. 2015. № 12. URL: <http://www.economy.nauka.com.ua/?op=1&z=4652>.
20. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник. Київ : НІОС, 2000. 416 с.
21. Гальчинський А. Теорія грошей : навч. посіб. Київ : Основи, 1998. 328 с.
22. Худолій Л. М. Теорія фінансів : навчально-методичний посібник. Київ : Видавництво Європейського університету, 2003. 167 с.
23. Опарін В. М. Фінанси : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 2002. 240 с.
24. Коваленко Ю. М. Інституціоналізація фінансового сектору економіки : монографія / Національний університет ДПС України. Ірпінь, 2013. 608 с.

25. Шелудько В. М. Фінансовий ринок : підручн. Київ : Знання, 2008. 535 с.
26. Оспіщева В. І. Фінанси: курс для фінансиста, 2008. С. 13. URL: <http://www.bookzone.com.ua/Netshop/catalogue.html>.
27. Юрій С. І., Федосов В. М. Фінанси : підручник / за ред. С. І. Юрія, В. М. Федосова. Київ : Знання, 2008. 611 с.
28. Завгородній А. Г., Вознюк В. Л., Смовженко Т. С. Фінансово-економічний словник. Львів : Центр Європи, 1997. 576 с.
29. Іваницька О. М. Фінансові ринки : навч. посіб. Київ : Вид-во УАДУ, 1999. 296 с.
30. Маслова С. О. Фінансовий ринок : навчальний посібник / С. О. Маслова, О. А. Опалов. 3-тє вид., виправлене. Київ : Каравела, 2004. 344 с.
31. Василик О. Д. Теорія фінансів : підручник. Київ : НІОС, 2000. 416 с.
32. Money Market. URL: <http://www.businessdictionary.com/definition/money-market.htm>.
33. Школьник І. О. Фінансовий ринок України: сучасний стан і стратегія розвитку : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2008. 348 с.
34. Старинський М. В. Валютний ринок як фінансово-правова категорія. *Підприємництво, господарство і право*. 2012. № 8. С. 67–70.
35. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лютого 2006 року 3480-IV з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.
36. Мозговий О. М. Фондовий ринок : навчальний посібник. Київ : КНЕУ, 1999. 316 с.
37. Міжнародна економіка : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2012. 400 с.
38. Костюченко О. А. Банківське право : підручник. Київ : Професіонал, 2004. 544 с.

39. Оспіщев В. І. Фінанси : навчальний посібник. Київ : Знання, 2008. 366 с.
40. Майорова Т. В. Інвестиційна діяльність : підручник. Київ : Центр учбової літератури, 2009. 472 с.
41. Тиркало Р. І., Кравчук І. С. Банківські операції з цінними паперами : монографія. Тернопіль : Карт-бланш, 2004. 211 с.
42. Фондовий ринок України: законодавче регулювання : навчально-методичний посібник / М. О. Бурмака, Д. С. Бутенко, А. Т. Головка та ін. Київ, 2011. 860 с.
43. Васильєва В. В., Васильченко О. Р. Фінансовий ринок : навчальний посібник. Київ : Центр учбової літератури, 2008. 368 с.
44. Остапович Г. М. Державний контроль на ринку цінних паперів України : дис. ... канд. юрид. наук: спеціальність 12.00.07. Київ, 2006. 212 с.
45. Michie R. C. The global securities market: a history / Oxford University Press, 2006. 399 p.
46. Rothbard, Murray: Making Economic Sense. 2nd edition. (Ludwig von Mises Institute, 2006, ISBN 9781610165907), p. 426.
47. O'Sullivan, Arthur ; Sheffrin, Steven M. (2003). Economics: Principles in Action. Upper Saddle River, NJ : Pearson Prentice Hall, p. 283. ISBN 0-13-063085-3.
48. Cambridge Dictionary. URL: [//dictionary.cambridge.org/dictionary/english/securities-market](http://dictionary.cambridge.org/dictionary/english/securities-market).
49. Dictionary of Financial Terms. URL: <https://www.thestreet.com/topic/47042/securities.html>.
50. Гутафель В. В., Галушко Н. К. Завдання та функції фондового ринку в сучасних умовах. *Економічний вісник Донбасу*. 2010. № 3 (21). С. 86–89.
51. Михальчишина Л. Г. Роль та основні функції ринку цінних паперів. *Бухгалтерський облік, аналіз та аудит: проблеми теорії, методології, організації*. 2014. № 1. С. 201–206.

52. Салига С. Я., Болдуєва О. В. Теоретичне узагальнення функцій ринку цінних паперів в сучасній економічній системі. *Інвестиції: практика та досвід*. 2013. № 1. С. 8–11.

53. Ананьєв М. Етапи еволюції фондових ринків. Ринок цінних паперів України. *Вісник Державної комісії з цінних паперів та фондового ринку*. 2011. № 9–10. С. 43–49.

54. Бусарєва Т. Г. Історія розвитку та становлення ринку цінних паперів в Україні. *Агросвіт*. 2016. № 3. С. 20–23.

55. Сухонос В. В., Завальна Ж. В., Старинський М. В. Правове регулювання цінних паперів в Україні. Суми : Університетська книга, 2005. 369 с.

56. Кологойда О. В. Правове регулювання фондового ринку України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 320 с.

57. Ткаченко А. О., Мирославський С. В. Історія розвитку правового регулювання і застосування векселя у банківській діяльності. *Проблеми і перспективи розвитку банківської системи України* : збірник наук, праць. Суми, 2002. Т. 6. С. 190–214.

58. Козлов С. Загальні правові аспекти вексельного обігу в Україні. *Юридична газета*. 2005. № 8 (44). С. 10–15.

59. Мороз Ю. Н. Вексельное дело. Киев, 1996. 257 с.

60. Кологойда О. В. Правове регулювання фондового ринку України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 320 с.

61. The English Factories in India. New Series, 1670–1685 / ed. by Sir Charles Fawsett. In 4 vols. Oxford, 1936–1955. Vol. 1. The Western Presidency. 1670–1677. Oxford, 1936. 480 p.

62. Кумешер І. М. Історія біржі. *Банківська енциклопедія*. Київ, 1916. Т. II. 475 с.

63. Ананьєв М. Ю. Глобальні детермінанти розвитку ринку цінних паперів : дис. ... канд. екон. наук, спеціальність 08.00.02. Київ : Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана, 2018. 226 с.

64. Ананьєв М. Ю. Глобалізація і економічний розвиток. *Формування ринкової економіки*. 2011. № 26. Ч. 2. С. 1–14.

65. Державне управління: проблеми адміністративно-правової теорії та практики / за заг. ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Факт, 2003. 384 с.

66. Мельник Р. С. Адміністративне право і процес: теорія та практика правозастосування : монографія. Херсон : Гельветика, 2019. 210 с.

67. Валенкевич Л. П., Краснощоків В. М. Система оцінки якості адміністративних послуг. *Вісник Сумського державного університету*. Серія: Економіка. 2011. № 3. С. 5–10.

68. Голосніченко І. П. Правове регулювання надання адміністративних послуг потребує системного підходу. *Вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 4. С. 43–46.

69. Кандзюба С. П., Духонченко А. А. Надання публічних адміністративних послуг в онлайн-режимі: зарубіжний досвід і проблеми його адаптації в Україні. *Стратегічні пріоритети*. 2014. № 1. С. 116–122.

70. Демський Е. Ф. Адміністративні послуги та їх юридична природа. *Юридична наука*. 2011. № 1 (1). С. 79–86.

71. Ілюшик О. М. Класифікація адміністративних послуг та їх характеристика. *Науковий вісник Львівського університету внутрішніх справ*. 2016. № 1. С. 178–187.

72. Кахович О. О., Тимченко Л. М. Роль і місце адміністративних послуг у системі публічних послуг у західноєвропейській доктрині адміністративного права. *Держава та регіони*. Сер. «Право». 2018. Випуск 1. С. 83–88.

73. Кузьменко О. Щодо доцільності запровадження інституту адміністративних послуг. *Право України*. 2007. № 6. С. 15–17.

74. Ніколаєнко К. В. Адміністративні послуги як різновид публічних послуг. *Держава і право. Юридичні і політичні науки* : збірник наукових праць. 2010. Випуск. 47. С. 269–274.

75. Мордвін І. А. Деякі аспекти надання платних адміністративних послуг податковими органами України. *Держава та регіони*. Сер. «Право». 2013. Випуск. 2. С. 48–52.

76. Тімарцев О. Ю. Адміністративні послуги Міністерства доходів і зборів України: сутність і значення. *Актуальні проблеми економіки*. 2014. № 7. С. 436–440.

77. Циганов О. Г. Питання категоріально-понятійного апарату правового інституту «адміністративна послуга». *Вісник Національного технічного університету України «КПІ»*. Політологія. Соціологія. Право. 2012. № 2. С. 126–132.

78. Писаренко Г. М. Адміністративні послуги в Україні: організаційно-правові аспекти : автореф. дис... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Одес. нац. юрид. акад. Одеса, 2006. 20 с.

79. Сіверін В. І. Адміністративно-правові засади надання дозвільних послуг суб'єктами публічної адміністрації : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2010. 19 с.

80. Дембіцька С. Л. Правові засади діяльності з надання адміністративних послуг населенню України органами місцевого самоврядування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Львів. держ. ун-т внутр. справ. Львів, 2010. 16 с.

81. Сосновик О. О. Діяльність органів внутрішніх справ щодо надання адміністративних послуг: організаційно-правові питання : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Харк. нац. ун-т внутр. справ. Харків, 2008. 216 с.

82. Легеза Є. О. Адміністративні послуги, що надаються міліцією громадської безпеки : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Дніпропетр. держ. ун-т внутр. справ. Дніпропетровськ, 2011. 20 с.

83. Дроздова І. В. Міністерство внутрішніх справ України як суб'єкт надання адміністративних послуг : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Київ. нац. ун-т внутр. справ. Київ, 2010. 254 с.

84. Ільницька Ю. М. Адміністративні послуги в системі функцій органів місцевого самоврядування : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2011. 18 с.

85. Костін О. Ю. Адміністративні послуги, що надаються Державною прикордонною службою України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. авіац. ун-т. Київ, 2013. 20 с.

86. Колесников М. О. Адміністративні послуги з державної реєстрації речових прав на нерухоме майно : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / М-во освіти та науки України, ДВНЗ «Запоріж. нац. ун-т». Запоріжжя, 2016. 18 с.

87. Шапоренко М. М. Адміністративно-правове регулювання діяльності правоохоронних органів у сфері надання адміністративних послуг : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2012. 209 с.

88. Скоромний Я. І. Адміністративні послуги у сільському господарстві України : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Кабінет Міністрів України, Нац. ун-т біоресурсів і природокористування України. Київ, 2015. 21 с.

89. Гринцов О. В. Адміністративно-правові засади діяльності Державної фіскальної служби України щодо надання адміністративних послуг : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Міжрегіон. акад. упр. персоналом. Київ, 2015. 20 с.

90. Фуглевич К. А. Адміністративні послуги: поняття, види, процедурне регулювання : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07 / Нац. ун-т «Одес. юрид. акад.». Одеса, 2015. 23 с.

91. Легеза Є. О. Теорія публічних послуг: адміністративно-правова складова : монографія. Запоріжжя : Гельветика, 2016. 451 с.

92. Адміністративна процедура та адміністративні послуги: зарубіжний досвід і пропозиції для України / авт.-упоряд. В. П. Тимошук. Київ : Факт, 2003. 495 с.

93. Петьовка В. В. Надання адміністративних послуг в Україні: теорія і практика : монографія / за наук. ред. д-ра юрид. наук, проф., акад. Нац. акад. прав. наук України А. О. Селіванова. Київ : Логос, 2014. 213 с.

94. Васильєва Н. В. Адміністративні послуги на регіональному рівні: теорія, методологія та проекти реалізації : монографія / Акад. муніцип. упр. Донецьк : Юго-Восток, 2013. 379 с.

95. Буханевич О. М. Адміністративні послуги в Україні: теорія та практика реалізації : монографія / Ін-т законодавства Верховної Ради України. Київ : Ін-т законодавства Верховної Ради України, 2015. 385 с.

96. Михайлюк Я. Б. Адміністративні послуги у країнах Європейського Союзу та Україні: порівняльно-правовий аналіз : монографія / ред.: А. А. Пухтецька ; Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. Київ : Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2016. 223 с.

97. Ківалов С. В., Фуглевич К. А. Адміністративні послуги: поняття, види, процедурне регулювання : монографія. Одеса : Фенікс, 2015. 233 с.

98. Острах М. Б. Провадження з надання адміністративних послуг в Україні : монографія. Сімферополь : Кримнавчпеддержвидав, 2014. 158 с.

99. Завальна Ж. В., Ільницька О. О. Адміністративні послуги в системі функцій органів місцевого самоврядування : монографія. Суми : ПоліГраф, 2012. 188 с.

100. Афанасьєв К. К. Адміністративні послуги : навчальний посібник. Луганськ : РВВ ЛДУВС ім. Е. О. Дідоренка, 2010. 175 с.
101. Надання якісних адміністративних послуг : навч. посіб. / С. В. Газарян, В. Ф. Золотарьов, Ю. О. Куц, О. М. Макаренко, В. В. Мамонова ; ред.: Ю. О. Куц ; Нац. акад. держ. упр. при Президентові України, Харків. регіон. ін-т держ. упр. Харків : Магістр, 2017. 115 с.
102. Система управління якістю адміністративних послуг : навч. посіб. / уклад.: Є. М. Хриков ; МОНМС України, ДЗ «Луган. нац. ун-т ім. Т. Шевченка». Луганськ, 2012. 207 с.
103. Адміністративне право. Академічний курс : підручник : у 2 т. Т. 2. Особлива частина / ред. колегія: В. Б. Авер'янов (голова) та ін. Київ : Юридична думка, 2005. 625 с.
104. Адміністративна реформа – історія, очікування та перспективи / упорядник В. Тимошук. Київ : Факт, 2002. 100 с.
105. Права громадян у сфері виконавчої влади: адміністративно-правове забезпечення реалізації та захисту / за заг ред. В. Б. Авер'янова. Київ : Наукова думка, 2007. 587 с.
106. Гурковський М. Реєстраційна діяльність публічної адміністрації: організаційно-правовий аспект : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Львів, 2009. 16 с.
107. Дембіцька С. Л. Правові засади діяльності з надання адміністративних послуг населенню України органами місцевого самоврядування : дис. ...канд. юрид. наук. Львів, 2010. С. 58.
108. Демський Е. Ф. Адміністративні послуги та їх юридична природа. *Юридична наука* : науковий юридичний журнал. 2011. № 1 (1). С. 79–86.
109. Мариняк Н. М. Адміністративна послуга та її співвідношення з суміжними поняттями. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. Юридичні науки. 2015. № 824. С. 60–64.

110. Дрозд О. Ю., Левченко О. В. Безконтактні адміністративні послуги Державної служби України з питань геодезії, картографії та кадастру: питання теорії та практики : монографія. Київ : Науково-дослідний інститут публічного права, 2016. 200 с.

111. Тимченко Л. М. Теорія адміністративних послуг: наукові підходи у вітчизняній та науковій практиці. *Публічне адміністрування: теорія та практика*. 2017. № 1 (17). С. 1–15.

112. Бородін І., Калюжний Р. Адміністративна послуга – функція публічного управління. *Evropsky politicky a pravni diskurz*. 2015. Vol. 2, Iss. 3. С. 168–173.

113. Гук Б. М. Адміністративні послуги органів публічної влади України: поняття, зміст. *Право і суспільство*. 2011. № 3. С. 117–121.

114. Винников О. Реформі адміністративних послуг – бути! *Пріоритети*. 2006. № 3 (29). С. 10–17.

115. Куц Ю. Якісні управлінські послуги – головна умова підвищення довіри населення до органів влади. Харків : НАДУ, 2006. 192 с.

116. Литвиненко І. Діяльність органів місцевого самоврядування по забезпеченню конституційних прав і свобод : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: спец. 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Київ, 2003. 820 с.

117. Ніколаєнко В. К. Адміністративні послуги як різновид публічних послуг. *Держава і право*. 2010. № 47. С. 269–274.

118. Ільницька Ю. М. Адміністративні послуги як функція органів місцевого самоврядування : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Харків : НАВСУ, 2011. 196 с.

119. Берназюк О. Адміністративні електронні послуги: поняття та умови впровадження в Україні. *Підприємництво, господарство і право*. 2019. № 5. С. 196–199.

120. Курінний Є. Управлінські послуги міліції України. *Вісник Дніпропетровського юридичного інституту МВС*. 2000. № 3. С. 143–147.
121. Про адміністративні послуги : Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5203-17>.
122. Концепція розвитку системи надання адміністративних послуг органами виконавчої влади, схвалена розпорядженням Кабінету Міністрів України від 15 лютого 2006 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/90-2006-%D1%80#Text>.
123. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 540 с.
124. Колпаков В. Адміністративна відповідальність (адміністративно-деліктне право) : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 286 с.
125. Курінний Є. Предмет і об'єкт адміністративного права України : монографія. Дніпропетровськ, 2004. 340 с.
126. Борденюк В. Деякі аспекти співвідношення державного управління та місцевого самоврядування в контексті реформи адміністративного права. *Вісник УАДУ*. 2000. № 1. С. 209–216.
127. Долечек В. Управлінські послуги: сутність, ознаки, види. *Вісник Національної академії державного управління при Президентові України*. 2003. № 3. С. 94–106.
128. Тихомиров Ю. А. Право і публічний інтерес. *Законодавство та економіка*. 2002. № 3. С. 1–15.
129. Кодекс адміністративного судочинства України : Закон України від 06.07.2005 № 2747-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2747-15#Text>.
130. Положення про Національну комісію з цінних паперів та фондового ринку, затверджене Указом Президента України від 23 листопада 2011 року № 1063/2011. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1063/2011#Text>.
131. Про депозитарну систему України : Закон України від 6 липня 2012 р. № 5178-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5178-17#Text>.

132. Про інститути спільного інвестування : Закон України від 5 липня 2012 р. № 5080-VI. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/5080-17#Text>.

133. Про Національний банк України : Закон України від 20 травня 1999 р. № 679-XIV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/679-14#Text>.

134. Про банки і банківську діяльність : Закон України від 7 грудня 2000 р. № 2121-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2121-14#Text>.

135. Про затвердження Порядку надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку : рішення Національної комісії з цінних паперів і фондового ринку від 17.11.2011 № 1124. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0147-22#Text>.

136. Харитонов Є. О. Категорія інтересу в цивільному праві України. *Актуальні проблеми держави і права*. Одеса, 2005. С. 216–221.

137. Бабецька І. Я. Співвідношення «інтерес» і «право особи» як категорії цивільного права. *Науково-інформаційний вісник Івано-Франківського університету права імені Короля Данила Галицького* : журнал. Серія Право. 2017. № 3 (15). С. 167–174.

138. Рабінович П. М. Основи загальної теорії права та держави : навч. посіб. 2-ге вид. Київ : Слов'яни, 1994. 631 с.

139. Загальна теорія держави і права : навч. посіб. / ред. В. В. Копейчиков. Київ : Юрінком Інтер, 2000. С. 190–191.

140. Скакун О. Ф. Теорія держави і права : підручник. Харків : Консум, 2001. 540 с.

141. Теорія держави і права: академічний курс : підручник / за ред. О. В. Зайчука, Н. М. Оніщенко. Київ : Юрінком Інтер, 2006. С. 432–435.

142. Кельман М. С., Мурашин О. Г. Загальна теорія держави та права : підруч. Київ : Кондор, 2005. 470 с.

143. Загальна теорія права : підручник / за заг. ред. М. І. Козюбри. Київ : Ваіте, 2015. 392 с.

144. Колпаков В. К. Адміністративні правовідносини: поняття та види. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2013. № 1. С. 101–104.
145. Харитоновна О. Адміністративно-правові відносини: концептуальні засади та правова природа : автореф. дис. ... д-ра. юрид. наук: 12.00.07 / Одеса : ОНЮА, 2004. 36 с.
146. Шевченко Е. Визначення поняття адміністративно-правових відносин з урахуванням пріоритетного значення та ролі в них суб'єкта адміністративного права (на прикладі адміністративного суду). *Форум права*. 2011. № 1. С. 1116–1122.
147. Стеценко С. Адміністративне право України : навчальний посібник. Київ : Атіка, 2008. 624 с.
148. Голосніченко І. П. Адміністративне право України (основні категорії і поняття). Київ : МАУП, 1998. 52 с.
149. Адміністративне право України в сучасних умовах (виклики початку ХХІ століття) : монографія. В. Галуцько, В. Олефір, М. Пихтін, О. Онищук та ін. ; за заг. ред. В. Галуцька. Херсон : Херсонська міська друкарня, 2010. 378 с.
150. Макаренко А. В. Адміністративне право : навч.-метод. посіб. для самост. вивч. дисц. Київ : КНЕУ, 2008. 264 с.
151. Коломоець Т. О. Адміністративне право України. Академічний курс: підручник. Київ : Юрінком Інтер, 2011. 576 с.
152. Курило В., Городецька І. Місце та роль адміністративних правовідносин у механізмі адміністративно-правового регулювання у галузі охорони, використання і відтворення тваринного світу в Україні. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука»*. Серія «Юридичні науки». 2017. № 4. С. 30–35.
153. Авер'янов В. Предмет адміністративного права: нова доктринальна оцінка. *Право України*. 2004. № 10. С. 25–29.

154. Бевзенко В. М. Участь в адміністративному судочинстві України суб'єктів владних повноважень: правові засади, підстави та форми : монографія. Київ : Прецедент, 2010. 475 с.

155. Берназюк Я. О. Звернення суб'єкта владних повноважень з позовом для адміністративного суду: виняток чи необхідність. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського*. Серія: юридичні науки. 2020. Том 31 (70). Ч. 2. № 2. С. 20–27.

156. Джафарова М. В. Суб'єкт владних повноважень: теоретичні та прикладні проблеми визначення. *Науковий вісник Херсонського державного університету*. Серія «Юридичні науки». 2017. Випуск 1, т. 2. С. 30–33.

157. Ільницька Ю. М. Щодо визначення сутнісних ознак суб'єкта владних повноважень. *Форум права*. 2011. № 2. С. 327–330. URL: <http://www.nbuuv.gov.ua/e-journals/FP/2011-2/11ijmcsvp.pdf>.

158. Голосніченко Д. І. Легітимність влади державних органів і посадових осіб. *Вибори та демократія*. 2006. № 4 (10). С. 58–61.

159. Оніщук М. Проблемні питання здійснення судового контролю за дискрецією суб'єкта владних повноважень. *Слово Національної школи суддів України*. 2021. № 2 (35). С. 6–15.

160. Яременко О. І. Правова ідентифікація суб'єктів владних повноважень в системі інформаційних відносин. *Інформація і право*. 2015. № 3 (15). С. 11–18.

161. Акімов О. Формування владних повноважень суб'єктів правовідносин у публічному управлінні: системогенезний підхід. *Державне управління та місцеве самоврядування*. 2019. Вип. 3 (42). С. 53–60.

162. Вербіцька М., Бондарчук Л. Суб'єкт владних повноважень як позивач у адміністративних справах. *Актуальні проблеми правознавства*. 2021. № 4. С. 31–37.

163. Словник української мови : у 11 томах. 1970. Том 1. С. 701. URL: <http://sum.in.ua/p/1/701/1>.

164. Влада. Великий тлумачний словник сучасної української мови. URL: <https://slovnyk.me/dict/vts/%D0%B2%D0%BB%D0%B0%D0%B4%D0%B0>.
165. Калініченко М. Влада громадянського суспільства : монографія. Суми : Університетська книга, 2006. 174 с.
166. Голосніченко І. П. Голосніченко Д. І. Теорія повноважень, їх легітимність та врахування потреб і інтересів при встановленні на законодавчому рівні. URL: http://afgp.kpi.ua/sites/default/files/11%20-%201_9_%20-%2025.pdf.
167. Комзюк А. Т., Безсмертний Є. О. Деякі проблеми розвитку законодавства про адміністративний примус. *Матеріали науково-практичної конференції «Концепція розвитку законодавства України»*. Київ, 1996. С. 118–121.
168. Битяк Ю. П., Зуй В. В., Комзюк А. Т. Переконавання і примус у державному управлінні. Адміністративна відповідальність : конспекти лекцій. Харків, 1994. 144 с.
169. Комзюк А. Т. Деякі проблеми реформування законодавства про адміністративну відповідальність. *Матеріали III Міжрегіональної науково-практичної конференції «Концепція формування законодавства України»* (14 листопада 1998 р. Запоріжжя). Запоріжжя : Наукові статті, 1999. С. 14–17.
170. Кодекс України про адміністративні правопорушення : науково-практичний коментар. Харків : Одісей, 2000. 1008 с.
171. Кунєв Ю. Д., Дувінг В. О. Публічно-адміністративна діяльність – об'єкт адміністративно-правової науки. *Правова позиція*. 2019. № 4 (25). С. 40–48.
172. Адаменко І. П., Селіверстова Л. С. Особливості розвитку фінансового ринку України. *Інвестиції: практика та досвід*. 2018. № 9. С. 13–17.
173. Кравченко В. П. Паламарчук Н. О. Особливості організації ринку цінних паперів у країнах світу. *Наукові записки*. 2013. Вип.13. С. 128–133.

174. Ящищак О. Р. Моделі державного регулювання ринку фінансових послуг. *Адвокат*. 2011. № 3. С. 28–33.

175. Кизима Г. М. Моделі регулювання фінансових ринків: сутність та особливості. *Державне управління: удосконалення та розвиток*. 2011. URL: <http://www.dy.nayka.com.ua/?op=1&z=369>.

176. Леось О. Ю. Регулювання фондового ринку: зарубіжний досвід організації депозитарного обліку цінних паперів. *Економіка та держава*. 2012. № 5. С. 90–93.

177. Грабар Ж. В., Грабар В. А. Саморегулівні організації в системі функціонування фінансового ринку. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія: Міжнародні економічні відносини та світове господарство. 2017. Випуск 15, частина 1. С. 76–79.

178. Гнатюк Р. А. Інституційний аналіз міжнародного ринку цінних паперів : дис. ... канд. екон. наук: 08.00.01. Львів, 2016. 232 с.

179. Про ринки капіталу та організовані товарні ринки : Закон України від 23 лютого 2006 року № 3480-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/3480-15#Text>.

180. Осауленко С. В. Адміністративно-правовий статус Кабінету Міністрів України : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. юрид. наук: 12.00.07 «Адміністративне право і процес; фінансове право; інформаційне право». Одеса : ОНЮА, 2010. 17 с.

181. Голубицький С. І. Адміністративно-процесуальний статус національної комісії з цінних паперів та фондового ринку при розгляді та вирішенні спорів, що виникають у сфері функціонування фондового ринку України. *Юридичний бюлетень*. 2018. Випуск 7, ч. 2. С. 13–21.

182. Пугачова Є. В. Правове становище та функції національної комісії з цінних паперів та фондового ринку України. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2014. Випуск 26. С. 162–165.

183. Офіційний сайт Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/for-market-participants/services/administrative-services/>.

184. Про державне мито : Декрет Кабінету Міністрів України від 21 січня 1993 року № 7-93 з наступними змінами і доповненнями. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/7-93#Text>.

185. Банківське регулювання і нагляд: методологія та практика : монографія / за ред. В. В. Коваленко. Одеса : Атлант, 2013. 492 с.

186. Вовчак О. Д., Бедненко В. М. Банківське регулювання і банківський нагляд як складові системи державного регулювання банківської діяльності. *Вісник Університету банківської справи* 2017. № 2 (29). С. 21–26.

187. Положення про провадження депозитарної діяльності, затверджене рішенням Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку від 23 квітня 2013 року № 735. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1084-13#n17>.

188. Положення про провадження депозитарної і клірингової діяльності та забезпечення здійснення розрахунків за правочинами щодо цінних паперів Національним банком України, затверджене постановою Правління Національного банку України від 21 грудня 2017 р. № 140. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/v0140500-17#n7>.

189. Аванесян Г. М., Басенко Р. О. Цивільне право України (Загальна частина) : навчально-методичний посібник. Полтава : ПШП, 2020. 199 с.

190. Юридична енциклопедія : у 6 т. / редкол.: Ю. С. Шемшученко (голова редкол.) та ін. Київ : Українська енциклопедія, 1998. 978 с.

191. Цивільний кодекс України : Закон України 16 січня 2003 року № 435-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/435-15#Text>.

192. Про громадянство України : Закон України від 18 січня 2001 року № 2235-III. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2235-14#Text>.

193. Цивільне право України : підручник : у 2 т. / за ред. Г. Б. Яновицької, В. О. Кучера. Львів : Новий Світ – 2000, 2014. Т. 1. 444 с.
194. Господарський кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 року № 436-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/436-15#Text>.
195. Воротінцева І. Щодо визначення поняття ФОП як суб'єкта цивільного права. *Юридичний вісник*. 2020. № 1. С. 280–284.
196. Про державну реєстрацію юридичних осіб, фізичних осіб – підприємців та громадських формувань : Закон України від 15 травня 2003 року № 755-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/755-15#Text>.
197. Старинський М. В. Проблеми та перспективи правового регулювання валютних відносин в Україні : монографія. Суми : Мрія, 2015. 344 с.
198. Кологойда О. В. Правове регулювання фондового ринку України : навчальний посібник. Київ : Юрінком Інтер, 2008. 320 с.
199. Щока С. В. Емітент як учасник ринку цінних паперів: порівняльно-правовий аналіз із країнами Європи. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. Серія «Право». 2018. Випуск 50, том 1. С. 111–115.
200. Онуфрієнко О. І. Правове регулювання випуску та обігу емісійних цінних паперів в Україні : автореф. дис. ... канд. юрид. наук. Київ, 2000. 18 с.
201. Негрич О. Аналіз впливу мотивацій іноземних інвесторів на форми реалізації інвестиційних проектів. *Галицький економічний вісник*. 2012. № 4 (37). С. 124–131.
202. Попова А. В. Правове становище професійних учасників ринку цінних паперів в Україні : дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.04. Київ, 2006. 219 с.
203. Рекуненко І. І. Інфраструктура фінансового ринку України: сучасний стан та перспективи розвитку : монографія. Суми : УАБС НБУ, 2013. 411 с.

204. Історія вчень про державу і право : підручник / за ред. проф. Г. Г. Демиденка, проф. О. В. Петришина. Харків : Право, 2009. 256 с.
205. Марчук В. П. Історія політичних і правових вчень : навчальний посібник / В. П. Марчук, Г. В. Марчук. Київ : Персонал, 2009. 480 с.
206. Арістотель. Політика / пер. з давньогр. та передм. О. Кислюка. Київ : Основи, 2000. С. 67. 239 с.
207. Венедіктова І. В. Охоронюваний законом інтерес в цивільному праві : монографія. Харків : Точка, 2012. 508 с.
208. Венедіктова І. В. Методологічні засади охоронюваних законом інтересів у приватному праві : монографія. Харків : Нове Слово, 2011. 260 с.
209. Вінник О. М. Теоретичні аспекти правового забезпечення реалізації публічних і приватних інтересів в господарських товариствах : дис. ... доктора юрид. наук: спец. 12.00.04. Київ, 2004. 631 с.
210. Заморська Л. І. Правовий інтерес у змісті норм права: інтегративний підхід. *Вісник Південного регіонального центру Національної академії правових наук України*. 2015. № 5. С. 8–14.
211. Стефанчук Р. О. Цивільне право України : навчальний посібник / за ред. Р. О. Стефанчука. Київ : Прецедент, 2005. 448 с.
212. Чепіс О. І. Інтереси в цивільному права: сутність, місце та особливості захисту : автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.03. Харків, 2010. 21 с.
213. Берестова І. Е. Значення публічного інтересу при застосуванні принципу пропорційності у цивільному процесуальному праві. *Правова держава*. 2018. № 31. С. 61–71.
214. Галуцько В. В. Публічний інтерес в адміністративному праві. *Форум права*. 2010. № 4. С. 178–182. URL: <http://www.nbu.gov.ua/e-journals/FP/2010-4/10gvvvar.pdf>.

215. Коломієць Т. О. Адміністративний примус у публічному праві України: теорія, досвід та практика реалізації : монографія / за ред. В. К. Шкарупи. Запоріжжя : Поліграф, 2004. 404 с.

216. Брусакова О. В. законний інтерес як правова цінність. Шлях успіху і перспективи розвитку (до 26 річниці заснування Харківського національного університету внутрішніх справ). Харків, 2020. С. 97–99.

217. Про ратифікацію Угоди про асоціацію між Україною, з однієї сторони, та Європейським Союзом, Європейським співтовариством з атомної енергії і їхніми державами-членами з іншої : Закон України від 16 вересня 2014 р. № 1678-VII. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/984_011#Text.

218. Шовкопляс Г. М. Запровадження міжнародних стандартів регулювання ринків фінансових послуг в Україні: правовий аспект. *Підприємство, господарство і право*. 2017. № 12. С. 107–111. URL: <http://pgr-journal.kiev.ua/archive/2017/12/24.pdf>.

219. Босак А. О., Дойнік Ю. В. Фондовий ринок України: перспективи розвитку і світовий досвід державного регулювання. *Вісник Національного університету «Львівська політехніка»*. 2021. С. 290–303. URL: <https://science.lpnu.ua/sites/default/files/journal-paper/2021/nov/25547/nzmened-290-303.pdf>.

220. Кицюк І. В., Шудрук Т. М. Розвиток фондового ринку України в контексті євроінтеграційних процесів. *Науковий вісник Ужгородського національного університету*. 2016. Випуск 6, частина 1. С. 158–161.

221. Комплексна програма розвитку фінансового сектору України до 2020 року, затверджена постановою Правління Національного банку України від 18.06.2015 № 391. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/CP_finsektor_2020_2015-06-18.pdf?v=4.

222. Краснова І. В. Фондовий ринок в Україні: стан та перспективи розвитку. *Проблеми економіки*. 2014. № 1. С. 129–134.

223. Третьякова О. В., Харабара В. М., Грешко Р. І. Фондовий ринок України: особливості функціонування в сучасних умовах. *Економіка та держава*. 2020. № 5. С. 103–107.

224. Мельник В. В. Правове регулювання депозитарної та клірингової діяльності в Україні : монографія. Київ : Ліра-К, 2019. 256 с.

225. Blikhar M., Vovk V., Shevchenko N., Kokhaniuk T., Dobosh Z. Directions of offense prevention in the stock market of Ukraine. *Financial and credit activities: problems of theory and practice*. 2021. № 3. P. 437–446.

226. Оцінка імплементації принципів IOSCO / Національна комісія з цінних паперів та фондового ринку. 2013. 192 с. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/wp-content/uploads/2018/04/assessment-implemenation-of-iosco-principles-1.pdf>.

227. Шовкопляс Г. М. Реалізація принципів регулювання ринку цінних паперів Міжнародної організації комісій з цінних паперів (IOSCO) та їх запровадження в Україні. *Теорія і практика правознавства*. 2017. Випуск 2 (12). С. 1–9. URL: <file:///C:/Users/User/Desktop/117307-Article%20Text-252438-1-10-20171219.PDF>.

228. Methodology For Assessing Implementation of the IOSCO Objectives and Principles of Securities Regulation. URL: <https://www.iosco.org/library/pubdocs/pdf/IOSCOPD562.pdf>.

229. Офіційний сайт Агентства з розвитку інфраструктури фондового ринку України (SMIDA). URL: <https://smida.gov.ua/about>.

230. Яновська І. Інтегрований фондовий ринок як окрема сфера регулювання в праві Європейського Союзу. *Європейські студії і право*. 2011. № 1 (3). С. 74–89.

231. Порядок запобігання маніпулюванню цінами під час здійснення операцій із цінними паперами на фондовій біржі затверджений рішенням НКЦПФР від 14.06.2011 № 716. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z1045-11#Text>.

232. Положення про функціонування фондових бірж, затверджене рішенням НКЦПФР від 22.11.2012 № 1688. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2082-12#Text>.

233. Положення про розкриття інформації емітентами цінних паперів, затверджене рішенням НКЦПФР від 03.12.2013 № 2826. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z2180-13#Text>.

234. Положення про розрахунково-клірингову діяльність, затверджене рішенням НКЦПФР від 26.03.2013 № 429. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0562-13#Text>.

235. Методичні рекомендації щодо забезпечення приведення положень розроблюваних проектів нормативно-правових актів з питань оподаткування акцизним збором у відповідність до законодавства Європейського Союзу та вимог положень угод ГАТТ-СОТ, затверджені наказом Державної податкової адміністрації від 26 грудня 2003 року № 631. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/TM023136>.

236. Стратегія розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Strategy_FS_2025.pdf?v=4.

237. Звіт НБУ з виконання дорожньої карти реалізації Стратегії розвитку фінансового сектору України до 2025 року. URL: https://bank.gov.ua/admin_uploads/article/Zvit_vikonannya_dorozhnoi_karti_SRF_S_2020.pdf.

238. Про Національну комісію з цінних паперів та біржі : проект закону України від 1 лютого 2021 року № 4684. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70965.

239. Про внесення змін до Податкового кодексу України щодо діяльності Національної комісії з цінних паперів та бірж : проект закону України від 1 лютого 2021 року № 4685. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc2_5_1_J?ses=10010&page=52&zp_cnt=100.

240. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо діяльності Національної комісії з цінних паперів та бірж : проект закону України від 1 лютого 2021 року № 4687. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2393-17>.

241. Про внесення змін до Бюджетного кодексу України щодо діяльності Національної комісії з цінних паперів та бірж : проект закону України від 1 лютого 2021 року № 4686. URL: <https://www.kmu.gov.ua/bills/proekt-zakonu-pro-vnesennya-zmin-do-byudzhetnogo-kodeksu-ukraini-shchodo-diyalnosti-natsionalnoi-komisii-z-tsinnikh-paperiv-ta-birzh>.

242. Висновок Комітету з питань інтеграції України з Європейським Союзом від 16 червня 2021 року щодо проекту закону про Національну комісію з цінних паперів та бірж. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=70965.

243. Правила розгляду справ про порушення вимог законодавства на ринку капіталу та застосування санкцій або інших заходів впливу, затверджені рішенням НКЦПФР від 28 липня 2020 р. № 405. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0966-20>.

244. Правила розгляду справ про порушення вимог законодавства щодо запобігання та протидії легалізації (відмиванню) доходів, одержаних злочинним шляхом, фінансування тероризму та фінансуванню розповсюдження зброї масового знищення та застосування заходів впливу, затверджені рішенням НКЦПФР від 4 червня 2020 року № 293. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0637-21#Text>.

245. Щодо приведення нормативно-правових актів НКЦПФР у відповідність до Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо спрощення інвестицій та запровадження нових фінансових інструментів» від 19 червня 2020 року № 738-IX : наказ голови НКЦПФР від 15 вересня 2020 року № 127. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/738-20#Text>.

246. Річний звіт про діяльність НКЦПФР за 2021 рік, затверджений рішенням НКЦПФР від 06.06.2022 № 529. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12887934>.

247. Про фінансові послуги та фінансові компанії : проєкт закону України від 15 лютого 2021 року № 5065. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=71092.

248. Про віртуальні активи : проєкт закону України від 11 червня 2020 року № 3637. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=69110.

249. Про рейтингування : проєкт закону України від 22 липня 2021 року № 5819. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=72591.

250. Про внесення змін до Закону України «Про державне регулювання ринків капіталу та організованих товарних ринків» та деяких інших законодавчих актів України щодо регулювання та нагляду на ринках капіталу та організованих товарних ринках : проєкт закону України від 26 серпня 2021 року № 5865. URL: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_2?id=&pf3516=5865&skl=10.

251. Про загальнообов'язкове накопичувальне пенсійне забезпечення : проєкт закону України від 23 листопада 2021 року № 2683. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67794.

252. Про акціонерні товариства : проєкт закону України від 25 листопада 2019 року № 2493. URL: https://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf3511=67468.

253. Лозинський Ю. Р. Роль адміністративних послуг у розвитку громадянського суспільства. *Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ*. 2016. № 3. С. 193–204.

254. Річний звіт про діяльність НКЦПФР за 2020 рік, затверджений рішенням НКЦПФР від 03.06.2021 № 361. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/document/?id=12530000>.

255. Зайчук О. В. Принципи права в контексті розвитку загальної теорії держави і права. URL: <http://dspace.nbuv.gov.ua/bitstream/handle/123456789/63854/04-Zaychuk.pdf?sequence=1>.

256. Слинко Д. Поняття й система принципів юридичного процесу. *Національний юридичний журнал: теорія і практика*. 2016. № 1. С. 24–29.

257. Гусарєв С. Нормативні принципи юридичної правотворчої діяльності. *Право України*. 2005. № 8. С. 22–27.

258. Селіванов В. М. Право і влада суверенної України: методологічні засади. Київ : Ін Юре, 2002. 724 с.

259. Правова доктрина України : у 5 томах. Т. 1: Загальнотеоретична та історична юриспруденція / за заг. редакцією О. В. Петришина. Харків : Право, 2013. 976 с.

260. Аллан Т. Р. Конституційна справедливість. Ліберальна теорія верховенства права. Київ : Києво-Могила акад., 2008. 385 с.

261. Перелік адміністративних послуг, які надає НКЦПФР, затверджений рішенням НКЦПФР від 18.07.2018 № 112. URL: <https://www.nssmc.gov.ua/documents/perelk-adminstrativnih-poslug-yak-nadati-natsionalyna-komsya-z-tsnnih-paperv-ta-fondovogo-rinku/>.

262. Євдокименко В., Поляк О. Управлінські, адміністративні і громадські послуги як сегмент регіональних ринків. *Регіональна економіка*. 2004. № 4. С. 16–24.

263. Порядок проведення моніторингу якості надання адміністративних послуг та оприлюднення інформації про результати моніторингу якості надання адміністративних послуг, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 11 серпня 2021 р. № 864. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/864-2021-%D0%BF#n32>.

264. Розміри плати за реєстраційні дії щодо учасників ринків капіталу та інших осіб, затверджені рішенням НКЦПФР від 13 червня 2022 року № 620. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z0909-22>.

265. Про встановлення розмірів плати за надання Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку адміністративних послуг : рішення ДКЦПФР від 8 листопада 2011 року № 1615. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/z1394-11>.

266. Методика визначення плати за доступ до елементів інфраструктури будівельної розподільної мережі, затверджена наказом Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 22 січня 2019 року № 3. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0142-19#Text>.

267. Примірна методика визначення очікуваної вартості предмета закупівлі, затверджена наказом Міністерства економіки, торгівлі та сільського господарства України від 18 лютого 2020 року № 275. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0275915-20#Text>.

268. Методика визначення собівартості платних адміністративних послуг, затверджена постановою Кабінету Міністрів України» від 27 січня 2010 року № 66. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/66-2010-%D0%BF#Text>.

269. Про внесення змін та визначення такими, що втратили чинність, деяких постанов Кабінету Міністрів України з питання надання адміністративних послуг : постанова Кабінету Міністрів України від 24 квітня 2013 року № 309. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/309-2013-%D0%BF#Text>.

270. Про громадський контроль : проєкт закону України від 13 травня 2015 року № 2737-1. URL: <https://ips.ligazakon.net/document/JH2411AA?an=50>.

Додаток А

СПИСОК ПУБЛІКАЦІЙ ЗДОБУВАЧА ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Список в наукових фахових виданнях:

1. Шевченко О.В. Історико-правовий аспект становлення Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку, як центрального органу виконавчої влади, що здійснює державне регулювання ринку цінних паперів в Україні. Правові горизонти. 2019. Випуск 17 (30). С. 64-68.

2. Шевченко О. В. Особливості адміністративних послуг на ринку цінних паперів в Україні. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2021. Випуск 31. С. 102-110.

3. Шевченко О. В. Елементи змісту державної реєстрації у відносинах адміністративних послуг на ринку цінних паперів в Україні. Юридичний науковий електронний журнал. 2022. № 7. С. 292-295.

4. Шевченко О.В. Місце Національної комісії з цінних паперів та фондового ринку в системі органів надання адміністративних послуг. Наукові записки Львівського університету бізнесу та права. Серія економічна. Серія юридична. 2022. Випуск 32. С. 249-257.

Список в зарубіжних фахових виданнях:

5. Shevchenko O. V. Object of Information Administrative Services in the Ukrainian Stock Market. Law, Business and Sustainability Herald (Czech Republic). 2022. Volume 2. Issue 2. P. 11-19.

Тези наукових доповідей:

6. Шевченко О. В. Ринок цінних паперів як сфера надання послуг. *Реформування правової системи в контексті євроінтеграційних процесів: тези доповіді.* Суми : Сумський державний університет, 2022. С. 363-365.

7. Шевченко О. В. Інформаційні адміністративні послуги як елемент державної інформаційної політики. *Modern research in world science: тези доповіді*. Lviv: SPC “Sci-conf.com.ua”, 2022. P.1155-1161.

8. Шевченко О. В. Сутність державної реєстрації як адміністративної послуги на ринку цінних паперів. *Modern scientific research: achievements, innovations and development prospects: тези доповіді*. Берлін: MDPC Publishing, 2022. С. 43-46.

9. Шевченко О. В. Сутність адміністративних правовідносин як базис відносин адміністративних послуг: підходи до розуміння. *Інноватика в сучасній освіті та науці: теорія, методологія, практика: тези доповіді*. Одеса: Інститут інноваційної освіти, 2022. С. 132-134.

10. Шевченко О. В. Особливості надання адміністративних послуг Національною комісією з цінних паперів та фондового ринку. *Реформування законодавства в контексті проведення державних реформ: тези доповіді*. Запоріжжя: Видавництво «Молодий вчений», 2022. С. 147-150.

Додаток Б

Акт впровадження Сумського державного університету

Міністерство освіти і науки України

Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Ректор

Сумського державного університету

В.Д. Карпуша

«05» 09 2022 р.

АКТ

про впровадження в освітній процес результатів дисертаційного дослідження Шевченка Олександра Володимировича «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 – Право

Комісія у складі:

Голова – д.ю.н., професор, директор ННІ права Куліш А.М.

Члени комісії – к.ю.н., доцент кафедри АГПФЕБ Шлапко Т.В.

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Руденко Л.Д.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» і їх використання в освітньому процесі з дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право» кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту права Сумського державного університету.

Висновок: комісія вважає, що результати дослідження Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» отримані на основі ґрунтовного аналізу та визначення організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, мають комплексний характер та використовуються при проведенні лекцій, семінарських і практичних занять кафедри адміністративного, господарського права та фінансово-економічної безпеки Навчально-наукового інституту Сумського державного університету зі студентами при вивченні дисциплін «Адміністративне право», «Фінансове право».

Акт виконаний у 2-х примірниках.

Голова комісії

А.М. Куліш

Члени комісії

Т.В. Шлапко

Л.Д. Руденко

Додаток В

Акт впровадження Сумського державного університету

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор з наукової роботи
Сумського державного університету
А.М. Черноус
09 2022 р.

АКТ

про впровадження у наукову діяльність результатів дисертаційного дослідження Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» на здобуття наукового ступеня доктора філософії за спеціальністю 081 - Право

Комісія у складі:

Голова – д.ю.н., професор, директор ННІ права Куліш А.М.

Члени комісії:

– к.ю.н., доцент, доцент кафедри АГПФЕБ Колеснікова М.В.

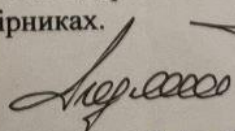
– д.ю.н., професор, професор кафедри АГПФЕБ Старинський М.В.

Комісія склала цей акт з приводу розгляду результатів дисертаційного дослідження Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» та їх впровадження у наукову діяльність.

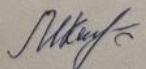
Висновок: комісія вважає, що результати проведеного Шевченка О.В. дисертаційного дослідження на тему: «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» отримані на основі ґрунтовного аналізу та визначення організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України, мають ґрунтовний та аргументований характер і використовувалися при проведенні наукових досліджень у рамках науково-дослідницької роботи «Концептуальні засади реформування системи правоохоронних органів в сучасних умовах трансформації нагляду і контролю щодо забезпечення економічної безпеки України» (реєстраційний номер 55.15.02-22/24.3Ф-01), яка розробляється в Навчально-науковому інституті права Сумського державного університету.

Акт складений у 2-х примірниках.

Голова комісії

 А.М. Куліш

Члени комісії

 М.В. Колеснікова

 М.В. Старинський

**Довідка про впровадження
Сумської адвокатської компанії «ЛЕКС»**

**СУМСЬКА АДВОКАТСКАЯ КОМПАНИЯ
«LEX»**

40000, м. Суми, вул. Малиновського, 12 оф. 414

Тел.: (050) 651 94 97

(067) 506 21 59

e-mail: AK_LEX@UKR.NET

«16» 09 2022 р. № 4

ДОВІДКА

**впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
третього рівня вищої освіти Сумського державного університету
Шевченка Олександра Володимировича
«Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на
фондовому ринку України»
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії
зі спеціальності 081 – Право в практичній діяльності**

Довідка дана про те, що результати, дисертаційного дослідження Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081-Право, використовуються у практичній діяльності Сумської адвокатської компанії «Лекс».

Вважаємо, що висновки та пропозиції отримані в ході виконання дисертаційного дослідження мають високу практичну значимість та використовуються під час: підготовки звернень громадян та юридичних осіб до відповідних органів державної влади, органів місцевого самоврядування, підприємств, установ і організацій всіх форм власності; взаємодії і співпраці з відповідними органами виконавчої влади та їх територіальних управлінь в рамках тематики дисертаційного дослідження; підготовки до судових проваджень в межах тематики дисертаційного дослідження та захисту прав, свобод і законних інтересів фізичних і юридичних осіб; складанні заяв, скарг, клопотань, інших правових документів; збиранні відомостей про факти, можуть бути використані як докази в судових провадженнях.

Директор
Сумської адвокатської
компанії «ЛЕКС»

Денис КУРБАТОВ

Додаток Д

**Довідка про впровадження
Сумського відділення АТ «ТАСКОМБАНК»**

АТ «ТАСКОМБАНК»
01032, Україна, м. Київ, вул. Симона Петлюри, 30
тел.: (044) 393-25-50(51), факс: (044) 393-25-80
www.tascombank.com.ua, office@tascombank.com.ua

від «18» жовтня 2022 р.

№ 18/10**ДОВІДКА**

про впровадження результатів дисертаційного дослідження здобувача
третього рівня вищої освіти
Навчально-наукового інституту права
Сумського державного університету
Шевченка Олександра Володимировича
«Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на
фондовому ринку України»
поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі
спеціальності 081 – Право
у практичній діяльності

Даною довідкою засвідчуємо, що результати дисертаційного дослідження Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» поданого на здобуття наукового ступеня доктора філософії зі спеціальності 081 – Право, використовуються у практичній діяльності Сумського відділення №51 АТ «ТАСКОМБАНК».

Зокрема при: наданні консультації в рамках законодавства щодо надання адміністративних послуг на фондовому ринку України; взаємодії та здійсненні обміну інформації з органами державної влади, органами місцевого самоврядування, банківськими установами України; при здійсненні розгляду звернень громадян та юридичних осіб з питань пов'язаних з діяльністю Сумського відділення №51 АТ «ТАСКОМБАНК»; формуванні інформаційної політики Сумського відділення №51 АТ «ТАСКОМБАНК».

Вважаємо, що дисертація Шевченка Олександра Володимировича на тему «Організаційно-правові аспекти надання адміністративних послуг на фондовому ринку України» є завершеною науковою роботою, в якій отримані нові науково обґрунтовані результати щодо організаційно-правових аспектів надання адміністративних послуг на фондовому ринку України.

Директор Сумського відділення №51 АТ «ТАСКОМБАНК» Віталій ЗАЯРНИЙ

